

Integreringspolitikk i Russland

Karelen etter Kondopoga-hendelsene i 2006

Pål Jostein Didriksen

Masteroppgave i Russlandstudier ved Institutt for litteratur,
områdestudier og europeiske språk, Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2008

Forord

I arbeidet med oppgaven har jeg hatt stor nytte av materialet og inntrykkene jeg fikk med meg under feltarbeidet i Karelen i november-desember 2007. Jeg vil derfor takke mine respondenter, som ga meg en innsikt i forholdene lokalt og forståelse av temaet jeg ikke kunne oppnådd bare ved å lese avisartikler og forskningslitteratur. Dette gjelder særlig Maksim Jefimov fra organisasjonen ”Youth Human Rights Group Karelia” og Fatima Veber fra den muslimske menigheten i Petrozavodsk, som begge var til stor hjelp med å knytte kontakter og finne respondenter. Jeg vil også takke Fjodor Fjodorov, Zlata Kononova og Halvor Storrusten som bidro til et jeg fikk tak over hodet og et hyggelig opphold i Karelen.

På hjemmebane vil jeg takke professor Pål Kolstø ved Universitetet i Oslo for nyttig veiledning og gode tips til bakgrunnsstoff. Hans satsing på studier omkring etniske relasjoner og nasjonal identitet har utvilsomt vært en viktig inspirasjon til at jeg har valgt å fokusere på slike temaer i oppgaven. Jeg er også takknemlig for støtten fra NUPI og nyttige kommentarer fra Helge Blakkisrud ved Avdeling for Russland og Eurasia, som har hjulpet meg å strukturere oppgaven, spesielt i slutfasen.

Sist, men slett ikke minst vil jeg takke Marte Lauvhjell for uvurderlig moralsk støtte, nyttige faglige diskusjoner og mange gode forslag under arbeidet med oppgaven.

Oslo, mai 2008

Pål Jostein Didriksen

Forkortelser

Forkortelsene under brukes i referansene i teksten:

- DPNI: *Dvizjenije protiv nelegalnoj immigratsii* – Bevegelsen mot illegal innvandring
- *Glava RK (Respublika Karelia)*: Karelens guvernør
- *Goskomnats*: Karelens komité for nasjonalitetspolitikk (Til 20.11.2006, Государственный комитет Республики Карелия по делам национальной политики)
- *Goskomstat*: Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki (Russland) / Gosudarstvennyj komitet SSSR po statistike (Sovjetunionen)
- MHG: Moscow Helsinki Group / Moskovskaja Khelsinskaja Gruppa
- *Minnats*: Karelens nasjonalitetsdepartement (Fra 20.11.2006, Министерство Республики Карелия по вопросам национальной политики и связям с религиозными объединениями)
- *Pravitelstvo RK (Respublika Karelia)* – Karelens regjering
- RK: *Respublika Karelia* – Refererer til internettsida til Karelens offentlige myndigheter
- RSFSR: Den russiske føderative sovjetrepublikk
- SUS: Samveldet av uavhengige stater
- TsPSI: *Tsentr polititsjeskikh i sotsialnykh issledovanij Respubliki Karelia* – Karelens senter for politisk og sosial analyse
- *ZS RK: Zakonodatelnoje Sobranije Respubliki Karelia* – Karelens parlament

Oversettelser og transkripsjon

I denne oppgaven blir russiske ord, uttrykk og sitater gjengitt på norsk. Med mindre disse er hentet fra en norskspråklig kilde, er oversettelsene mine egne. Russiske ord og titler i referanser og i litteraturlista er transkribert i tråd med Språkrådets retningslinjer fra 1995¹.

¹ Språkrådet: Transkripsjon av kyrillisk og nygresk
http://www.sprakrad.no/Ordboeker/Andre/Transkripsjon_av_kyrillisk_og_nygresk/

Innhold

Forord.....	2
Forkortelser.....	3
Oversettelser og transkripsjon	3
1: Innledning	1
Problemstilling.....	2
Begreper	4
Oppgavens struktur.....	5
2: Teoretisk rammeverk og metode	7
I krysningsfeltet mellom nasjonalitetspolitikk og innvandringspolitikk.....	8
Typologier for integreringspolitikk	10
Entzingers analysemodell for integreringspolitikk	13
Metodologiske betraktninger	17
Oppsummering	22
3: Nasjonalitetspolitikk og migrasjon i Sovjetunionen	23
Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk	23
Migrasjon i Sovjetunionen.....	31
Konklusjon	35
4: Nasjonalitetspolitikk og migrasjon i Den russiske føderasjon.....	37
Nasjonalitetspolitikk i Russland etter 1991	37
Fremmedfrykt og ekstremisme	45
Migrasjon etter 1991.....	46
Konklusjon	51
5: Karelen etter Kondopoga	53
Karelen demografi, politiske status og nasjonalitetspolitikk i sovjetperioden	54
Karelen etter 1991	56
Demografi og etnisitet i Karelen i dag.....	57
Erklærte mål for en ny nasjonalitetspolitikk	61
Tiltak for integrering.....	67
Konklusjon	89
6: Konklusjoner	93
Debatten i Russland og forholdene i Karelen	94
Individorienterte og gruppeorienterte tilnærminger.....	95
Ingen ny tilnærming til etniske relasjoner	96
Liten innsats mot diskriminering og hverdagsnasjonalisme	97
Oppsummering	98
Litteratur.....	99

1: Innledning

Natt til 30. august 2006 barket lokale russere og en gruppe tsjetsjenere sammen i et masseslagsmål i den lille karelske byen Kondopoga. Det begynte som et lite barslagsmål i restauranten ”Tsjajka” (”Måken”), men utviklet seg til et masseslagsmål med rundt 200 deltakere. Det hele endte med at to russere ble drept. Noen dager senere, 2. september, samlet innbyggerne seg til et folkemøte,² der de uttrykte sin frustrasjon over situasjonen. Folkemassen ble ytterligere oppildnet av lederen for ”Bevegelsen mot illegal innvandring” (DPNI), Aleksandr Belov. Folkemøtet protesterte mot inaktivitet fra myndighetenes side, og det ble fremmet krav om at alle kaukasiere måtte kastes ut av byen³. Deretter gikk en rekke av møtedeltakerne løs på restaurant ”Tsjajka”, samt biler, garasjer og salgsboder som tilhørte folk fra Kaukasus-området (Grigoriev 2007:12).

Denne saken er ikke unik i dagens Russland, men den fikk stor oppmerksomhet. Kanskje fordi det denne gangen var *russere* som ble drept, og ikke tsjetsjenere eller andre kaukasiere. Med de mange eksemplene på rasistisk motivert vold i Russland de senere årene, samt eksempler på diskriminerende politikk og lovgivning, er utviklingen i Karelen etter de alvorlige hendelsene høsten 2006 et høyaktuelt tema.

Fra slutten av 1980-tallet har det vært en kraftig økning i fremmedfrykten i Russland. En rekke organisasjoner med nasjonalisme eller etnisk intoleranse som ideologisk grunnlag har blitt etablert (Pain 2007). Rapportene om rasistisk motivert vold i Russland har vært mange. Menneskerettighetsorganisasjonen SOVA melder om at det bare i januar og februar 2008 skjedde 26 rasistisk motiverte drap (SOVA 29.02.2008).

² I følge offisielle tall deltok 1 500-2 000 personer i folkemøtet.

³ Ulike kilder gir forskjellige varianter av hva kravet besto i. I følge Grigoriev (2007:12) ble det stilt krav om at alle kaukasiere som ikke hadde *lovlig* opphold i Kondopoga skulle kastes ut. Ifølge avisa *Izvestija* (04.09.2006) gikk kravet ut på å ”befri byen fra kaukasiere innen 24 timer”. *Izvestija* skriver også at ordføreren i byen skal ha forsøkt å roe gemyttene ved å love at alle mennesker ”fra sør” skulle fjernes fra markedet.

Hvordan forholder myndighetene seg til denne situasjonen? Lokalt i Karelen kunne man etter Kondopoga-hendelsene vente at politikerne ville ta til orde for ett av to alternativer. Enten å føre en langt tøffere linje overfor kaukasiere, Eller å erklære at nasjonalitetspolitikken, som skal regulere de etniske relasjonene, ikke hadde lyktes i å skape gode etniske relasjoner og derfor måtte forbedres. Det første ville være i tråd med folkemøtets krav og myndighetenes påstand om at det var tsjetsjenerne som måtte klandres for det som hadde skjedd i Kondopoga. Det siste ville være mer i tråd med Russlands identitet som en multietnisk stat, samt de grunnlovsfestede rettighetene alle statsborgere har til fri bevegelse og bosetting innenfor statens grenser.

Det var ikke opplagt hva myndighetene i Karelen ville velge. Folkemøtet i Kondopoga protesterte både mot kaukasierne og mot at myndighetene verken hadde stoppet eller hindret konflikten. Forskeren Emil A. Pain, som er etnograf og tidligere rådgiver for president Jeltsin, mener at russiske myndigheter ikke bare har latt nasjonalistisk ekstremisme få gode vekstvilkår i perioden etter Sovjetunionens oppløsning, men også har forsøkt å bruke nasjonalismen til å fremme sine egne mål. Pain peker bl.a. på at myndighetene i Kreml bevisst bygde opp under et fiendebilde av tsjetsjenerne for å legitimere sin krigføring i Tsjetsjenia.

Problemstilling

På bakgrunn av dette er det interessant å undersøke hvordan myndighetene i Karelen valgte å reagere etter at de verste urolighetene i Kondopoga hadde lagt seg. Problemstillingen for denne oppgaven er derfor: *Hvilken strategi har myndighetene i Karelen for integrering av innvandrere etter Kondopoga-hendelsene i 2006?*

Her er det spesielt interessant å se på politikken overfor grupper som tsjetsjenerne, kaukasiere og muslimer, fordi disse er stigmatiserte grupper som ofte opplever diskriminering. Problemstillingen kan utdypes i tre underpunkter:

- Hva består Karelens integreringsstrategi av?
- Har denne politikken gått i en mer kompromissløs og ekskluderende retning etter 2006, eller i en mer forsonende og inkluderende retning?
- Diskriminerer den offentlige politikken i Karelen utsatte grupper, som tsjetsjenerne, kaukasiere eller muslimer?

For å svare på problemstillingen vil jeg analysere hvordan Karelens politikk er utformet, og hvordan den gjennomføres i praksis. Jeg vil også se på hvilke rammer som legges for politikken i Karelen fra føderalt nivå.

Hva kan Karelen fortelle om Russland?

Det er nødvendig å ta for seg situasjonen i de enkelte føderasjonssubjektene for å få et godt bilde av Russland som helhet.⁴ Føderasjonssubjektene er til dels svært forskjellige, både med tanke på geografi, folketall, etnisk sammensetning, økonomi og andre forhold. Derfor kan det ikke umiddelbart antas at situasjonen i et område kan overføres til et annet, eller at den reflekterer forholdene i Russland som helhet. Derimot vil kunnskap om forholdene i et område gi et grunnlag for senere sammenligninger, samt noen ledetråder om hvordan politiske systemer og prosesser fungerer. Dette vil være nyttig ved senere studier av andre områder i Russland.

Karelen har både typiske og utypiske trekk som føderasjonssubjekt. I navnet er det hjemområdet for den finsk-ugriske folkegruppen karelerne, og således en utypisk enhet. Ifølge tall fra folketellingen i 2002 utgjør karelerne imidlertid under en tidel av republikkens befolkning, mens etniske russere utgjør tre fjerdedeler. Russernes andel i Karelen er således omtrent den samme som den er i Den russiske føderasjon som helhet. Karelen har i mange år blitt sett på som en rolig og konfliktfri del av Russland, og påstås å historisk ha hatt et positivt miljø for etniske relasjoner (MHG 2002 sitert i Svynarenko 2005: 81).

Hendelsene i Kondopoga høsten 2006 fikk stor oppmerksomhet. De har fått betydning for Russland som helhet, ved at "Kondopoga" har blitt et begrep som trekkes fram av media ved konflikter som på en eller annen måte kan minne om det som skjedde i Kondopoga. Media har brukt uttrykk som "et nytt Kondopoga" eller "Kondopoga-syndromet", mens nasjonalister i Russland har omtalt byen som "heltemodig" (*gorod geroj*), fordi folkemøtet krevde at kaukasierne ble kastet ut.

⁴ Da grunnloven ble vedtatt i 1993 besto Russland av 89 såkalte føderasjonssubjekter, men antallet er nå redusert til 83. Noen av disse har senere blitt slått sammen. Den foreløpig siste endringen skjedde 1. mars 2008, da Tsjita fylke (*oblast*) og kretsen (*okrug*) Agino-Burjatsk ble slått sammen og dannet territoriet (*kraj*) Zabajkalsk.

Begreper

Er kaukasiere utlendinger eller statsborgere?

Ordet ”kaukasier” er en samlebetegnelse for folk fra Kaukasus-området. Kaukasus kan deles i et nordlig og et sørlig område. Nord-Kaukasus ligger hovedsakelig innenfor Russlands grenser og inkluderer blant annet republikkene Tsjetsjenia og Ingusjetia.⁵ Sør-Kaukasus⁶ omfatter de selvstendige statene Armenia, Aserbajdsjan og Georgia. Ordet ”kaukasier” refererer således både til statsborgere i Russland og innbyggere av nabolandene. I praksis viser det seg imidlertid ofte at folk fra dette området blir regnet under ett, og gjerne referert til med en betegnelse med negative konnotasjoner, ”personer av kaukasisk opphav”⁷.

Skillet mellom statsborgere og utlendinger blir dermed diffust når det er snakk om kaukasiere. Dette rammer også tsjetsjenere, som på grunn av motvilje eller kunnskapsløshet av og til blir behandlet som utlendinger. I samtaler jeg hadde med tsjetsjenere og andre kaukasiere i Karelen, pekte flere på at de av og til måtte understreke at de faktisk var statsborgere i Russland for å unngå ubehageligheter med myndighetene.

Integrering

”Integrering” og ”integreringspolitikk” er sentrale begreper i denne oppgaven. Jeg vil bruke disse som en nøytrale betegnelse for et fagfelt der det forekommer mange ulike tilnærminger og varianter, som f.eks. assimilering og multikulturalisme. Integreringspolitikken vil her si den strategien myndighetene har for å definere innvandrernes plass i mottakersamfunnet. Innen forskningslitteraturen forekommer det også flere alternative begreper, som innlemming, inkorporering, inkludering og innvandrerpolitikk. På russisk brukes ofte uttrykket *adaptatsija migrantov*, som direkte oversatt blir ”tilpasning av innvandrere”. Selv om uttrykket *integratsija migrantov* også forekommer, er *adaptatsija* mest utbredt. Vanligvis anses det for å være nøytralt, på linje med ordet ”integrering”, slik jeg bruker det her.

⁵ Nord-Kaukasus består i tillegg av republikkene Adygeja, Karatsjajevo-Tsjerkessia, Kabardino-Balkaria, Nord-Ossetia og Dagestan, samt territoriene (krajene) Stavropol og Krasnodar. Geografisk omfatter Nord-Kaukasus også noen områder i Georgia og Aserbajdsjan. Innen Den russiske føderasjonen finnes det også en nordkaukasisk økonomisk region, som naturligvis i sin helhet ligger innenfor landets grenser.

⁶ Sør-Kaukasus omtales ofte som Transkaukasus, som er den russiske betegnelsen på området.

⁷ Лица кавказской национальности

Innvandrere og migranter

Bruken av ordene ”innvandrere” og ”migranter” kan til tider være kontroversiell, ettersom det både kan være snakk om mennesker som har flyttet internt i Russland, og mennesker som har kommet fra utlandet. Enkelte av mine respondenter i Karelen mente det ikke er riktig å kalle tsjetsjenerne innvandrere (*migranty*), fordi de hele tiden har vært statsborgere i Russland. Andre begreper som ble brukt var ”tilreisende” (*prijezjje*), ”innflyttere” (*pereselentsy*) og ”folk/emigranter fra Kaukasus” (*vykhodtsy iz Kavkaza*). Jeg vil bruke begrepene ”innvandrere” og ”migranter” om begge kategorier, men spesifisere når det er snakk om ”innvandrere fra utlandet” eller ”interne migranter”.

Nasjon og etnisitet

I studier av etniske relasjoner, nasjonalisme og relaterte temaer er det nærmest uunngåelig å komme inn på debatten om hvordan begreper som ”nasjon” og ”etnisitet” skal defineres og anvendes. Disse begrepene er til dels tvetydige, og brukes til dels om hverandre. I denne oppgaven vil jeg bruke begrepene ”etnisk gruppe” og ”etnisitet” når det er snakk om folkegrupper og identitet. På russisk brukes gjerne ordene ”natsija” og ”natsionalnost”. Disse kan som regel best oversettes med ”etnisk gruppe” og ”etnisitet”. Jeg mener det likevel er mest ryddig å oversette *natsionalnaja politika* med ”nasjonalitetspolitikk”, framfor å snakke om ”etnisitetspolitikk”.

I kapittel 2 vil jeg komme inn på en mer teoretisk drøfting omkring typologier for integreringspolitikk og nasjonalstaten som idé. Her vil det være naturlig å bruke ordet ”nasjon” i tråd med det nasjonalstatlige idealet. Dette idealet tilsier at statens befolkning er én, og nasjonen dermed blir ett med staten.

Oppgavens struktur

I neste vil jeg ta for meg ulike typologier for analyse av integreringspolitikk, og gå spesielt inn på Entzingers modell. Denne utgjør det teoretiske rammeverket for oppgaven. Her vil jeg også ta opp noen metodologiske betraktninger omkring datainnsamlingen og analysen.

I kapittel 3 tar jeg for meg nasjonalitetspolitikk, etniske relasjoner og migrasjon i sovjetperioden. Her vil jeg se på hvordan sovjetregimets nasjonalitetspolitikk sammen med migrasjonen la føringer for integrering av innvandrere.

Kapittel 4 vil drøfte hvilke sider ved Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk som er videreført i dagens Russland på føderalt nivå, og hvilke rammer det føderale nivået legger for politikkkutformingene på lokalt nivå. Jeg vil også se på hvordan migrasjonstendensene har endret seg i forhold til sovjetperioden. I tillegg skal jeg komme nærmere inn på utbredelsen av fremmedfrykt og ekstremisme i dagens Russland, og konkludere med hvilke vilkår disse temaene legger for integreringspolitikken i Russland i dag.

Kapittel 5 vil gi et kort overblikk over den historiske og nåtidige konteksten i Karelen for oppgavens tema. Deretter vil jeg drøfte Karelens integreringspolitikk i perioden etter Kondopoga-hendelsene i 2006. Entzingers modell vil utgjøre det teoretiske og strukturerende rammeverket for drøftingen.

Til slutt vil jeg konkludere i forhold til problemstillingen og de underpunktene jeg har nevnt over.

2: Teoretisk rammeverk og metode

Hensikten med dette kapitlet er å etablere det teoretiske rammeverket og diskutere noen metodologiske betraktninger omkring gjennomføringen av datainnsamlingen og analysen. Rammeverket er hentet fra forskningslitteraturen om migrasjon og integrering. Dette forskningsfeltet tar for seg etniske relasjoner i en kontekst der migrasjon bidrar til å endre vilkårene kvalitativt, ved introduksjon av nye grupper til et land eller lokalmiljø, og kvantitativt, ved at den tallmessige balansen mellom ulike etniske grupper endres.

Det teoretiske rammeverket jeg vil bruke er i utgangspunktet utviklet med hensyn til europeiske forhold, og da særlig med tanke på Vest-Europa (Entzinger 2000:97). Å anvende teoretiske modeller i en annen kontekst enn de primært er utviklet for krever en bevisst vurdering av hvorvidt de er relevante. Her er det viktig å ta hensyn til at Russland ikke har etablert et bilde av seg selv som en nasjonalstat, slik tilfellet er i mange vesteuropeiske stater. Riktignok har ideer om å gjøre Russland til en nasjonalstat for etniske russere vært fremmet fra tid til annen, og dette er en debatt som fortsatt pågår. Det er likevel klart uttrykt i grunnloven at Russland er en multietnisk stat.⁸ En implikasjon av dette er at reguleringen av etniske relasjoner i Russland og Sovjetunionen ikke har vært avgrenset til å være et spørsmål om forholdet mellom en majoritet og en eller flere minoriteter. Det har snarere vært et spørsmål om forholdene mellom en mengde forskjellige etniske grupper. Derfor har *nasjonalitetspolitikken* vært viktig, både i sovjetperioden og i Russland etter 1991.

Det er også viktig å minne om at migrasjon ikke bare foregår over landets grenser, men også skjer internt. Denne typen migrasjonen var betydelig i Sovjetunionen, men har også spilt en rolle innenfor Den russiske føderasjon etter 1991. Siden dette også bidrar til å danne nye kontaktpunkter mellom ulike etniske grupper, har den interne migrasjonen andre følger

⁸ At Russland er en multietnisk stat er eksplisitt uttrykt i grunnlovens § 3-1: "Suvereniteten og maktgrunnlaget i Den russiske føderasjonen ligger utelukkende hos dens multietniske folk." ("Носителем суверенитета и единственным источником власти в Российской Федерации является ее многонациональный народ.")

enn den ville hatt i et land med mer etnisk homogen befolkning. I mottakersamfunnet vil den kunne oppfattes som innvandring på lik linje med innvandring fra utlandet.

Sammenhengen mellom nasjonalitetspolitikk og innvandringspolitikk blir drøftet i neste avsnitt. De påfølgende avsnittene vil dreie seg om innvandringsforskeren Han Entzingers modell for å analysere integreringspolitikk. Denne vil utgjøre det analytiske rammeverket for oppgaven. Den siste delen av kapittelet dreier seg om metodologiske betraktninger.

I krysningsfeltet mellom nasjonalitetspolitikk og innvandringspolitikk

For å bruke norske forhold som kontrast til Russland, er det forholdsvis enkelt å ta for seg temaet integreringspolitikk i Norge, ettersom dette er eksplisitt uttrykt i offentlige vedtak og handlingsplaner⁹. I Russland er det vanskelig å finne en tilsvarende klart uttrykt politikk som er avgrenset til å handle om integrering av innvandrere og interne migranter. I stedet må vi ta for oss nasjonalitetspolitikken. Dette er til gjengjeld et begrep vi ikke er like vant til i norsk sammenheng. Forskjellen i begrepsbruk og politikktutforming har opphav i ulik tenkning omkring stat og nasjon. *Nasjonalstaten* har lenge vært idealet for en lang rekke stater, spesielt i Vest-Europa, og baserer seg på ideen om at folket (nasjonen) og staten skal være ett. Migrasjonsforskerne Stephen Castles og Mark J. Miller har kommentert hvordan nasjonalstaten som idé har blitt svært betydningsfull, til tross for at ytterst få stater er etnisk homogene i virkeligheten:

In many countries, ethnic homogeneity, defined in terms of common language, culture, traditions and history, has been seen as the basis of the nation-state. This unity has often been fictitious – a construction of the ruling elite – but it has provided powerful national myths. (Castles/Miller 2003:15)

Nasjonalstatsbegrepet innebærer en oppfatning av at integrering av innvandrere skjer i en i et mottakersamfunn der befolkningen utgjør en klart definert majoritet, med legitim rett til å sette premissene for nykommerne.

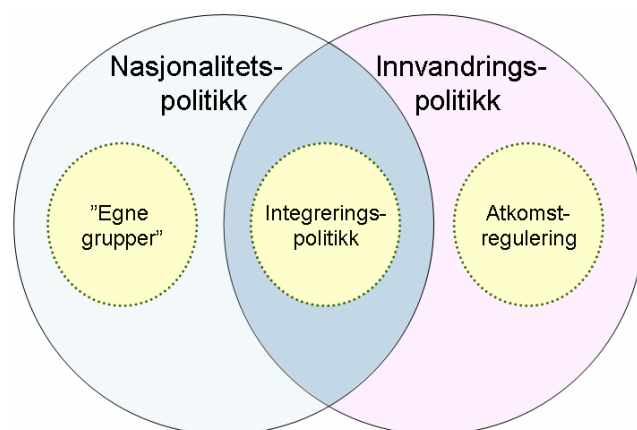
Historikeren Geoffrey Hosking (1998) drøfter hvorvidt Russland kan tenkes å utvikle en tilsvarende nasjonalstatlig tankegang. Han hevder at flere sider ved utviklingen i Sovjetunionen kunne bidra til å utvikle en felles nasjon. Han peker på at russisk var utbredt

⁹ Se f.eks. Arbeids- og inkluderingsdepartementet: *Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og mål for inkludering* (2006), tilgjengelig fra www.regjeringen.no

som fellesspråk, at man etablerte en felles populærkultur, og til dels klarte å skape en overordnet felles identitet. I motsetning til Yuri Slezkine (1994), som legger vekt på hvordan Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk bidro til etnisk partikularisme, peker altså Hosking på de sidene av sovjetsamfunnet som kunne virke samlende. Som vi vet endte ikke sovjetperioden med noen samlende felles sovjetidentitet. Heller ikke dagens Russland har noen slik tydelig overordnet identitet, hvilket ifølge Hosking (1998: 457) klart bekreftes gjennom at man fortsatt har etnisk definerte autonome republikker, som Tatarstan, Basjkortostan, Tsjetsjenia osv.

Russlands multietniske karakter har to implikasjoner for studiet av integreringspolitikken: For det første er det i prinsippet ikke klart hvordan nye grupper skal integreres når mottakersamfunnet ikke er homogent, slik nasjonalstatsidealet skulle tilsi. Her kunne man innvende at russerne uansett er den dominerende folkegruppa, slik at realiteten ikke er så forskjellig fra en nasjonalstat. Selvpoppfatningen av å være en multietnisk stat vil likevel gi et annet utgangspunkt for forståelsen av og tilnærmingen til temaet. For det andre innebærer denne selvforståelsen at integreringsstrategien er et felt som hører inn under den mer generelle nasjonalitetspolitikken, framfor å være et eget felt underordnet innvandringspolitikken, slik det er i Norge. Strategien overfor innvandringsgrupper hører dermed til i feltet der nasjonalitetspolitikk og innvandringspolitikk overlapper hverandre, slik det er illustrert i figur 2.1.

Figur 2.1: Nasjonalitetspolitikk og innvandringspolitikk

Nasjonalitetspolitikk dreier seg i utgangspunktet om å regulere forholdene mellom et gitt sett av etniske grupper, inkludert de gruppene som på historisk grunnlag regnes for å ha det aktuelle territoriet som sitt hjemsted (kalt ”egne grupper” i figuren over), men også nye grupper, eller innvandrere. Ser vi på Russland som helhet, vil ”egne grupper” inkludere alle grupper som har en etablert plass og statsborgerskap i landet, inkludert tsjetsjenere. Når objektet for denne oppgaven derimot er republikken Karelen, vil de ”egne gruppene” typisk

omfatte karelere, vepsere, finner og russere¹⁰. En gruppe som tsjetsjenere, som ikke har noen tradisjonell tilknytning til området vil således være å anse som nykommere eller innvandrere, og dermed gjenstand for integreringspolitikken, selv om de også er statsborgere i Russland.

Innvandringspolitikk omfatter på sin side også to hovedtemaer: Kontroll og regulering av hvilke migranter som får slippe inn og bli (atkomstregulering), samt tiltak for å integrere innvandrerne.¹¹ I utgangspunktet vil atkomstregulering ikke være relevant i denne oppgaven. Dette er fordi den primære innvandrergruppa jeg skal se på, tsjetsjenerne, allerede er statsborgere, og dermed har en grunnlovsfestet rett til å bevege seg fritt innenfor Russland. Som jeg vil komme nærmere inn på senere, kan imidlertid Russlands regime for registrering av oppholdssted for egne innbyggere ha en atkomstregulerende funksjon på lokalt plan.

Overlappingen mellom nasjonalitetspolitikk og innvandringspolitikk er et viktig utgangspunkt for den teoretiske tilnærmingen til temaet. Overlappingen viser hvordan feltene relaterer seg til hverandre, og hvordan det dermed er relevant å trekke inn erfaringer og teoretiske tilnærminger fra begge fagfeltene. Midtfeltet i figur 2.1, integreringspolitikk, utgjør hovedfokuset for oppgaven. Den kan imidlertid ikke løsrives fra nasjonalitetspolitikkenes fokus på ”egne grupper” eller fra migrasjonsstrømmer og atkomstregulering som hører til under innvandringspolitikken. Disse perspektivene utgjør derfor en viktig kontekst, som jeg vil komme mer inn på i kapittel 3 og 4.

Typologier for integreringspolitikk

Migrasjonsforskere har lansert ulike typologier for forskjellige tilnærminger til integreringspolitikk. En av de klassiske tilnærmingene på feltet går ut på å skille mellom multi-kulturalisme og assimilering. Dette skillet legger størst vekt på kulturelle faktorer, som hvorvidt staten støtter (moralsk og/eller økonomisk) innvandrerne i å ta vare på sine egne kulturelle tradisjoner, eller om innvandrerne forventes å tilpasse seg mottakersamfunnets kultur så langt som mulig. En annen tilnærming legger vekt på skillet mellom permanent og midlertidig innvandring. Dette skillet går ikke nødvendigvis på innvandrernes motiver, men

¹⁰ ”Karelere, vepsere og russere er noen av Karelens innfødte folkegrupper (*korennyje narody*),” sier en artikkel i avis for offentlig informasjon, ”Karelia” (09.08.2007). Etniske grupper som *pomorene*, *zaonezjanerne* og *pudozjanerne* er innfødte i Karelen, og regnes i dag for å være underkategorier av russerne som overordnet etnisk gruppe. Med bakgrunn i dette er det vanlig å se på russerne som en innfødt gruppe i Karelen.

¹¹ I følge innvandringsforskeren Tomas Hammars (1985, referert i Dahlström 2004: 293-294) definisjon består innvandringspolitikk av to elementer: For det første, atkomstregulering – kontroll med hvem og hvor mange som slipper inn og får bli. For det andre, det han kaller innvandrerepolitikk, som vil si reguleringer og tiltak overfor de innvandrerne som har fått lov til å bli. Jeg bruker ordet integreringspolitikk i samme betydning som Hammars ”innvandrerepolitikk”.

på hvordan mottakerstatene ser på innvandringen. En oppfatning av at innvandrerne kommer midlertidig, og forventes å returnere etter å ha gjort en jobb, har nødvendigvis andre konsekvenser for hvilken integreringspolitikk myndighetene velger enn en oppfatning av at de har kommet for å bli permanent. Denne tilnærmingen legger størst vekt på økonomiske faktorer, og tar lite hensyn til kulturelle aspekter eller innvandrernes juridisk-politiske status (Entzinger 2000:100-101).

En tredje tilnærming tar utgangspunkt i landenes statsborgerskapsregimer, og skiller mellom land som legger territorialprinsippet (*jus soli*) til grunn for sin integreringspolitikk, og land som følger et avstammingsprinsipp (*jus sanguinis*). Territorialprinsippet innebærer at alle som er bosatt innenfor statens territorium skal anses for å være nasjonens medlemmer, og har rett til statsborgerskap. Avstammingsprinsippet bygger på en forestilling om at nasjonens medlemmer er knyttet sammen av slektskapsbånd, og forutsetter gjerne at de som ønsker å oppnå statsborgerskap kan påvise direkte slektskap til en person som har slikt statsborgerskap (Brochmann 2002a:62). Denne tilnærmingen tar utgangspunkt i hvordan man kan oppnå statsborgerskap, og er derfor mindre relevant i denne sammenhengen.

Castles og Miller (2003) presenterer en typologi som tar hensyn til et bredere sett av faktorer. Forfatterne tar for seg en rekke aspekter som har betydning for integreringen av nye minoriteter: Arbeidsmarkedet, boligsituasjonen, sosialpolitikk, adgangen til statsborgerskap, språklige rettigheter og rasisme. Videre mener de at forskjellige lands ulike historiske erfaringer gjennom sine nasjonsbyggingsprosesser langt på vei forklarer at de har ulike tilnærminger i sin integreringspolitikk. Castles og Miller skisserer en tredelt kategorisering: Den multikulturelle modellen, den differensielt ekskluderende modellen og assimilering-modellen.

Den multikulturelle modellen tilsier at innvandrere skal oppnå full deltakelse i staten og nasjonen uten å måtte oppgi sin egen kultur. Vi kan skille mellom to varianter: USA har valgt en *laissez-faire*-tilnærming, der man respekterer de ulike gruppernes rett til å eksistere, men ikke anser det for å være et offentlig ansvar å bidra til disse gruppernes bevaring, eller til å utjevne sosiale forskjeller. Den andre varianten innebærer aktiv støtte til det multikulturelle samfunnet, der staten setter inn tiltak for å sikre at minoritetene har like rettigheter. Typiske representanter for denne tilnærmingen har vært land som Sverige, Canada og Australia. I løpet av 1990-tallet har det vært en økende kritikk mot og en tendens til å bevege seg bort fra den multikulturelle modellen (Castles og Miller: 251-252).

Den differensielt ekskluderende modellen karakteriserer tilnærmingen i land der nasjonen oppfattes som et fellesskap av individer med felles avstamning. Innvandrere uten

slektskapsbånd til landet vil ikke bli akseptert som medlemmer av nasjonen. De vil bli integrert i enkelte deler av samfunnet, fortrinnsvis i arbeidslivet, men holdes utenfor i andre sammenhenger, særlig når det gjelder velferd, politiske rettigheter eller adgang til å bli statsborgere. I denne situasjonen vil innvandrerne bli en slags underklasse, med færre rettigheter og dårligere sosiale vilkår enn majoriteten. Denne modellen er karakteristisk for land som har sett på innvandrerne som gjestearbeidere, og forventer at de vil returnere når arbeidet er gjort. Man har derfor ansett at innvandrerne derfor verken har behov for eller bør få fulle rettigheter. Dette gjelder f.eks. Tyskland, Sveits og Østerrike (Castles og Miller 2003:249-250).

Assimileringsmodellen kan beskrive strategien man har i Frankrike, og som tidligere også gjaldt i Australia, Canada og Storbritannia. Den innebærer relativt ensidig tilpasning av innvandrerne til den dominante kulturen. Assimilering blir gjerne sett på som en illegitim strategi i Norge og enkelte andre land i dag (Brochmann 2002b:30), ettersom den innebærer liten toleranse for bevaring av minoritetenes kultur. Castles og Miller påpeker på at den mer politisk aksepterte strategien vi omtaler som *integrering* ofte egentlig er en form for langsom assimilering, siden det endelige målet er å ta minoritetene inn i den dominante kulturen (Castles, Miller 2003:251).

De to sistnevnte modellene er problematiske å anvende for Russlands tilfelle. Disse modellene forutsetter i stor grad at mottakersamfunnet består av en forholdsvis enhetlig majoritet med en legitim rett til å enten ekskludere eller assimilere nykommerne. Når det gjelder interne migranter i Russland, vil det være vanskelig å føre en offentlig politikk som passer i disse modellene, all den tid disse migrantene allerede har rettigheter gjennom sitt statsborgerskap og sin historiske tilhørighet i landet.

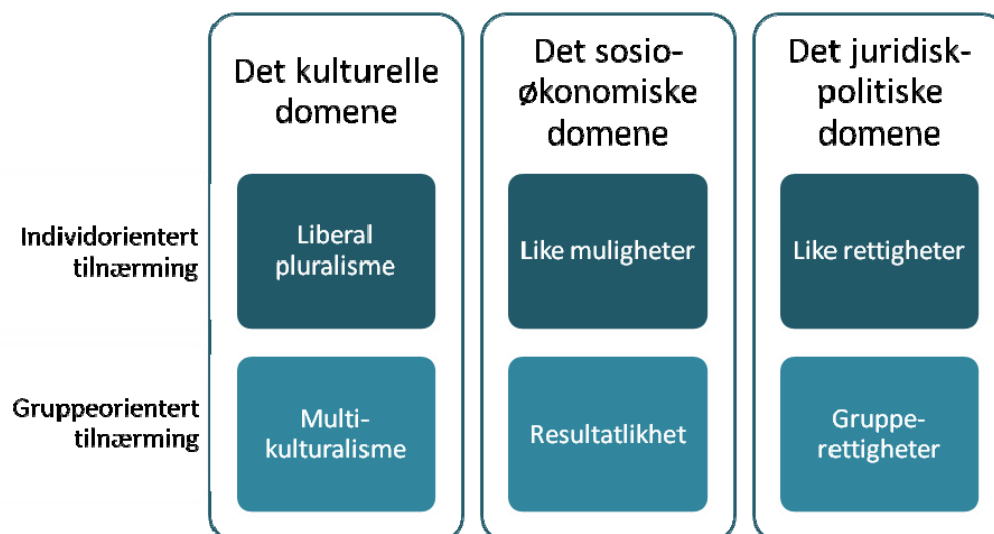
Statsviteren Gary P. Freeman (2004) kritiserer typologien til Castles og Miller, og mener kriteriene for å plassere et land innenfor den ene eller andre modellen er både uklare og diskutabile. I tillegg mener han at vektleggingen av landenes historiske erfaring med innvandring og nasjonsbygging ikke vil holde stand over tid, da endringer som er i ferd med å skje i bl.a. Tyskland og Frankrike vil gjøre det nødvendig å revurdere deres plass i typologien. På bakgrunn av dette er det behov for å finne en modell som tar hensyn til flere sfærer i samfunnet og unngår å la historien være avgjørende for hvordan vi skal kategorisere ulike integreringsstrategier. Etter min mening løser Entzingers analysemodell dette på en god måte.

Entzingers analysemodell for integreringspolitikk

Entzingers analysemodell forsøker å gi en mer balansert og systematisk tilnærming til det at integreringspolitikken berører ulike sider ved samfunnet. Modellen legger opp til en analyse fordelt over tre ulike *domener* av samfunnet: Det kulturelle, det sosioøkonomiske og det juridisk-politiske domenet. I det kulturelle domenet kan vi ta for oss temaer som religionsfrihet og innvandrernes mulighet til å bevare sin kultur og sitt språk. Det sosioøkonomiske domenet handler om arbeidsmarkedet, innvandrernes tilgang på sosial- og helsetjenester, utdanningssystemet og boligmarkedet. Det juridisk-politiske domenet angår juridiske forhold, politisk status og rett til deltakelse.

For hvert av domeneene kan vi skille mellom individorienterte og gruppeorienterte tilnærminger, avhengig av om myndighetene forholder seg til innvandrerne på bakgrunn av deres opphav og gruppetilhørighet, eller om man forholder seg til enkeltindivider. Til sammen gir dette en modell med seks felter som kan karakterisere de ulike tilnærmingene til integreringspolitikk.

Figur 2.2: Entzingers typologi for integreringspolitikk

Kilde: Entzinger 2000:107

Det kulturelle domenet dreier seg om hvordan man velger å forholde seg til at innvandring fører til større etnisk og kulturelt mangfold, og at dette reiser spørsmål i forhold til utvikling og bevaring av den opprinnelige befolkningens identitet. En individuell tilnærming i dette domenet tilsvarer det som er omtalt som en *laissez-faire*-tilnærming: Man regner kultur for å være et individuelt, privat spørsmål, og det er opp til den enkelte innvandrer å opprettholde sin egen kultur. Myndighetenes involvering vil være begrenset til

tiltak for å bedre forholdene mellom folk med ulik bakgrunn, gjennom f.eks. kampanjer eller lovgivning mot diskriminering. Entzinger kaller denne tilnærmingen for *liberal pluralisme*. I følge Entzinger (2000: 109) er det godt belagt at en slik tilnærming ofte vil føre til assimilering til den dominerende kulturen i løpet av to-tre generasjoner.

En gruppeorientert tilnærming i det kulturelle domenet kan kalles multikulturalisme. Den er gjerne begrunnet med at den individuelle tilnærmingen kan føre til assimilering på sikt, og at dette er uheldig både for det enkelte individ og det kulturelle mangfoldet. Derfor er det nødvendig at offentlige myndigheter legger til rette for og støtter ulike grupper i å bevare sin kultur, gjerne gjennom å støtte innvandrersorganisasjoner og morsmålsundervisning.

Dilemmaet ved en multikulturalistisk tilnærming er hvor langt anerkjennelsen av ulike kulturer skal gå. I ethvert samfunn er det behov for at hele befolkningen deler visse grunnleggende felles verdier, samtidig som enkelte grupper kan ha sider ved sin kultur som er uakseptable for andre. En annen problemstilling ved å institusjonalisere en gruppeorientert tilnærming ligger i at det krever en viss kodifisering av minoritetenes kultur (Entzinger 2000:109-110,113). Som jeg vil komme inn på i kapittel 3, la sovjetmyndighetene inn store ressurser på å kodifisere minoritetskulturer under den såkalte *korenizatsija*-politikken på 1920-tallet. Under denne politikken ble det blant annet etablert skriftspråk og grammatikk-bøker for etniske grupper som ikke hadde hatt dette tidligere.

En kodifisering av minoritetsgruppers kultur innebærer også at enten det offentlige eller de etniske gruppene selv må ta noen valg i forhold til hva som skal være godtatt og ikke godtatt som del av deres kultur, og hvilke grupper som skal være anerkjente. I denne prosessen risikerer man å legge rammer og begrensninger i forhold til den naturlige utviklinga av en gruppes språk og kultur. Entzinger har sammenfattet dette dilemmaet ved å si at ”policy-making in the cultural domain is hard to reconcile with the view that cultures are living expressions of what people feel and think under rapidly changing circumstances.” (Entzinger 2000:113). Tiltak og vilkår som handler om språklige forhold, innvandrers- og minoritetsorganisasjoner, kampanjer for toleranse og mot rasisme, samt det offentliges tilnærming til etnisk mangfold hører til innenfor dette domenet.

Det sosioøkonomiske domenet omfatter arbeids- og boligmarkedet, samt tiltak og vilkår innen utdanningssystemet, og eventuelle antidiskrimineringstiltak i arbeidslivet. I dette domenet vil en individuell tilnærming si at alle skal ha like muligheter, mens gruppetilnærmingen vil fokusere på resultatlikhet. Myndighetenes rolle ved en individuell tilnærming består i å legge til rette for at alle har like rettigheter til å delta i et system der

markedskreftene dominerer. Det vil også være viktig å motvirke diskriminering for å hindre at enkelte grupper blir utestengt fra arbeids- eller boligmarkedet.

De som går inn for en gruppeorientert tilnærming i det sosioøkonomiske domenet vil gjerne peke på at like muligheter ikke er tilstrekkelig. Den dominante gruppa har en tendens til å reprodusere de vilkårene som favoriserer sin egen gruppe, slik at innvandrere og minoriteter systematisk får vanskeligheter med å få jobb eller komme inn på boligmarkedet, selv om de formelt har de samme mulighetene. For å kompensere for dette kan man innføre forskjellige typer kvotering, slik at alle grupper skal ha en tilgang som står i forhold til deres tallmessige størrelse når det gjelder offentlige tjenester, arbeidsplasser og annet. Ulempen med slike tiltak er at de kan være vanskelige å få aksept for blant majoritetsbefolkningen, samtidig som minoritetene kan oppleve kvotering som stigmatiserende (Entzinger 2000:110-112).

I det juridisk-politiske domenet vil en individorientert tilnærming innebære like rettigheter, uavhengig av det enkelte individs bakgrunn. Nyankomne innvandrere har ofte ikke fulle rettigheter. Dersom det tar lang tid før de blir integrert innenfor det juridisk-politiske domenet vil det stride mot prinsippet om like rettigheter for hele befolkningen, for stater som legger vekt på dette (Entzinger 2000:108). I utgangspunktet er dette en problemstilling som angår innvandrere fra utlandet, men i Russlands tilfelle er den også relevant for interne migranter. I Russland fører kravet om registrering på oppholdsstedet til at også interne migranter kan oppleve å ha færre rettigheter, siden registreringen i praksis viser seg å være nødvendig for å realisere alle rettigheter man har som statsborger (Zajontsjkovskaja og Mkrtsjan 2007a:18).

Den gruppeorienterte tilnærmingen innebærer at visse lover og rettigheter gjelder for spesielle grupper. Det kan f.eks. være snakk om at visse etniske grupper har krav på en viss andel av plassene i parlamentet eller har egne politiske strukturer, slik samene har i Norge med Sametinget. Det kan også være snakk om å praktisere gruppespesifikke rettigheter i forhold til familielov og utdanning. I ytterste konsekvens kan dette føre til at man har separate juridiske systemer for ulike grupper. I europeiske stater gir man sjelden innvandrere spesielle grupperettigheter (Entzinger 2000:107-108), men for Russland vil dette kunne forholde seg annerledes. De interne migrantene har allerede statsborgerskap, og har derfor rettigheter som gruppe innenfor Den russiske føderasjonen. Slike grupperettigheter vil i utgangspunktet bare gjelde innenfor territoriet som er definert som den aktuelle gruppas hjemsted. Det juridisk-politiske domenet omfatter forhold som statsborgerskap og naturalisering, stemmerett, politisk representasjon og atkomstregulering.

Det som kan sees på som en generell ulempe med individorienterte tilnærminger er mangelen på tiltak for å kompensere for majoritetens dominerende posisjon. Denne kan gjøre det vanskelig for mennesker med minoritetsbakgrunn systematisk kommer dårligst ut, selv om det ikke nødvendigvis er snakk om noe bevisst forsøk på å stenge dem ute. Denne innvendingen mot individorienterte tilnærminger er aktuell i alle de tre domeneene. På den annen side, dersom den gruppeorienterte tilnærmingen dominerer, kan det være en tendens til at man skaper et overdrevent skille mellom gruppene, at man nærmest dyrker fram forskjellene og etablerer et smalt handlingsrom for den enkelte gruppes utvikling.

I følge Entzinger vil en integreringspolitikk som ikke tar tilstrekkelig hensyn til alle tre domeneene være mindre effektiv. Der man hovedsakelig fokuserer på juridiske og politiske rettigheter, vil det ofte vise seg at praksis ikke stemmer overens med lover og regler. Selv om juridiske rettigheter er viktige, fører de ikke automatisk til sosial eller økonomisk integrering. Strategier som overveiende fokuserer på det kulturelle domenet har gjerne en tendens til å etablere spilleregler som enten forutsetter rigide rammer for minoritetenes kulturer, eller tvinger innvandrerne inn i mottakersamfunnets kulturelle normer. Dersom man derimot legger mest vekt på tiltak i det sosioøkonomiske domenet, er det gjerne begrenset hvor langt det er politisk akseptabelt å gå. Der innvandrerne får ta del i sosiale og økonomiske goder, har de som tilhører mottakersamfunnet lett for å reagere negativt, og hevde at dette går på bekostning av den opprinnelige befolkningen, til tross for at undersøkelser viser at innvandrere nesten alltid har et underforbruk av sosiale tjenester (Entzinger 2000:113). En god balanse med de to andre domeneene kan hindre at tiltakene i det sosioøkonomiske domenet begrenses av hva som er politisk akseptabelt. Entzinger konkluderer med at en politikk som ensidig legger vekt på ett av domeneene i verste fall risikerer å virke mot sin hensikt.

Det er viktig å ta hensyn til at Entzingers modell forutsetter en positiv vilje til integrering av innvandrere fra myndighetenes side. Dette reflekteres også i at merkelappene Entzinger har plassert i de seks feltene i sin tabell har positive fortegn, som ”like rettigheter”, ”liberal pluralisme” osv. Som jeg var inne på i innledningskapittelet, bruker jeg ”integreringspolitikk” som et nøytralt begrep for den strategien myndighetene fører når det gjelder å definere innvandrernes plass i mottakersamfunnet. Dette innebærer at *grupperettigheter* også kan forstås negativt: en integreringsstrategi som i det juridisk-politiske domenet innebærer *færre* rettigheter for visse grupper vil også høre til i denne boksen. Tilsvarende har Entzinger kalt en individorientert tilnærming i det kulturelle domenet for *liberal pluralisme*, selv om *assimilering* eller *ensretting* også ville høre hjemme i det samme

feltet i modellen. I analysen vil jeg først og fremst bruke Entzingers inndeling i domener og individuelle og gruppeorienterte tilnæringer som et strukturerende analyseverktøy, og vil ikke legge stor vekt på merkelappene han bruker i tabellen.

Metodologiske betraktninger

Den analytiske rammen gir en del retningslinjer for hva det er viktig å se etter og hvordan jeg kan kategorisere empirien, snarere enn den forsøker å gi generaliserende forklaringer. Jeg har brukt tre hovedtyper av kilder i denne oppgaven. Offentlige dokumenter har vært hovedkilden for å analysere den uttalte politikken myndighetene i Karelen fører. I tillegg tjener avisartikler til å gi et bilde av sammenhengen mellom uttalt politikk og praksis, samt av debatten omkring nasjonalitetspolitikk og innvandring. Den tredje kildetyper er intervjuer, som gir en ytterligere utdyping av praksis ved at jeg har fått drøfte temaet både med observatører, aktører som bidrar til å forme og gjennomføre politikken, og mennesker denne politikken angår. I avsnittene under vil jeg drøfte utfordringene ved å bruke disse kildene og komme med noen betraktninger omkring objektivitet ved gjennomføringen av analysen.

Skriftlige kilder

De fleste offentlige programmer og handlingsplaner som har med nasjonalitetspolitikk og integrering i Karelen å gjøre har jeg hentet fra republikkmyndighetenes internettsider¹². Disse oppdateres daglig med informasjon om virksomheten til guvernøren, departementene og forskjellige komiteer og råd. På samme nettsted publiseres også artikler fra myndighetenes egen avis, "Karelia". Videre har det vært mulig å laste ned offentlige vedtak og programmer, i enkelte tilfeller også utkast til saker under behandling.

For å finne ut hvordan den offentlige politikken oppfattes og praktiseres i virkeligheten, har jeg brukt relevante avisartikler som kilde. Disse gir utfyllende og korrigerende informasjon i forhold til det som står i de offentlige dokumentene. Her har jeg særlig brukt "Stolitsa na Onego" ("Hovedstaden ved Onegasjøen")¹³, som er en nettavis med daglige oppdateringer fra Karelen. I tillegg har jeg brukt regionale eller landsdekkende aviser, som *Kommersant*, *Izvestija*, *Nezavisimaja Gazeta*, *Rosbalt* og andre aviser som publiserer sine artikler på internett. Flere aviser er ikke er tilgjengelige på internett, særlig de mindre

¹² www.gov.karelia.ru

¹³ www.stolica.onego.ru

lokalavisene. Under mitt opphold i Karelen i 2007 kjøpte jeg lokalaviser jevnlig.¹⁴ Mitt hovedinntrykk var at disse avisene stort sett omtaler hendelser på svært lokalt nivå, og i liten grad inneholder debatt eller analyse. Jeg tror derfor ikke jeg har gått glipp av vesentlige momenter i debatten omkring Kondopoga-saken eller nasjonalitetspolitikken ved primært å basere meg på internettkilder.

Kvalitative intervjuer

Foruten de skriftlige kildene gjennomførte jeg en rekke kvalitative intervjuer under mitt feltarbeid i Karelen på nesten tre uker i november-desember 2007. For å gjennomføre dette praktisk var det en stor hjelp for meg at jeg tidligere har bodd et år i Petrozavodsk, og derfor hadde god kjennskap til republikken fra før, samt bekjente der som kunne hjelpe meg med å få kontakt med aktuelle intervjuobjekter. Alle intervjuene ble foretatt på russisk, og de fleste av dem ble tatt opp med diktafon, med respondentenes samtykke. I noen tilfeller var jeg likevel litt i tvil om bruk av diktafon, da jeg fryktet at respondentene ville legge begrensninger på seg selv, og unnlate å komme med potensielt kontroversielle uttalelser. I ett tilfelle ba respondenten meg stoppe opptaket etter en stund. I et par tilfeller valgte jeg å foreta hele intervjuet uten diktafon, og i stedet notere underveis.

Jeg hadde ikke en liste med fast formulerte spørsmål, men brukte en fleksibel intervjuguide. Som regel hadde respondentene mye å si om temaet, med ulike innfallsvinkler. Mens enkelte så på spørsmålene om etniske relasjoner i et bredt filosofisk perspektiv, og satte temaet i sammenheng med russisk historie og politiske tradisjoner, var andre mer opptatt av konkrete spørsmål, som hvordan vanlige folk på gata forholdt seg til tsjetsjenere, eller å forklare hvordan respondentens egen organisasjon strukturerte sitt arbeid. Min oppgave som intervjuer ble først og fremst å styre samtalen innom de punktene jeg hadde satt opp, og av og til stille oppfølgingsspørsmål for utdyping eller presisering.

Jeg behersker russisk godt nok til at det språklige ikke utgjorde noe problem. Etter turen til Karelen ble alle intervjuene gjennomgått, og opptakene ble transkribert og oversatt til norsk. Ottar Dahl (2002:64-65) har beskrevet arbeidet med å tolke kildematerialet som en prosess i tre trinn: Første trinn består i å gjøre en språklig tolkning, eller oversettelse. Annet trinn går ut på å tolke meningsinnholdet, der det kreves mer enn bare en rent språklig forståelse, men også kjennskap til den kulturelle og samfunnsmessige kontekst ytringene

¹⁴ Lokalavisene jeg har undersøkt i tillegg til internettaviser er "Молодёжная Газета", "Новая Кондопога", "Карельская Губерния", "Новости Карелии", "Петрозаводск", "МК в Карелии"

hører hjemme i. Det tredje trinnet består i å analysere de overordnede trekkene og det helhetlige meningsinnholdet i de enkelte kildene, og sette kildene i sammenheng med hverandre. Dette er en god beskrivelse av prosessen som ligger bak kildebruken i denne oppgaven. De første to trinnene hører imidlertid til en forberedende fase av oppgaven, og vil ikke bli drøftet nærmere her.

Det er flere utfordringer ved å gjøre kvalitative intervjuer. Det er alltid fare for en viss forskereffekt, altså at respondentene justerer sine svar overfor meg som intervjuer. Her kan min rolle som en utenforstående person gi både heldige og uheldige utslag. På den ene siden kan respondentene føle seg friere i forhold til at jeg ikke har noen rolle i lokalsamfunnet. På den andre siden kan respondentene være usikre på min posisjon, og kanskje svare i henhold til hva de tror er passende innenfor rammene av mitt prosjekt. Det vil således alltid være en viss usikkerhet knyttet til hvilken grad av ærlighet, oppriktighet og pålitelighet det ligger i svarene. Fordelen med mine respondenter er at de fleste av dem er aktive samfunnsdeltakere i Karelen – flere av dem var ledere eller tillitsvalgte i organisasjoner – og de aller fleste av dem har vært synlige i media. Det har derfor vært mulig å kontrollere det de har fortalt meg direkte opp mot hva de har sagt i media om de samme temaene.

Repstad (1998:78) peker på at det kan være problematisk å få nyttig informasjon ved intervjuer med personer i lederposisjoner, fordi disse ofte ønsker å legge fram og forsvare organisasjonens offisielle syn, nærmest som et foredrag. Foruten problemet jeg hadde med å få intervjuet representanter for nasjonalitetsdepartementet, som jeg kommer inn på under, opplevde jeg dette bare ved ett av intervjuene. Respondenten gjorde først rede for sin organisasjons struktur og arbeidsmåte, og på spørsmål om hvilke oppgaver han jobbet mest med som leder fikk jeg det ganske intetsigende svaret at ”styrets oppgave er å gjennomføre de vedtakene organisasjonens landsmøte har gjort.” Dette løste seg imidlertid utover i intervjuet, da jeg gjorde spørsmålene mer målrettet, og respondenteren ble mer fortrolig med meg som intervjuer.

Valg av respondenter

I valget av respondenter var jeg opptatt av å finne personer som kunne si noe om hvordan den offentlige politikken oppleves i praksis. I første rekke var det derfor viktig å snakke med tsjetsjenere, men også med andre innflyttere til Karelen. Slik kunne jeg sammenligne hvordan representanter for ulike grupper opplever situasjonen. Ledelsen ved den muslimske menigheten i Karelen var også nyttige respondenter. De har daglig kontakt med innflyttere

både fra andre områder av Russland og fra utlandet, og har dessuten vært sterkt engasjert i nasjonalitetspolitikken og religiøse spørsmål.

I tillegg snakket jeg med mennesker som kunne kommentere situasjonen som observatører: representanter for en ungdomsorganisasjon som jobber med menneskerettigheter, lederen for et senter for politisk analyse og en journalist som har jobbet mye med Kondopoga-saken. Jeg forsøkte også å komme i kontakt med nasjonalitetsdepartementet, uten at dette var spesielt vellykket. Til tross for at departementet sa seg villig til å snakke med meg, ble jeg henvist til en person som selv sa han kun jobbet med religiøse spørsmål, og derfor ikke ville uttale seg om mitt tema. Jeg fikk derfor ikke stilt departementet mine spørsmål direkte, men fikk likevel tak i noe skriftlig materiale som ikke har vært tilgjengelig på internett.

Foruten disse prinsipielle sidene ved valg av respondenter, har valget også vært bestemt av tilgjengelighet og min egen kapasitet til å gjennomføre intervjuer. Intervjuene har bidratt til å belyse ulike meninger, gi ledetråder til momenter som var aktuelle å undersøke videre, og har gitt kommentarer som kan sette inntrykkene de offentlige dokumenter gir i perspektiv. Mitt valg av respondenter er således i tråd med det Repstad (1998:67) skriver om utvelgelse:

Hovedkriteriet for å komme med i utvalget er hele tiden om forskeren regner med at de aktuelle personene har relevant informasjon for prosjektets problemstilling, enten det er meninger, kunnskap, holdninger, erfaringer eller annet som etterlyses. [...] Innenfor denne rammen gjelder [...] det utvalgsprinsippet at de som intervjues bør være mest mulig ulike. På den måten kan en få et bredt inntrykk gjennom intervjuene – selv om det til kjedsommelighet må minnes om at noen presis representativitet i statistisk forstand får vi ikke gjennom denne metoden.

Av intervjuer med et samlet omfang på mellom 20 og 30 timer, er det naturligvis mye som ikke kan refereres i denne oppgaven av hensyn til plass og relevans. Samtlige intervjuer hadde likevel en stor verdi for min forståelse av temaet. Da jeg reiste til Karelen for å foreta intervjuene hadde jeg naturligvis en del oppfatninger og tanker om temaet, men respondentene bidro til å gi meg nye spor å forfølge, nye ideer om sammenhenger og forklaringer. I bearbeidningen av intervjuene i ettertid, og den videre analysen av temaet som helhet, har dette igjen bidratt til en videreutvikling av de problemstillingene og forståelsen jeg hadde i utgangspunktet.

Objektivitet

Å framstå som objektiv for aktørene i et saksfelt kan være utfordrende. Ikke minst når det er snakk om hendelser i samtiden, der vi ennå ikke har fått en historisk distanse til temaet. Innen hermeneutisk vitenskap, som jeg mener er den vitenskapsteoretiske hovedretningen som

ligger nærmest for denne oppgaven, er kriteriene for *en sann forklaring* at den er gjenkjennelig for individene som er studert, og mulig å forstå og sette seg inn i for utenforstående (Neuman 2000:74). I mitt arbeid har jeg derfor forsøkt å ta hensyn til at min framgangsmåte og argumentasjon i prinsippet bør framstå som forståelig og rimelig, også for aktørene i feltet, uten at det betyr at de nødvendigvis må være enige med mine konklusjoner.

Et eksempel på hvordan utenlandske kommentarer til Kondopoga-hendelsene har blitt mottatt i Russland kommer fram i en rapport fra et analysesenter i Karelen, ”Sojuz” (Paltsev 2007). Her kommenteres blant annet hvordan hendelsene i Kondopoga ble dekket av utenlandske aviser:

Jo lenger unna [Kondopoga], dess større var spekteret av tolkninger man knyttet til den ene eller andre generelle teorien. I den utenlandske pressen delte man straks inn deltakerne i konflikten i to leire, de gode og de onde. Tsjetsjenerne ble straks ”de gode”, på grunn av sympati med målet om et uavhengig Tsjetsjenia, og et ønske om å se en engel i hver tsjetsjener.

[...]

Lokalbefolkningen i Kondopoga ble straks stemplet som ”de onde”. De ble holdt skyldige fordi de ikke godtok tsjetsjenernes krenkelser, og for at de nektet å ta ansvar for krigen i Tsjetsjenia. For dette ble de kalt ”nasjonalister” og til og med ”fascister” (Paltsev 2007:21-22).

Rapporten oppgir ingen referanser for hva han ser på som partisk opptreden av utenlandske aviser. Forfatteren uttrykker en klar forståelse for lokalbefolkningens misnøye med kaukasiere generelt, og avviser at det er riktig å bruke ordet ”fremmedfrykt” om folkemøtets krav om å kaste kaukasierne ut av byen og andre generaliserte utsagn om kaukasiere eller tsjetsjenerne som gruppe. Det er vanskelig å se på rapporten som objektiv, men den presenterer et syn på saken, og er et eksempel på hvilke reaksjoner utenlandske kommentarer av og til kan bli møtt med i Russland. Har forfatteren likevel et poeng i kritikken mot aviser som ser på Kondopoga-hendelsene som en videreføring av den rasistiske volden vi har sett mange andre steder i Russland?¹⁵ Er det for enkelt å gi hele Russland et rasistisk stempel, uten å ta hensyn til realitetene i den enkelte saken?

Rapporter fra menneskerettighetsorganisasjoner, som Memorial og Helsinkigruppen i Moskva gir et annet inntrykk. Rapportene de presenterer om utbredelsen av rasistisk vold i dagens Russland tegner et skremmende bilde av utviklingen. Forskeren Emil A. Pain skriver at den ekstremistiske nasjonalismen er i ferd med å komme ut av myndighetenes kontroll, og at utviklingen i dagens Russland minner mye om Tysklands vei mot fascisme på 1920-tallet (Pain 2007:909). Slike utsagn tilsier at det er all grunn til å være kritisk til utviklingen i

¹⁵ Se f.eks. artikler i The New York Times: “In Russian City, a Rampage of Ethnic Violence” (13.09.2006) og The Guardian: “Russia's new racism” (06.10.2006)

Russland i dag. Med så klare skillelinjer i meningene, og med faren for å bli avvist som en utlending med forutinntatte meninger, er det utfordrende å presentere temaet på en måte som framstår som objektiv og rimelig for de involverte i feltet. Det teoretiske rammeverket jeg bruker bidrar til å strukturere oppgaven og gjøre framgangsmåten åpen for de som måtte ønske å etterprøve min argumentasjon.

Oppsummering

Figuren jeg presenterte på side 9 (figur 2.1) viser hvordan nasjonalitetspolitikk og innvandringspolitikk overlapper hverandre i det feltet som handler om integreringspolitikk. Dette er bakgrunnen for at jeg vil bruke en teoretisk modell som er hentet fra forskningslitteraturen om migrasjon og integrering for å analysere etniske relasjoner og nasjonalitetspolitikk i Russland.

Det teoretiske rammeverket jeg skal bruke baserer seg på Entzingers modell for analyse av integreringspolitikk. Denne er et godt verktøy for å strukturere analysen, og legger opp til en inndeling i *det kulturelle*, *det sosioøkonomiske* og *det juridisk-politiske domenet*, i tillegg til å skille mellom individorienterte og gruppeorienterte tilnærminger.

En viktig føring for integreringspolitikken jeg skal analysere ligger i at Russland har en selvforståelse som multietnisk stat. Integreringspolitikken kan dermed ikke fortsettes å være avgrenset til å integrere en minoritetsgruppe med majoriteten, men vil også handle om å plassere en ny minoritet i relasjon til andre større og mindre etniske grupper i mottakersamfunnet. I de to neste kapitlene vil jeg ta for meg de føringene nasjonalitetspolitikken og migrasjonen i Sovjetunionen la for integreringspolitikken, og hvilke føringer disse temaene legger for integreringspolitikken i Russland etter 1991.

3: Nasjonalitetspolitikk og migrasjon i Sovjetunionen

I forrige kapittel var jeg inne på at en stats tilnærming til integrering henger sammen med den overordnede tankegangen og debatten om etniske relasjoner og etnisk mangfold. Videre legger innvandringens omfang og etniske sammensetning grunnleggende premisser for integreringspolitikken. Oppfatninger av om innvandringen hovedsakelig er midlertidig eller permanent er også med og legger premissene.

For å forstå dagens politikk er det viktig å foreta et tilbakeblikk på Sovjetunionens politikktutforming og praksis på dette feltet. I dette kapittelet vil jeg derfor ta for meg de tilnærmingene til etnisitet og etnisk mangfold som lå i Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk. Deretter vil jeg kartlegge karakteren og omfanget av migrasjonen i sovjetperioden. Her vil jeg argumentere for at migrasjonen la betydelige premisser for nasjonalitetspolitikken i det enkelte geografiske område, fordi den bidro til å endre den etniske sammensetningen.

Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk

Behovet for en aktiv nasjonalitetspolitikk sprang ut av det etniske mangfoldet i Sovjetunionen, samt det faktum at de demografiske forholdene var under endring, som følge av urbanisering, økonomisk motivert migrasjon og politisk styrt migrasjon. De valgene som måtte tas i utformingen av nasjonalitetspolitikken og valg av tiltak som eksempelvis kunne føre til etnisk mobilisering, assimilering, segregering eller multikulturalistisk integrering var avhengig av flere underliggende vilkår. Både politiske, faglige og empiriske vilkår lå til grunn for nasjonalitetspolitikken.

Skulle befolkningen på sikt bli et felles, samlet sovjetfolk? Skulle det etniske mangfoldet bevares og styrkes? Eller skulle Sovjetunionen først og fremst være russernes stat? Et svar på disse spørsmålene ville kunne si noe om hvordan det sovjetiske samfunnet

håndterte etnisk mangfold, og hvordan man tok imot migranter med annen etnisk bakgrunn enn lokalbefolkningen. Som jeg vil vise under var Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk i stadig endring, og kan beskrives som en serie av paradokser.

Felles sovjetidentitet eller etnisk partikularisme?

Da den russiske revolusjonene skjedde i 1917 var Europa preget av første verdenskrig, oppløsning av de store imperiene og etablering av nye stater etter nasjonalstatlige idealer. Bolsjeviklederne var også opptatt av disse idealene, og Lenin stilte seg bak ideen om nasjonenes rett til selvbestemmelse. Dette betydde at den enkelte etniske gruppe selv skulle ha en suveren rett til å bestemme sin egen statsform, inkludert muligheten for å etablere en selvstendig stat. Retten til selvbestemmelse ble grunnlovsfestet, og sto faktisk i Sovjetunionens grunnlov helt til oppløsningen i 1991.

Allerede noen uker etter revolusjonen presenterte imidlertid Stalin en tolkning av denne retten som i praksis ville gjøre den verdiløs: De sovjetiske myndighetene kunne bare godta løsrivelse hvis det var *arbeiderklassen* i det aktuelle området som stilte et slikt krav. Et krav om løsrivelse måtte nødvendigvis innebære en eller annen form for misnøye eller uenighet med kommunistpartiet, og dermed var det en smal sak å stemple dette som antirevolusjonært, kapitalistisk, og i strid med arbeiderklassens interesser (Connor 1984:17; Tishkov 1997:20-30). På den måten fikk rettigheten liten verdi i praksis, slik Connor (1984:21-23) har påpekt: "[O]ne encounters the Leninist distinction between the right to a right and the right to exercise that right." I 1991 ble likevel denne rettigheten realisert, da unionsrepublikkene brøt ut og dannet selvstendige stater.¹⁶

Selv om retten til løsrivelse i praksis ble lagt død på det juridisk-politiske planet, betydde ikke det umiddelbart at de mange etniske gruppene skulle tvinges inn i en felles sovjetisk identitet. Tvert imot gjorde sovjetregimet en betydelig innsats for å styrke den kulturelle identiteten til den enkelte gruppe, gjennom å etablere egne politiske institusjoner, kulturinstitusjoner, utdanningssystem og egne politiske eliter for den enkelte gruppe. Denne politikken omtales gjerne som *korenizatsija*¹⁷ og hadde til hensikt å utvikle et bedre grunnlag for sosialisme i den enkelte gruppe. Revolusjonens ideer kunne best fremmes ved hjelp av de

¹⁶ Brubaker (1996:41-42) skriver at det ironiske ved dette er at et avgjørende vilkår for oppløsningen var den sovjetiske grunnlovens punkt om retten til løsrivelse, som vestlige kommentatorer og politiske ledere for lengst hadde avvist som fiksjon.

¹⁷ Ordet *korenizatsija* har ingen god oversettelse på norsk, men blir av og til oversatt til engelsk med *indigenization* eller *nativization*.

enkelte gruppenes egne språk, selv om dette var i strid med det overordnede målet om et kommunistisk samfunn uten slike skillelinjer som språk og etnisitet (Slezkine 1994:417-418). *Korenizatsija* bidro også sterkt til modernisering og forbedringer på det sosiale planet (Tishkov 1997:35).

Med 172 anerkjente etniske identiteter ved folketellinga i 1926 (Simonsen 1999:1074), der noen talte flere millioner, mens andre grupper besto av noen få tusen mennesker, var det urealistisk å gi alle grupper den samme graden av autonomi. Isteden ble unionen organisert som et hierarki med et stort antall større og mindre områder, der den enkelte etniske gruppes folketall i stor grad bestemte hvor høyt de kom i hierarkiet, og dermed hvor stor grad av selvstyre de ville få (Kolstø 1990:254).

Ved å etablere en struktur der flest mulig etniske grupper hadde sine territorier og institusjoner sørget regimet for at elitene i de enkelte områdene ble integrert i systemet og underlagt regimets kontroll, framfor at de ble stående utenfor og kjempe i opposisjon (Brubaker 1996:25). Da Sovjetunionen ble formelt opprettet i 1922 besto den av fire republikker, inkludert RSFSR. Fra 1956 og fram til oppløsningen var Sovjetunionen inndelt i 15 unionsrepublikker, som hver hadde sine egne statlige institusjoner, eget flagg og hymne. RSFSR omfattet fra slutten av 1950-tallet 16 autonome republikker.

Til tross for de interne grensene var drømmen om en felles, sovjetisk identitet likevel ikke vraket. *Korenizatsija* var bare første trinn i en langsiktig plan. *Korenizatsija* skulle bidra til en oppblomstring (*rastsvet*) av den enkelte gruppes egen kultur og selvbevissthet. Andre trinn ble kalt tilnærming (*sblizjenije*), der økonomisk og kulturell utvikling skulle føre de ulike gruppene nærmere hverandre. I løpet av 1960-1980-tallet ble også de sosiale forskjellene mellom de største etniske gruppene i Sovjetunionen utlignet (Tishkov 1997:39). Det tredje trinnet og det endelige målet var folkenes sammensmelting, eller fusjon (*slijanije*). Lenge var dette bare en fjern visjon, helt til Khrusjtsjov erklærte at fusjonen ville finne sted under det kommunistiske samfunnet (Slezkine 1994:449), som han mente ville bli en realitet omkring 1980 (Curtis 1996)¹⁸. Mange ble skremt av dette, og fryktet for å miste sin identitet, nå som fusjonen var ment å komme i løpet av overskuelig framtid.

Da Gorbatsjov kom til makten i 1985 avviste han hele tanken om fusjon, og fremholdt at Sovjetunionen ikke kunne tillate å la selv de minste etniske gruppenes språk eller kultur gå tapt (Duncan 2000:124). På det tidspunktet var allerede den etniske partikularismen kommet

¹⁸ Brezjnevs erklærte i 1971 at *et forent sovjetisk folk* faktisk allerede var blitt en realitet, og begrunnet dette ut fra at han mente samtlige innbyggere i Sovjetunionen identifiserte seg med staten som helhet, til tross for grensene som fantes mellom unionsrepublikkene (Tolz 2001:182-183)

så langt at enkelte grupper, spesielt i de baltiske unionsrepublikkene, var på vei til å realisere retten til selvbestemmelse. Gorbatsjov kan således ha hatt rett i at tanken om fusjon på det tidspunktet ville være farlig, ettersom en eventuell plan om fusjon nå ville måtte gjennomføres med makt, og antakelig ville bli møtt med sterk motstand.

De tre trinnene oppblomstring, tilnærming og sammensmelting kan kalles Sovjetunionens langsiktige integreringsstrategi. Det første trinnet, oppblomstring, var en strategi for multikulturalisme. Tilnærmingen skulle forberede de etniske gruppene på å bli assimilert inn i en felles sovjetisk identitet, som var ment å skje på det tredje og endelige trinnet, sammensmeltingen. Ideen om en felles sovjetisk identitet viste seg imidlertid å tape for den etniske partikularismen som regimet selv hadde drevet fram, og som til slutt var en av faktorene som førte til Sovjetunionens oppløsning.

Konstruktivistisk eller objektiv etnisitet?

Den etniske partikularismen, som i stor grad ble satt i gang av sovjetregimet, bidro ikke bare til å støtte grupper som allerede var etablert, men var også med på å dyrke fram etniske grupper som ikke var godt etablert fra før. Etnografen Jelena Pesjtsjereva skal ha sagt at hun ”satte flere hundre tusen usbekere til verden”¹⁹ under den første sovjetiske folketellinga i 1926, ganske enkelt ved å registrere folk som det, for at statistikken skulle passe til myndighetenes plan for territoriell inndeling (Tishkov 1997:20). De sovjetiske folketellingene innebar store metodiske utfordringer, med tanke på hvordan man skulle kategorisere innbyggerne. De sju store folketellingene i løpet av 1900-tallet viste også til dels store variasjoner i antallet etniske grupper.²⁰ Simonsen (1999:1074) skriver at 172 grupper ble anerkjent ved folketellingen i 1926, mens man i 1937 bare anerkjente 106. I 1979 var tallet igjen gått opp, til 123, og det økte til 128 i 1989²¹.

Etnografen Viktor Kozlov (1988:15) mener de store endringene skyldtes forbedringer i terminologien og kategoriseringen ved folketellingene, i tillegg til naturlige demografiske

¹⁹ I Tisjkovs bok fra 1997 sier sitatet fra Pesjtsjereva at det var snakk om *tadsjiker*, som nærmest ble skapt som folk ved hjelp av folketellingen. Det samme utspillet i artikkelen ”Posle mnogonatsionalnosti” (Tishkov 2003) sier at det var snakk om *usbekere*. Til tross for denne uøyaktigheten er sitatet et godt eksempel på det konstruktivistiske elementet i den sovjetiske nasjonalitetspolitikken.

²⁰ Folketellinger ble gjennomført i 1926, 1937, 1939, 1959, 1970, 1979 og 1989.

²¹ Andre forskere oppgir noe andre tall: I følge Kozlov (1988:15) var det registrert 200 etniske grupper i 1926, mens tallet i 1979 var 104. Tishkov (1997:31) oppgir 190 for 1926 og 99 i 1939. Variasjonene kan skyldes forskjellen i om man snakker om registrerte grupper og offentlig anerkjente grupper. I tillegg ligger det en metodologisk utfordring i at statistikerne opererte med ulike typer etniske grupper, som *narodny*, *narodnosti* og *plemena*, uten at den refererte litteraturen til enhver tid oppgir eksplisitt om tallene omfatter alle disse typene.

prosesser, som at enkelte grupper smeltet sammen. Tisjkov tolker imidlertid variasjonene som et resultat av politisk styring: Etter at Stalin i 1936 skal ha uttalt at det sovjetiske folket består av ”rundt 60 nasjoner, nasjonale grupper og *narodnosti*” (Stalin sitert i Tishkov 1997:31), endte man også på et betydelig lavere antall etniske grupper i folketellingene i 1937 og 1939, tilsynelatende for å tilpasse terrenget til kartet Stalin hadde presentert.

At det kunne forekomme strategiske valg fra befolkningens og politikernes side når det gjaldt selvidentifisering er det liten tvil om. Siden *korenizatsija*-politikken gjorde det fordelaktig å tilhøre det aktuelle områdets titulærnasjon, valgte mange å identifisere seg med denne. Kosakker og pomorer innenfor RSFSR valgte å kalle seg russere. Videre skal den lokale partilederen for den tatarske autonome republikken i 1978 ha sagt at det i etterpå-klokskapens lys hadde vært mer gunstig for tatarerne å kalle seg bulgarere da navnet på republikken og folket ble fastlagt på 1920-tallet, for å unngå å bli assosiert med det tatar-mongolske herredømmet over Russland flere hundre år tidligere (Tishkov 1997:19-20).

I tillegg til å fungere som kategorier i befolkningsstatistikkene ble det også innført et felt i de sovjetiske interne passene for innehaverens etnisitet da disse passene ble tatt i bruk i 1932.²² Ved introduksjonen av passene fikk man selv velge hvilken gruppe man ønsket å tilhøre, slik som ved folketellingene. Senere ble imidlertid etnisitet arvelig i juridisk forstand – ved utskrivning av nye pass fikk man samme etnisitet som foreldrene, og bare i blandingsekteskap var det mulig å gjøre et valg (Simonsen 1999:1071). Man måtte imidlertid velge det ene eller det andre, siden det ikke fantes egne kategorier for blandet etnisitet, til tross for at blandingsekteskap forekom forholdsvis hyppig (Tishkov 1997:10).²³

Kartleggingen av Sovjetunionens demografi og organiseringen av staten i henhold til etnisitet innebar mange avgjørelser av både metodisk og taktisk art, og innebar til dels en konstruktivistisk tilnærming til etnisitet, slik eksemplene over med usbekere og tatarer viser. På den andre siden var russisk og sovjetisk vitenskapelig tradisjon også preget av primordialistisk tankegang. Etnisitet ble sett på som en biologisk kategori, hvilket innebar at man i prinsippet kunne finne objektive kriterier for å skille en etnisk gruppe fra en annen (Tishkov 1997:1-2).

Med etnisitet innskrevet i passene bidro myndighetene faktisk til at dette også *ble* en kategori som gikk i arv og ikke uten videre kunne endres, selv om det her var snakk om å arve

²² Feltet for passinnehaverens etnisitet omtales ofte som ”punkt 5” (”pjatyj punkt”)

²³ I følge tall fra 1979 var andelen blandingsekteskap i Sovjetunionen var på 13,5 %, som er påstått å være en av de høyeste andelen i verden (Suslov 1987, referert i Tishkov 1997:10).

en juridisk status framfor en biologisk kategori. At man i folketellingene lot folk oppgi hvilken gruppe de identifiserte seg med, framfor å bare notere hva som sto i passet, tydet på at myndighetene likevel stilltiende erkjente at det finnes et subjektivt aspekt ved etnisitet (Karklins 1986:33).

Mot slutten av sovjetperioden bidro Lev Gumiljov til å videreføre og popularisere tankegangen omkring etnisitet som en biologisk klasse. Gumiljovs bøker var lenge forbudt, men ble til slutt gitt ut i 1989 og 1990, og har oppnådd stor popularitet og innflytelse i det postsovjetiske Russland. Selv om han kritiserte den etablerte vitenskapen på feltet, videreførte hans egen teori om at etniske grupper har en levetid på 1200-1500 år en primordialistisk tankegang (Tishkov 1997:2).

Territoriell nasjon, individuell etnisitet

Sovjetunionen ble etablert som en føderasjon der utgangspunktet var at hver enkelt etnisk gruppe skulle ha sitt eget hjemområde. Siden de etniske gruppene var mange, og varierte i folketall, bosettingsmønster og økonomisk utvikling, ble det satt opp forskjellige typer territorier med ulik grad av selvstyre. Unionsrepublikkene hadde størst grad av selvstyre. Innenfor den russiske unionsrepublikken hadde man autonome republikker, autonome fylker (*oblasti*) og andre typer enheter.

Lenin hadde utviklet noen av sine tanker om Sovjetunionen som føderasjon før revolusjonen, blant annet i artiklene ”Kritiske bemerkninger om det nasjonale spørsmålet” og ”Om nasjonenes rett til selvbestemmelse” (Begge referert i Slezkine 1994:417).²⁴ Her skriver Lenin at dersom den territorielle inndelingen skaper etniske minoriteter, så skal også disse få sine egne territorier innenfor den større enheten. Talløse autonome etniske distrikter skulle opprettes, om nødvendig. Som Brubaker (1996:29) har formulert det, så forsøkte man ikke å definere sovjetstaten som en nasjonalstat, men de enkelte *delene* som sovjetstaten besto av var definert som etniske territorier. Disse delene, spesielt unionsrepublikkene, ble så utstyrt med egne institusjoner, symboler, og man dyrket fram egne intelligentsiaer og politiske eliter. I de ikke-russiske områdene ble titulærbefolkningen favorisert, blant annet ved å sørge for at de fikk en uforholdsmessig stor del av plassene innen høyere utdanning og offentlig administrasjon.

²⁴ ”Критические заметки по национальному вопросу” (1913) / ”О праве наций на самоопределение” (1914)

Martin (1998:826) beskriver en viktig konsekvens av forsøket på å etablere egne territorier for den enkelte etniske gruppe: Majoritetsbefolkningen fikk et sterkere eierforhold til territoriet, og så det som sin eksklusive rett å bestemme vilkårene i "sitt" område. Dette kunne gå ut over representanter for minoritetsgruppene, som risikerte å bli bedt om å reise tilbake til "sitt eget" hjemsted. Et dramatisk eksempel på dette foregikk i Kasakhstan, der kasakhene, etter å ha fått hevet sin status som et ledd i den sovjetiske nasjonalitetspolitikken, svarte med å jage ut slaver og kosakker fra området (Martin 1998:827).

Parallelt med den territorielle inndelingen delte man også inn befolkningen i etniske grupper, men her fulgte identiteten individet, og ikke territorium. Individets etnisitet, som ble innskrevet i innenrikspassene, hadde dermed betydning for den enkeltes juridiske status, idet etnisitet en del steder i praksis ble en faktor ved ansettelse, fordeling av studieplasser og leiligheter (Karklins 1986:66, 110; Slezkine 1994:433; Brubaker 1996:38). Siden den etniske identiteten som var oppgitt i passet gikk i arv, og ikke hadde med bosted å gjøre, bodde mange utenfor det som var definert som hjemområdet for deres etniske gruppe. I 1989 gjaldt dette minst 73 millioner, eller ¼ av Sovjetunionens befolkning (Brubaker 1996:36). Personer som tilhørte titulærbefolkningen i de ikke-russiske områdene ble favorisert, mens folk med annen etnisk identitet i passet, f.eks. jødene, kunne oppleve å bli negativt forskjellsbehandlet (Brubaker 1996:31).

Selv om det enkelte individ tok sin etnisitet med seg i passet, kunne vedkommende ikke ta med seg rettighetene knyttet til sin etniske gruppe inn i et annet område. Hvis "hjemterritoriet", i følge passidentiteten, var innenfor Sovjetunionens grenser, hadde vedkommende teoretisk sett muligheten til å reise ditt og nyte godt av sine rettigheter der, så som favoriseringen av titulærbefolkningen innen utdanningssystemet. Hvis "hjemterritoriet" ligger utenfor Sovjetunionen var situasjonen vanskeligere, slik Kolstø (1999:613) har poengtert: "...these groups belonged to nations that had their own separate nation-states elsewhere and no one could expect to have more than one territorial unit, could they?" Sovjetunionen hadde altså institusjonalisert to forskjellige prinsipper for etnisitet som levde side om side: En politisk inndeling i etnisk definerte territorier, på den ene siden, og en personlig, inndeling av befolkningen etter etnisk identitet, på den andre siden (Brubaker 1996:34).

Russere og russifisering²⁵

Det foregikk en betydelig migrasjon av russere fra sentrum og ut til de ikke-russiske unionsrepublikkene. De demografiske endringene dette resulterte i ble dermed et viktig spørsmål når det gjaldt etniske relasjoner i disse områdene. Skulle russerne tilpasse seg kulturen og språket på stedet de kom til, skulle de leve side om side med mottakersamfunnet, eller var det ikke-russerne som måtte tilpasse seg at endringer skjedde i deres hjemområde? Fra sovjetregimets tidlige historie var både Lenin og Stalin tydelige på at russisk dominans og sjåvinisme måtte unngås. Russerne hadde representert undertrykkerne i det tsaristiske imperiet og måtte derfor ligge lavt for å bygge opp de øvrige gruppenes tillit.

Imidlertid endret regimets syn på russernes stilling seg etter hvert, slik historikeren Hélène C. d'Encausse (1978:91-93) har vist: Fra å være et absolutt onde, som et tidligere undertrykkerfolk, ble russerne etter hvert et absolutt gode, slik Bagirov, kommunistlederen i Aserbajdsjan, uttrykte det i 1952: "Without underestimating in any way the reactionary nature of czarist colonial policy, it must be borne in mind ... that Russia's annexation of the peoples was the only answer for them and had a highly favorable effect on their future." (d'Encausse 1978:92). Etter andre verdenskrig, som Stalin kalte "den store fedrelandskrigen", gikk Stalins fremste heder til det russiske folket, som nå var fullstendig rehabilitert i forhold til den tidligere frykten for russisk sjåvinisme. Russerne ble nå sett på som den samlende kjerne og ledende kraft i Sovjetunionen, og ble ansett for å ha gjort seg godt fortjent til å spille hovedrollen i den multietniske sovjetstaten.

Selv om de etnisk definerte institusjonene ble bevart, foregikk det også en storslått russifisering (d'Encausse 1978:93). I 1938 erklærte Stalin at alle innbyggere i Sovjetunionen måtte lære russisk på skolen, og han slo hardt ned på alt som kunne minne om ikke-russisk nasjonalisme. Ved utdanningsreformen i 1959 ble det tatt et skritt videre, ved at undervisningen i titulærspåket i de ikke-russiske republikkene ikke lenger skulle være obligatorisk (Slezkine 1994:449). Russere i unionsrepublikkene trengte ikke lenger å tilpasse seg språklig. Samtidig måtte alle lære russisk. Med Khrusjtsjov og avstaliniseringen fikk de etniske gruppene igjen større frihet til å dyrke sine egne kulturer. Gruppene som var blitt deportert av Stalin etter krigen – tsjetsjenere, ingusjeterne, karatsjaerne, balkarerne, meskhet-

²⁵ Begrepet *russifisering* har to betydninger, som på engelsk kan skilles fra hverandre ved å bruke begrepene *russification* og *russianization*. *Russification* beskriver en prosess der mennesker skifter sin egen etniske identitet til russisk. *Russianization* handler om at innflytelsen av russisk språk og kultur utbres blant andre etniske grupper, uten at disse nødvendigvis skifter identitet. Her bruker jeg ordet *russifisering* i betydningen *russianization*.

tyrkerne, krim-tatarene og kalmykene – ble rehabilitert og fikk vende hjem igjen. De eneste gruppene som ikke fikk denne rehabiliteringen var volga-tyrkerne, meskhet-tyrkerne og krim-tatarene (d'Encausse 1978:91, 95).

Migrasjon i Sovjetunionen

Den internasjonale migrasjonen berørte Sovjetunionen i svært liten grad (Anderson og Silver 1989:610), men det foregikk til gjengjeld en betydelig intern migrasjon. Demografiforskerne Barbara A. Anderson og Brian D. Silver (1989) har skrevet at mens både migrasjon, assimilering, fødselsrate og dødelighet bidro til å endre befolkningssammensetningen, var migrasjonen og fødselsraten de viktigste faktorene i Sovjetunionen. Av disse spilte fødselsraten størst rolle i de asiatiske delene, og migrasjonen størst rolle i den europeiske delen (Anderson og Silver 1989:615).

De sovjetiske myndighetene hadde en ambisjon om å bruke migrasjonen som et aktivt virkemiddel for å dekke industriens behov, og mente det var realistisk å tro at offentlig styrt migrasjon kunne erstatte den uorganiserte migrasjonen (Buckley 1995:897). For den etniske sammensetningen av de ulike områdene av Sovjetunionen hadde migrasjonen stor betydning, idet den bidro til å endre den tallmessige balansen mellom de etniske gruppene i det enkelte område. For nasjonalitetspolitikken, som skulle regulere forholdene mellom folkegruppene på det aktuelle stedet, betydde dette at vilkårene var i endring. Som eksempel endret forholdene i Karelen seg kraftig i løpet av sovjetperioden. På grunn av stor innvandring og grenseendringer endret situasjonen seg for titulærbefolkningen (karelerne) fra at de var i absolutt majoritet omkring 1920 (60 %), til å bli en liten minoritet i 1989 (10 %) (Laine 1994:19; Oksa, Varis 1994:59).

Buckley (1995:916) har vist at myndighetene ikke lyktes i å oppnå en effektiv kontroll over migrasjonen, men at kravene om registrering og bosettingstillatelse i stedet førte til at mange omgikk systemet. Dette kunne skje ved å skaffe seg nødvendig tillatelse gjennom uoffisielle kanaler, eller ved å flytte uten å melde fra til myndighetene. Om systemet ikke hindret uorganisert migrasjon, så hadde det likevel en viktig effekt for velferdssystemet, ettersom man ikke kom inn i systemet uten gyldig registrering. Resultatet var at en organisert, statlig styrt migrasjon eksisterte side om side med en uorganisert, individuelt motivert migrasjon.

Den interne migrasjonen i sovjetperioden besto av mange større og mindre prosesser, som bl.a. er beskrevet av Lewis et al. (1976), Ball og Demko (1978), Anderson og Silver

(1989), Buckley (1995) og White (2007). Tre tendenser kan trekkes fram som en oppsummering av migrasjonsstrømmer som hadde særlig betydning for den etniske og demografiske situasjonen i forskjellige deler av Sovjetunionen.

1. Urbanisering og migrasjon til industrialiserte områder. Det skjedde en voldsom urbanisering i løpet av sovjetperioden. Mens 82 % av befolkningen i 1926 bodde på landsbygda, så var bildet snudd opp ned ved folketellingen i 1989: 26 % bodde nå på landsbygda, mens 74 % bodde i byen (Pivovarov 2001:103). I tillegg til urbaniseringen var det også en migrasjonsstrøm fra mindre utviklede til mer industrialiserte områder.

I følge Ball og Demko (1978:112) hadde denne typen migrasjon en etnisk komponent, idet de enkelte gruppene hadde ulik grad av mobilitet. Russerne var den etniske gruppa som flyttet mest på seg, mens befolkningen i den transkaukasiske regionen befant seg på den andre enden av skalaen, og hadde den laveste graden av mobilitet (Ball og Demko 1978:96). Både for individene og myndighetene lå det sosioøkonomiske motiver bak disse migrasjonstendensene, idet myndighetene hadde behov for arbeidskraft i industrialiserte områder, og individene gjerne flyttet dit arbeids- og levevilkår var bedre.

2. Migrasjon av etniske russere til ikke-russiske områder. Et ledd i å oppnå hurtig industrialisering besto i å sende etniske russere med fagkompetanse inn i områder der det skulle etableres større industriprosjekter. Begrunnelsen for denne framgangsmåten gikk gjerne ut på at det ikke var nok arbeidskraft, eller at det manglet fagkunnskap lokalt. Russerne som reiste ut anså derfor at de bidro til utvikling, og nærmest brakte sivilisasjonen til mindre utviklede områder (Tolz 2001:160; Karklins 1986:53). Dette var ikke noen ny framgangsmåte i sovjetperioden, den hadde også blitt praktisert i tsar-Russland. I følge Tolz (2001:183) økte migrasjonen i tempo og omfang med byggingen av jernbanelinjer og industri, og nådde sitt absolutte høydepunkt med den voldsomme industrialiseringen i Sovjetunionen fra 1930-tallet og framover, da millioner av etniske russere flyttet til ikke-russiske områder. Fram til 1970 økte antallet russere utenfor RSFSR med mer enn 15 millioner, slik at over 21 millioner russere var bosatt disse unionsrepublikkene i 1970 (Lewis et al. 1976:203). Dette tallet økte ytterligere til over 25 millioner i 1989 (Goskomstat SSSR 1991:142).

Det var imidlertid ikke bare hensynet til industri og utvikling som lå bak. Russisk tilstedeværelse i ikke-russiske områder var også et middel for å sikre regimets kontroll i disse områdene (Karklins 1986:94). Mellom folketellingene i 1926 og 1979 hadde den russiske andelen av befolkningen økt i 12 av de 14 unionsrepublikkene utenom RSFSR og 13 av de 16 ikke-russiske autonomiene innenfor RSFSR (Kozlov 1988:79-94).

3. Frivillig og tvangsmessig flytting av ikke-russere. Den tredje tendensen omfatter forskjellige former for politisk styrt flytting av ikke-russiske grupper. Russlandsforskeren Terry Martin (1998:826) beskriver hvordan sovjetregimet forsøkte å styre migrasjonen slik at folk med samme etniske bakgrunn ble kompakt bosatt. Martin understreker at mye av denne migrasjonen var frivillig, men at dette samtidig etablerte en slags presedens for denne typen politisk styrt flytting etter etniske kriterier allerede på 1920-tallet.

Det absurde i disse prosjektene demonstreres av at det ble etablert et jødisk autonomt fylke i det fjerne Østen, ikke så langt fra Vladivostok, i tillegg til at nomadefolk også skulle få sine territorier der de skulle bosettes kompakt. Man forsøkte også å flytte karelere fra det sentrale Russland til den karelske autonome republikken, men mislyktes og måtte isteden hente inn 25 000 finner fra USA og Canada (Martin 1998:825-826). Det sistnevnte er et eksempel på det Martin har kalt ”The Piedmont Principle”, som besto av to ledd: For det første forsøkte myndighetene å gi regioner nært Sovjetunionens yttergrenser økt status. Martin (1998:831) skriver at politbyrået i 1925 vedtok å gi minoriteter i disse områdene utvidede rettigheter i forhold til minoriteter i de sentrale regionene, samtidig som man skulle slå hardt ned på tegn til russisk sjåvinisme. Hensikten med dette skulle være å gi et godt inntrykk utad, spesielt overfor etniske broderfolk på den andre sida av grensa, som på sikt kanskje ville yte mindre motstand mot å bli innlemmet i Sovjetunionen. For det andre skulle man øke sikkerheten i grenseområdene, ved å innføre en større grensesone. Sovjetregimet fryktet nemlig også at befolkningen i disse områdene kunne ha sin lojalitet på feil side av grensa, og således utgjøre en indre fiende. I disse grensesonene var det streng kontroll, og mange mennesker bosatt i disse sonene ble deportert. Dette gikk særlig utover diasporagrupper, som kurdere, iranere og polakker (Martin 1998:852).

Skepsisen mot spesifikke etniske grupper nådde sitt høydepunkt i forbindelse med andre verdenskrig. Blant andre ble volga-tyskerne, tsjetsjenerne og krim-tatarene kollektivt straffet og deportert fra sine hjemsteder. Før andre verdenskrig hadde tsjetsjenerne stadig gjort motstand mot sovjetregimet. Mange deserterte fra Den røde armé, og spesielt etter at Tyskland invaderte Russland i 1941. Dette ble den offisielle grunnen til at *hele* den tsjetsjenske befolkningen på nesten en halv million som straff ble deportert til Kasakhstan og Kirgisistan i 1944 (Tishkov 1997:192-193). Deres nasjonale territorium ble formelt oppløst, og *tsjetsjener* opphørte å eksistere som juridisk status (d’Encausse 1978:91).

Oppsummert var størstedelen av den interne migrasjonen i Sovjetunionen økonomisk motivert, og var dels et resultat av politisk styring, og dels av individuelle avgjørelser som

ikke nødvendigvis stemte overens med myndighetenes ønsker. Lewis et al. (1976:xxvi) skriver at sosioøkonomiske forhold, spesielt tilgangen på arbeidsplasser, generelt har større påvirkning på migrasjonen enn det enkelte lands styreform. De argumenterer for at vi ikke skal overdrive fokuset på den offentlige politikken innvirkning på migrasjonen, men huske på at individuell migrasjon også i Sovjetunionen var av stor betydning. Dette betyr selvsagt ikke at den individuelle migrasjonen nødvendigvis var i strid med myndighetenes ønsker. Mye av migrasjonen skjedde nettopp fordi myndighetene etablerte vilkår som motiverte enkeltpersoner til å flytte frivillig.

Denne kombinasjonen av politisk styrt migrasjon, tvangsmessig flytting og frivillig migrasjon hadde åpenbart stor påvirkning på den tallmessige balansen mellom de etniske gruppene i ulike områder. Spesielt gjaldt dette i byene i ikke-russiske områder. Russere som flyttet til ikke-russiske områder bosatte seg gjerne i byene, som fikk en klar russisk karakter (Kolstø 1995:50-51). I de ikke-russiske områdene fikk russisk innvandring også betydning for de etniske relasjonene mer generelt. For det første var det lite behov for russerne å tilpasse seg forholdene på det nye stedet, ettersom russisk språk og kultur var gangbart stort sett overalt i Sovjetunionen. For det andre førte den økte russiske innflytelsen i byene til at titulærbefolkningen kunne oppleve de administrative sentrene i sitt eget område nærmest som fremmed land (Kolstø 1995:50).

Det er viktig å understreke at det i tillegg til de overordnede tendensene som er nevnt her, også naturligvis foregikk en mengde migrasjonsprosesser av mindre omfang. Selv om de tyrkisk-muslimske gruppene, som inkluderer kaukasiere og sentralasiater, samlet viste liten grad av mobilitet (Lewis et al. 1976:231), kunne likevel migranter fra disse regionene bli et merkbart innslag på lokalt nivå. Historikeren Viktor Djatlov (2000:84) skriver at kaukasiske miljøer i Irkutsk fylke (Sibir) hadde en betydelig vekst i sovjetperioden, særlig etter andre verdenskrig. Selv om tallene ikke er store, så ble antallet aserbajdsjanere i området firedoblet i perioden 1959-1989, fra 1198 til 4741 personer.

Regulering av migrasjonen

Et viktig virkemiddel for å kontrollere hvor folk reiste og oppholdt seg kom med innføringen av interne pass i 1932, der også innehaverens bostedsadresse skulle være oppgitt og godkjent av myndighetene. Denne ordningen ble kalt *propiska*, og knyttet innehaveren til bostedet ved at det ble ulovlig å ta bolig på annen adresse uten å få dette godkjent og endret i passet. Siden passet var nødvendig legitimasjon ved henvendelser til myndighetene ved spørsmål om

pensjon, helsetjenester, og ved kjøp av togbilletter, var det mulig å kontrollere både utreise og innreise fra et sted til et annet. *Propiska* ble dermed et virkemiddel for å kontrollere migrasjonen, f.eks. for å unngå for stor innflytting til byene, samt å legge kontroll på spesifikke personer, som kriminelle og *kulaker*²⁶ (Buckley 1995:902). Bønder knyttet til kollektivbruk fikk imidlertid ikke pass, og var dermed avskåret fra muligheten til å flytte fram til en lovendring i 1974 ga alle sovjetborgere retten til å ha innenrikspass (Zaslavsky 1994:71)²⁷.

Sosiologen og migrasjonsforskeren Cynthia Buckley (1995:896) peker på at systemet også kunne omgås, enten ved å anskaffe seg *propiska* gjennom uoffisielle kanaler, eller ved å unngå hele registreringsregimet og leve illegalt. Sistnevnte metode innebar at man gikk glipp av helse- og sosialtjenester, adgang til utdanningssystemet osv. I følge Buckley (1995:910-911) var effekten av *propiska*-ordningen for myndighetene ikke først og fremst begrenset migrasjon, men at den begrenset antallet mennesker som hadde krav på velferdstjenester i de større byene.

Konklusjon

Sovjetmyndighetene hadde store utfordringer i forhold til hvordan de skulle holde staten samlet og de lokale elitene lojale til sentralmakten, som følge av at befolkningen besto av et stort antall etniske grupper. Den langsiktige planen for å oppnå et felles sovjetfolk kan kalles Sovjetunionens integreringsstrategi. Denne besto av tre trinn: oppblomstring, tilnærming og sammensmelting. Den endelige visjonen var et felles sovjetfolk.

Den sovjetiske nasjonalitetspolitikken la mange føringer for integreringen. Her vil jeg trekke fram tendensen til å se på etnisitet som noe objektivt og uforanderlig. Selv om sovjethistorien har vist flere eksempler på en konstruktivistisk tilnærming, bidro feltet for etnisitet i innenrikspassene til å fryse kategoriene, ved at hvert individ arvet sin etnisitet fra foreldrene og tok den med seg ved flytting til et annet område. Som jeg har vært inne på gjorde dette etnisitet til et offentlig spørsmål, bl.a. ved at titulærgruppene gjerne ble favorisert innenfor territoriene som bar deres navn. Alt i alt tapte det konstruktive elementet i visjonen

²⁶ *Kulakene* var uavhengige bønder som gjerne eide sine egne gårdsbruk, og dermed var relativt rike. Etter den bolsjevikiske revolusjonen så myndighetene på *kulakene* som fiender av arbeider- og bondeklassen. Da kollektiviseringen satte inn for alvor mot slutten av 1920-tallet ble *kulak* etter hvert til et skjellsord for alle som motsatte seg kollektiviseringen.

²⁷ Zaslavskij (1994:71) skriver at det imidlertid bare var snakk om en *teoretisk* rett til pass for bønder etter 1974.

om en felles sovjetidentitet for tendensen til å regne etnisitet som noe objektivt og uforanderlig. I neste kapittel vil jeg vise noe av betydningen dette har fått etter 1991.

At interne migranter tok med seg sin etnisitet i passet var problematisk som følge av Sovjetunionens forsøk på å etablere egne territorier for hver gruppe. Som Martin (1998:826) var inne på, førte dette til at titulærgruppene fikk en sterkere eierfølelse til "sitt" område, og at denne eierfølelsen kunne bli brukt til å marginalisere andre grupper eller i ekstreme tilfeller jage dem ut.

I dette kapitlet har jeg også vært inne på at den interne migrasjonen spilte en viktig rolle for nasjonalitetspolitikken i sovjetperioden. Den endret de demografiske forholdene, og dermed også vilkårene for denne politikken. De viktigste tendensene besto i urbanisering og migrasjon til industrialiserte områder, samt migrasjon av etniske russere til ikke-russiske områder. Også andre migrasjonstendenser spilte inn, som f.eks. forsøkene sovjetregimet gjorde på å flytte folk for å få den etniske sammensetningen og de territorielle grensene til å stemme bedre overens.

4: Nasjonalitetspolitikk og migrasjon i Den russiske føderasjon

Den russiske føderasjon ble Sovjetunionens arvtaker, og sto således igjen med bl.a. institusjoner, tankemåte og demografisk sammensetning som var formet i og av Sovjetunionen etter oppløsningen i 1991. I dette kapittelet vil jeg undersøke hva som preger nasjonalitetspolitikken i Russland, og undersøke hva som er videreført eller endret fra det sovjetiske systemet.

Som i forrige kapittel er mitt utgangspunkt at de generelle vilkårene og debatten omkring etnisitet og etnisk mangfold legger vesentlige føringer for integreringspolitikken. Jeg vil også ta for meg hva som karakteriserer innvandringen og den interne migrasjonen i dagens Russland. De tilnærmingene som forekommer på føderalt nivå er med og legger rammene for politikken på lokalt nivå, både når det gjelder tankegang og lovverk.

Nasjonalitetspolitikk i Russland etter 1991

Hva er videreført og hva er endret i dagens Russland, i forhold til Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk? Den største endringen er naturligvis at de tidligere sovjetiske unionsrepublikkene ikke lenger er samlet i en stat. Gjennom sovjetperioden hadde man etablert vilkår som gjorde at disse forholdsvis enkelt kunne bryte ut, slik Brubaker (1996:41) har beskrevet:

That this paradigmatically massive state could disappear in so comparatively orderly a fashion [...] was possible chiefly because the successor units already existed as internal quasi-nation-states, with fixed territories, names, legislatures, administrative staffs, cultural and political elites, and – not least – the constitutionally enshrined right to secede from the Soviet Union.

Med andre ord var unionsrepublikkene såpass sterkt etablerte enheter at det nærmest bare var å klippe langs de stiplede linjene på kartet for å få 15 nye, selvstendige stater i 1991. For de ikke-russiske enhetene innenfor Russland var ikke den statlige strukturen like godt tilrettelagt

for uavhengighet. Likevel var det fryktet at desintegrasjonen av Sovjetunionen ville forplante seg videre inn i den russiske føderasjonen. Denne frykten knyttet seg til reelle trusler, ettersom de etnisk definerte republikkene Tsjetsjenia og Tatarstan unnlot å undertegne føderasjonsavtalen i 1992. Til tross for de store problemene i Tsjetsjenia forble likevel den russiske føderasjonen territorielt intakt.

Et grunnleggende strukturelt vilkår for nasjonalitetspolitikken er at den russiske føderasjonen beholdt den interne inndelingen den hadde i Sovjetunionen, med en asymmetrisk deling med både etnisk definerte og territorielt definerte enheter. Et grunnleggende konseptuelt vilkår er at Russland, i grunnloven fra 1993, fortsatt er definert som en multietnisk stat. De mest fundamentale rammene for nasjonalitetspolitikken ble altså videreført fra sovjetperioden. Under vil jeg gå igjennom en del sentrale trekk ved nasjonalitetspolitikken i dag. Først konseptdokumentet, som utgjør den eksplisitte nasjonalitetspolitikken. Deretter vil jeg se på noen sider ved diskursen omkring etniske relasjoner og nasjonsoppfatning i dagens Russland.

Russlands konsept for nasjonalitetspolitikk

Det tok tre år å få det nye konseptdokumentet for den statlige nasjonalitetspolitikken (heretter kalt "konseptet")²⁸ behandlet av parlamentet, administrasjonen og regjeringen før det endelig ble underskrevet av president Jeltsin i 1996 (Abdulatipov et.al. 1997:33). Et viktig mål med konseptet var å legge et grunnlag for å samle befolkningen i det som fra begynnelsen av var en skjør føderasjon (Abdulatipov et al. 1997:8-9). Behovet for å skape fred og stabilitet i Nord-Kaukasus er trukket fram, som den eneste regionen som er nevnt spesielt i det som ellers er et generelt konsept.

Etniske gruppers rett til selvbestemmelse er også en del av Russlands nasjonalitetspolitikk. Mens det var uklart hvor reell denne retten var i Sovjetunionen, er vilkårene i dag tydelige: Den russiske føderasjonens territorielle integritet er udiskutabel. Med retten til selvbestemmelse menes retten til å etablere såkalte *nasjonal-kulturelle autonomier*²⁹, som vil si etniske organisasjoner der man jobber med å ivareta den enkelte gruppes kultur, språk og rettigheter. Det dreier seg altså om retten til å danne organisasjoner, og det er langt ifra snakk om rettigheter som kunne medføre noen form for territorielle krav, heller ikke i forhold til territoriell organisering innenfor rammene av den russiske føderasjonen.

²⁸ Концепция государственной национальной политики Российской Федерации

²⁹ Национально-культурная автономия

De siste årene har det igjen vært snakk om behovet for å videreutvikle nasjonalitetspolitikken. Dette er begrunnet med påstander om at det gjeldende konseptet er foreldet og ikke lenger fungerer (se f.eks. SOVA 15.09.2005). Etter terroraksjonen i Beslan i september 2004 ga president Putin selv beskjed om at fokuset på nasjonalitetspolitikk måtte omorganiseres og styrkes (*Narody Rossii* 27.03.2007). Allerede i 2003 ble det lagt fram et utkast til nytt konsept for nasjonalitetspolitikk, som etter lang tids bearbeiding igjen ble lagt fram for høring i 2006. Det nye utkastet møtte imidlertid sterk kritikk både fra tatarer, russiske nasjonalister og politikere, og ble levnet små sjanser av russlandsforskeren Paul Goble (2006): "[The draft] appears likely to suffer the same fate as all previous post-Soviet efforts to legally define the post-Soviet Russian Federation's nationality policy: quietly being shelved after angering almost all those paying attention to it." Nok et utkast ble lagt fram i november 2006. Det overordnede målet for konseptet skal være å skape "et forent multietnisk samfunn ved hjelp av det [etniske] russiske folkets konsoliderende rolle." (*Kommersant* 23.11.2006). Fortsatt har det likevel ikke blitt vedtatt noen endelig versjon av det nye konseptet.

Felles *rossijskij* identitet eller etnisk partikularisme?

En mulig felles, overgripende identitet for alle innbyggere i Russland, altså en type territoriell nasjonsforståelse, ble diskutert ved utarbeidingen av konseptdokumentet. For å relatere dette til Entzingers modell, er dette en debatt som hører til i det kulturelle domenet. En av pådriverne for en slik fellesidentitet var Valerij Tisjkov, som var minister for nasjonalitets-spørsmål i den første Jeltsin-regjeringen på 1990-tallet. Han gikk inn for å innarbeide *rossijskij* og *rossijane* som inkluderende begreper. Mens ordet *russkij* refererer til etniske russere, og dermed utelukker tatarer, karelere, hviterussere osv, så refererer *rossijskij* til alle innbyggere, uansett etnisitet.³⁰ I motsetning til de gjensidig ekskluderende etniske kategoriene man opererte med i sovjetiske pass og folketellinger, så er en identifisering som *rossijskij* ikke ment å utelukke at man samtidig kan ha en partikulær etnisk identitet, som araber, russer (*russkij*) eller kalmyk.

Tisjkovs prosjekt har fått en mottakelse som i beste fall kan kalles halvhjertet. Selv mener han vilkårene for hans ide er gode: Med et stort antall etniske grupper med ulike språk og kulturer finnes det likevel en viss felles identitet som bygger på at alle kan kommunisere

³⁰ Det forekommer også andre oppfatninger av hva som skal forstås med *russkij*. Den russisk-imperialistiske organisasjonen "Kongress russkikh obsjtsjin (KRO)" snakker om *den russiske nasjonen*, og mener både ukrainere, hviterussere, kosakker og flere ikke-slaviske folkegrupper hører inn under dette begrepet. (Ingram 1999). Andre mener ortodoks kristendom utgjør kjernen i den russiske nasjonen. (Se f.eks. Golovushkin 2004)

med hverandre ved hjelp av russisk som fellesspråk (Tishkov 1997:261). Konseptdokumentet erklærer også at et mål er å forene befolkningen og dyrke fram en *rossijskij* patriotisme. Samtidig viser formuleringer i konseptet også åpenbar patriotisme overfor russerne (*rususkij narod*) som etnisk gruppe: ”Et unikt samhold og mangfold, et åndelig fellesskap og en forening av ulike folkeslag har blitt bevart innenfor Russlands territorium, takket være det russiske folkets (*rususkij narod*) samlende rolle.”³¹.

I flere av de etnisk definerte republikkene har det i løpet av 1990-tallet foregått det statsviteren Sven Gunnar Simonsen (2005:217) kaller en *nasjonalisering*, altså en forskyvning av innflytelse i favør av titulærbefolkningen. Denne utviklingen har blitt drevet fram lokalt, og ikke fra sentralt hold, som under Sovjetunionens *korenizatsija*-politikk. Til dels har republikkenes opptreden vært i strid med de føderale myndighetene, blant annet ved at egne grunnlover på republikknivå ble hevdet å ha forrang over den føderale grunnloven (Simonsen 2005:217). I følge tall fra 1997 fylte representanter for titulærbefolkningen i republikken Basjkorstan to tredjedeler av ministerpostene i regjeringen, til tross for at basjkirene bare utgjorde 21,9 % og var den tredje største folkegruppa i 1989. Republikkens president, Murtaza Rakhimov, benektet imidlertid at det lå noe annet enn individuell vurdering av kompetanse bak utnevnelsen av etniske basjkirer til regjeringen (Guboglo, Kuzeev og Zhakhnazarov 1997, referert i Simonsen 2005:218) Dette tyder på at det enten fantes betydelige strukturelle forhold som favoriserer etniske basjkirer, eller at myndighetene sto for en etnisk partikularisme i praksis, uten at dette kommer fram i republikkens offentlige nasjonalitetspolitikk. Mens det på 1990-tallet forekom slike forsøk på lokalt selvstyre som ikke samsvarte med den føderale politikken, er dette imidlertid ryddet opp i de siste årene. Spesielt etter at Putin kom til makten har de føderale myndighetene fått bedre kontroll.

Det finnes også de som ønsker å se Russland som en stat for etniske russere eller slaver, men med andre grenser enn i dag. Disse vil gjerne peke på det faktum at mange millioner etniske russere var bosatt utenfor Den russiske føderasjonen etter Sovjetunionens oppløsning, og at statens nåværende grenser derfor ikke er riktige (Tolz 1998:1001). Forfatteren Aleksandr Solzjenitsyn er en av de som har uttrykt misnøye med grensene, og i stedet gått inn for at deler av Kasakhstan, Hviterussland og Ukraina skulle gå sammen med Russland i en østslavisk stat (Rowley 1997:324; Tolz 1998:999-1000)

³¹ ”Благодаря объединяющей роли русского народа на территории России сохранились уникальное единство и многообразие, духовная общность и союз различных народов.”

Også statsviteren Bo Petersson (2001) drøfter om en felles, inkluderende identitet, basert på en territoriell nasjonsoppfattelse kan slå rot i dagens Russland. Han hevder at det territoriale elementet alltid har hatt betydning, ettersom staten i seg selv har vært, og fortsatt er viktig for russernes nasjonale selvbilde (Petersson 2001:11-13). Utviklingen etter Sovjetunionens oppløsning har imidlertid vist tegn til å gå vekk fra en felles identitet. Petersson peker på at mens Vesten utgjorde den ytre fienden og motparten i sovjetborgernes oppfatning av ”oss” og ”dem”, har interne vanskeligheter, som separatisme, den økonomiske krisa og krigen i Tsjetsjenia, skapt et inntrykk av at det finnes interne fiender, et internt ”dem”.

Spesielt har krigen i Tsjetsjenia og terroraksjonene i 1999, der flere boligblokker ble sprengt, angivelig av tsjetsjenske terrorister, bidratt til at tsjetsjenerne oppfattes som en åpenbar intern fiende. Myndighetene i Kreml har også bidratt til å underbygge, eller til og med skape dette fiendebildet. Statsviteren Flemming Splidsboel-Hansen skriver i klartekst hvordan myndighetene i Kreml har gjort dette for å rettfærdiggjøre sin krigsinnsats i Tsjetsjenia: ”[...] the Russian government has sought beyond the point of absurdity to create a horrifying image of the politico-religious conditions in Chechnya” (Splidsboel-Hansen 1997:1505). Mens opplevelsen av å ha vært truet utenfra kunne bidra til å forene Sovjetunionens folk under den kalde krigen, bidrar opplevelsen av en alvorlig intern trussel til det motsatte, nemlig å styrke en ekskluderende identifisering av den russiske nasjonen (Petersson 2001:190-96). Petersson mener denne situasjonen hindrer en videre utvikling av en territoriell nasjonsforståelse.

Territoriell eller individuell etnisitet?

Et spørsmål som relaterer seg til det juridisk-politiske domenet er hvilke rettigheter etniske grupper har, og hvorvidt et enkelindivids etnisitet har noen juridisk betydning. Sammenlignet med forholdene under sovjetperioden er det mindre fokus på prinsippet at hver etnisk gruppe skulle ha sitt eget territorium i dagens Russland. Dette skyldes i første rekke at områdene der den etniske identiteten (unionsrepublikkene) var sterkest ikke lenger er en del av samme stat, men også at denne tankegangen til en viss grad ser ut til å ha rent ut i sanden. De fleste av dagens 83 føderasjonssubjekter er ikke definert ut fra etnisitet, og av de republikkene som er definert som territorium for en ikke-russisk titulærbefolkning er flere likevel tallmessig dominert av etniske russere. I motsetning til nasjonalitetspolitikken i sovjetperioden, sier dagens konseptdokument ikke noe om territoriale rettigheter for etniske grupper. Prinsippet

om etniske gruppers rett til å danne såkalte nasjonal-kulturelle autonomier dreier seg som nevnt ikke om territoriale rettigheter, men om retten til å danne organisasjoner.

En sak som har skapt mye debatt omkring etnisitetens betydning i det offentlige dreier seg om utformingen av innenrikspassene (Simonsen 1999). Både før og etter lanseringen, seks år etter Sovjetunionens oppløsning, har det vært store diskusjoner om hvorvidt feltet for innehaverens etnisitet burde være med. Konklusjonen ble til slutt at passene skulle trykkes uten et eget felt for etnisitet. Det var imidlertid mulig for republikkene å innføre egne innlegg i passet med et slikt felt. Tatarstan valgte å gjøre dette, men det skulle være frivillig for innehaveren å fylle ut dette feltet. Dette var i tråd med det føderale konseptet, som sier at enhver borger har rett til å uttrykke sin etnisitet, uten noen form for tvang.³² I Nord-Kaukasus ønsket enkelte lokale politikere at feltet skulle være med, for at innbyggerne skulle kunne uttrykke at de *ikke* var tsjetsjenere (Simonsen 1999:1076). Republikken Karelen har ikke innført noe slikt innlegg, men heller ikke der ble temaet forbigått i stillhet. I et brev til guvernøren gjorde en opprørt innbygger krav på det han oppfattet som sin rett til å frivillig vise sin egen nasjonalitet i passet, og truet med å nekte å delta i folketellingen i 2002 hvis ikke dette kom i orden (*Karelia* 19.09.2002).

Spenningen mellom territoriell og individuell etnisitet finner vi igjen i dagens Russland, der alle statsborgere i utgangspunktet har like formelle rettigheter, men der vi også ser en videreføring av tankegangen om at nasjonale rettigheter er knyttet til territorium. Statsviteren Rein Taagepera har slått fast at "if dissatisfied with conditions in Mariel, a Russian resident can move elsewhere in Russia and still speak Russian. A Mari in the same situation would have to give up using the language outside the home." (Taagepera 1999:15). Sammenlignet med sovjetperioden ser det likevel ut til at etnisitet har mistet noe av sin betydning på det juridisk-politiske planet i dagens Russland. Med noen unntak er etnisitet ikke lenger oppgitt i passene. Mens Jeltsin lot de enkelte områdene få relativt stor grad av selvstyre, har Putin strammet inn, og faren for at staten skulle oppløses etter etniske skillelinjer virker liten. Noen rett til territoriell selvbestemmelse, inkludert retten til å bryte ut av staten, finnes heller ikke i dagens Russland.

³² "[...] право каждого гражданина определять и указывать свою национальную принадлежность без всякого принуждения"

Etnisk spesialisering og segmentering av arbeidsmarkedet

I en artikkel fra 1973 tar sosiologen Edna Bonacich for seg teorien om *middleman minorities*, som ble introdusert av sosiologen Hubert Blalock i 1967. Bonacich peker på at enkelte minoritetsgrupper i mange land har lyktes i å innta en spesiell rolle innen økonomi og handel. I stedet for å gå inn i lavstatusyrker, som innvandrere ofte gjør, er det visse grupper som har gjort det bra som mellommenn innen handel. Bonacich viser til en rekke eksempler på etniske grupper som har opptrådt i en slik posisjon: jødene i Europa, kineserne i Sørøst-Asia, asiater i Øst-Afrika, armenere i Tyrkia, syrere i Vest-Afrika, parsere i India, japanere og grekere i USA. Innvandrene dette gjelder har gjerne en sterk tilknytning til det opprinnelige hjemlandet og en oppfatning av at deres situasjon som migranter bare er midlertidig. De er lite representert i industri og landbruk, og velger i stedet en næringsvei som krever lite fast eiendom, og i liten grad vil skape en varig tilknytning til området. Videre er gruppa kjennetegnet av en sterk intern identifisering, og lite kontakt med samfunnet rundt seg.

For mottakersamfunnet, som naturligvis ikke har en slik spesialisering eller tilsvarende felles interesser, framstår mellommennene som en trussel. De anklages for å ha en intern klanstruktur, for å ikke være assimilerbare, og for å ikke ha lojalitet til lokalsamfunnet. De anklages gjerne også for å være ”parasitter” som tømmer landet for ressurser, ettersom de tjener penger uten å drive med produksjon selv. Det er lett å se at en slik situasjon både kan føre til at minoritetene isolerer seg ytterligere og styrker sin interne solidaritet, samtidig som mottakersamfunnets reaksjoner blir mer og mer ytterliggående, helt fram til snakk om ”endelige løsninger”.

Ut fra denne beskrivelsen går tankene lett til tsjetsjenerne i Russland, som gjerne møter mange av de anklagene Bonacich beskriver. Uten å referere direkte til Bonacich eller Blalock tar historikeren Viktor I. Djatlov (2000) for seg nettopp dette, idet han ser på situasjonen til to innvandrergupper i Irkutsk; kaukasierne³³ og kineserne. Begge disse gruppene er gjenstand for mistenksomhet, og til tider åpen motstand fra lokalbefolkningen. Djatlov skriver at man i enkelte regioner av Russland har innført lover som er direkte rettet mot innvandrere fra Kaukasus. Videre foretas det stadig i Moskva grundige kontroller av innvandrere, og fra offisielt hold legges det heller ikke skjul på at kaukasierne er hovedmålet for disse aksjonene (Djatlov 2000:6).

³³ Djatlov bruker ordet ”kaukasierne” uten å skille tydelig mellom mennesker med statsborgerskap i Russland, fra Tsjetsjenia eller andre områder i Nord-Kaukasus, eller innvandrere fra Sør-Kaukasus, utenfor Russlands grenser. Det framgår av teksten at Djatlov sikter til kaukasierne fra begge sider av grensa.

Djatlovs prosjekt er å forklare de negative holdningene til kinesiske og kaukasiske innvandrergupper på bakgrunn av rollen de spiller innen økonomien. Behandlet som fremmede grupper, har de også oppført seg deretter, og funnet sin økonomiske nisje. Takket være tette sosiale bånd internt og tilpasningsdyktighet har kinesiske og kaukasiske grupper lyktes i å etablere seg og drive effektiv handelsvirksomhet. Gruppene har også blitt forent innad som følge av felles opplevelser som migranter, samt opplevelsen av at mottaker-samfunnet behandler dem som en gruppe, og til dels møter dem med fiendtlighet. Dette har bidratt til at de har lyktes i å skape en effektiv organisasjon. Handel har blitt disse gruppens nisje. På den ene sida fordi nykommerne ofte har blitt stengt ute fra å eie jord eller drive landbruk, på den andre sida fordi fremmedheten gir dem færre sosiale relasjoner og forpliktelser.

Å lykkes som innvandrere krever i seg selv en viss tilpasningsdyktighet. Handelsminoritetenes virksomhet utløser imidlertid også konflikter. Nykommernes fremmedhet er i utgangspunktet nok til å skape konflikter. I tillegg er markedshandel et felt der mistenksomhet lett oppstår, idet kunden kan synes varen er for dyr, og føler seg lur. I Sovjetunionen var denne typen markedsøkonomisk virksomhet på grensen av hva som var sett på som legitimt, og handel ble knapt sett på som en verdig form for levebrød. Etter hvert gjorde også de nevnte gruppens erfaring og effektive arbeidsmetoder det vanskelig for andre å lykkes i å etablere seg. I et land der majoritetens nasjonale selvbevissthet øker, kan dette skape en farlig situasjon: Man ser at minoriteten lykkes, mens andre ikke slipper til.

Til sammen gir Bonacich og Djatlov et godt teoretisk og empirisk grunnlag for å forstå kaukasieres situasjon og den skepsis og fiendtlighet de ofte blir utsatt for i dagens Russland, ut fra et sosioøkonomisk perspektiv. Det stemmer også godt overens med fokuset som ble satt på spørsmål om innvandring og etniske relasjoner høsten 2006, da Putin krevde økte tiltak mot uregistrerte innvandrere for unngå nye etniske konflikter (NEWSru.com 05.10.2006). Dette resulterte i flere nye lover og tiltak, blant annet forbud for utenlandske statsborgere mot å drive torghandel eller handel med alkohol og legemidler fra og med 2007 (NEWSru.com 16.11.2006).

Dette kan relateres til det sosioøkonomiske domenet i Entzingers modell. Her er det snakk om et gruppeorientert syn, der politikken ikke tar sikte på å oppnå resultatlikhet, slik Entzingers positivt ladede merkelapp tilsier, men snarere å begrense rettighetene til innvandrere uten statsborgerskap i Den russiske føderasjon.

Fremmedfrykt og ekstremisme

Fra slutten av 1980-tallet har det vært en kraftig økning i fremmedfrykten i Russland, og en rekke organisasjoner med nasjonalisme eller etnisk intoleranse som ideologisk grunnlag har blitt etablert (Pain 2007). Rapportene om rasistisk motivert vold i Russland har vært mange de senere årene. Organisasjonen SOVA (29.02.2008) melder om at det bare i januar og februar 2008 skjedde 26 rasistisk motiverte drap. 17 av de drepte var sentralasiater og 18 av drapene skjedde i Moskva. Pain slår fast at myndighetenes holdning til disse har vært tvetydig. En av lederne for den nasjonalistiske organisasjonen NDPR³⁴, Aleksandr Sevastjanov, var bl.a. med på å organisere en landsdekkende/allrussisk skrivekonkurranse for skolebarn, med temaet ”Hva vil det si å være russisk i dag?”. Dumaens komité for kultur og turisme deltok i arrangementskomiteen, mens undervisningsdepartementet verken bidro til eller hindret organiseringen. Den samme Sevastjanov gikk senere ut og erklærte sin støtte til mordet på forskeren Nikolaj Girenko, som hadde publisert en serie artikler om radikale nasjonalistiske organisasjoner, og dessuten vitnet i en rettssak mot den nasjonalistiske organisasjonen *Russkoje Natsionalnoje Jedinstvo* (RNE).

Offisielle tall på organiserte grupper av *skinheads*, som er myndighetenes samlebegrep på ekstreme nasjonalister, var i 2004 steget 33 000 (Pain 2007:898). Ekspertene mener tallet i realiteten er langt høyere. Myndighetene har likevel vært tilbakeholdne med å erkjenne at fascistiske organisasjoner forekommer i Russland. Innenriksminister Rasjid Nurgalijev innrømmet dette først i 2004, og president Putin gjorde samme erkjennelse litt seinere. Også ordensmyndighetene beskyldes for å være motvillig til å innrømme at problemet forekommer. I følge Pain kan denne passiviteten i forhold til rasistisk vold forklares ut fra to forhold. For det første er fremmedrykt og nasjonalisme blitt så normalt at det ikke lenger vekker oppsikt. I en rekke publikasjoner hevdes det at rasismeproblemet er oppkonstruert av menneskerettighetsorganisasjoner som finansieres fra Vesten. For det andre underrapporteres rasistisk motivert vold fordi denne typen kriminalitet etter loven skal innrapporteres til den statlige påtalemyndigheten, og det krever grundigere bevismateriale. Det er derfor mindre arbeidskrevende for lokale ordensmyndigheter å registrere tilfellene som voldskriminalitet uten etniske motiver.

På føderalt nivå er en nasjonalisme som baserer seg på ideen om sivilisasjonskonflikt (*Clash of Civilizations*) allerede en realitet, mener Pain. Regimets ideologer mener at den

³⁴ Национально-Державная Партия России

formen for ”styrt demokrati” man har i dag viser at de også kan oppnå en ”styrt nasjonalisme”. At nasjonalismen er vanskelig å styre har vist seg tydelig i forsøket på å innføre en ny høytidsdag 4. november. Denne er kalt ”Dagen for folkets enhet”³⁵ og erstatter den årlige feiringen av 1917-revolusjonen 7. november. Den nye høytidsdagen skal også være til minne om opprøret i 1612, da de polsk-litauiske okkupasjontene ble tvunget til å kapitulere, og ”den store uroen” (*smutnoje vremja*) tok slutt. Høytidsdagen ble gjeninnført i 2005, men ble straks utnyttet og nærmest monopolisert av russiske nasjonalister.

Hva forklarer så denne framveksten av ekstremisme? Pain mener det nasjonale traumat Russland har gjennomlevd etter Sovjetunionens oppløsning har gitt grobunn for ekstremisme. Frykt for videre oppløsning av staten, økonomiske reformer og kriser, samt krigen i Tsjetsjenia har samlet skapt et kompleks av ydmykelse, depresjon og identitetskrise. Man forsøker å samle folket rundt det som anses som grunnleggende egenskaper, for eksempel etnisitet og religion, og forsterker en negativ identifisering som vektlegger skillet mellom ”oss” og ”dem”. I denne situasjonen har fremmedfrykt og ekstremisme gode vekstvilkår. Pain gir her en god beskrivelse hvordan russiske myndigheter gir blandede signaler om sine holdninger til radikal nasjonalisme. Vi finner både fordømmelse, samarbeid med nasjonalistiske organisasjoner, fornektelse av så vel ekstremismens eksistens og voldshandlingers rasistiske motiv, samt forsøk på å bruke nasjonalisme som politisk maktmiddel.

Migrasjon etter 1991

Mens den internasjonale migrasjonen i sovjetperioden var av ganske beskjedent omfang, ble Russland etter 1991 i langt større grad involvert i denne typen migrasjon. Dette skyldtes selvsagt først og fremst at grensene mellom Sovjetunionens unionsrepublikker nærmest over natten var blitt til internasjonale grenser. Det å flytte mellom f.eks. Ukraina og Russland var ikke lenger intern migrasjon.

De viktigste tendensene ved migrasjonen til og innenfor Russland etter 1991 kan oppsummeres i fire punkter (Heleniak 2002): 1) Hjerneflukt – utvandring av viktig kompetanse til Vesten. 2) Innvandring av etniske russere, russisktalende og andre fra de sovjetiske arvtakerstatene. 3) Avfolking av Sibir og det fjerne Østen. 4) Russlands fremvekst som en magnet for global migrasjon, spesielt fra Kina og det sørlige Asia.

³⁵ День народного единства

Utviklingen av en egen innvandringspolitikk rettet seg til å begynne med særlig mot situasjonen for de 25 millionene etniske russerne som befant seg utenfor Russlands grenser. Det ble etablert en liberal politikk når det gjaldt å ta imot og integrere mennesker som flyttet til Russland fra de tidligere sovjetrepublikkene (Mukomel 2006:4). Myndighetene så her et potensial til å kompensere for den betydelige nedgangen i folketallet som har pågått siden Sovjetunionens oppløsning.

Med Putin ved makten ble politikken revidert, og innvandringsspørsmålet ble *sikkerhetisert*³⁶. Dette betyr at det i første rekke ble et spørsmål om sikkerhet og kriminalitet, og ble koblet til kampen mot terrorisme (Mukomel 2006:4). Spesielt ble det satt fokus på å bekjempe illegal innvandring. Med andre ord kan dette kalles en vridning mot å se på innvandring primært i et juridisk-politisk perspektiv, der det tidligere ble lagt større vekt på sosioøkonomiske aspekter, som behovet for arbeidskraft. Det som er spesielt interessant i denne sammenhengen er at fokuset på sikkerhet ikke bare angår den internasjonale migrasjonen, men også ser på intern migrasjon, spesielt fra Nord-Kaukasus som et potensielt sikkerhetsproblem.

Det forekommer en rekke ulike tall på omfanget av den illegale innvandringen til Russland. Enkelte politikere skal ha kommet med så høye tall som 35 millioner, mens de mer sannsynlige forskningsbaserte anslagene ligger på 4-5 millioner³⁷ (Andrienko og Guriev 2005:16). Noen forskere mener Russlands politikk ikke har bidratt til å redusere migrasjon, men derimot har gjort mange innvandrere illegale, på grunn av politiske og administrative forhold som legger hindringer i veien (Andrienko og Guriev 2005:2-3). Også president Putin ga uttrykk for at lovene han selv hadde innført ikke hadde fungert etter hensikten. De hadde gjort det vanskeligere å komme til Russland for de innvandrerne han ønsket, samtidig som de heller ikke løste problemet med uønsket innvandring:

Lovene som ble vedtatt i fjor var laget for å få kontroll over migrasjonsstrømmene og gjøre dem transparente. Det vi har endt opp med bidrar ikke til å løse disse oppgavene, det gjør heller problemet større for et stort antall mennesker. Det er vår plikt å ordne opp i denne situasjonen. I denne saken er jeg enig med lederne for fraksjonene. La oss tenke gjennom saken og innføre de nødvendige endringer.

Det vi trenger er ikke forbud eller hindringer, vi trenger en effektiv innvandringspolitikk. En som er til nytte for landet og praktisk for folk, spesielt for innbyggerne i SUS. For folk som står oss nært, som vi

³⁶ Sikkerhetsforskeren Jef Huysmans har brukt begrepet sikkerhetisering (*securitization*) om utviklingen av EUs innvandringspolitikk, på bakgrunn av at innvandring i stadig større grad har blitt presentert som en trussel mot offentlig ro og orden, mot kulturell identitet, og mot stabilitet i arbeidsmarkedet (Huysmans 2000:752).

³⁷ I følge Rjazantsev (2006) hevder migrasjonstjenesten (FMS) at Russland har rundt 10 millioner illegale innvandrere, mens forfatteren selv har gjort studier som tilsier at tallet er rundt 5 millioner.

har en god gjensidig forståelse og et felles språk med. Dette er folk som deler den russiske kulturen [*rossijskaja kultura*] med oss (President Putins tale til Dumaen, 16.05.2003).

Dette utsagnet illustrerer hvordan migrasjon har blitt et viktig, men vanskelig tema i dagens Russland. I likhet med andre europeiske land ønsker man å tiltrekke et høyt antall arbeidsinnvandrere med bakgrunn og kompetanse mottakersamfunnet har behov for. Samtidig forsøker man å unngå illegal innvandring og innvandrere som ikke har den ønskede kompetansen eller kulturelle bakgrunnen.

Overstrømmes Russland av illegale innvandrere?

I følge russisk offisiell statistikk (referert i Mukomel 2006) var innvandringen fra andre tidligere sovjetrepublikker på sitt klart høyeste nivå den første halvdel av 1990-tallet. Den nådde over en million i 1994, mens utvandringen var over en halv million i 1991 og 1992. Deretter har tallene sunket fram til 2004. I hele perioden har innvandringen vært større enn utvandringen. Mellom folketellingene i 1989 og 2002 skal 11 millioner ha innvandret, mens 5,4 millioner utvandret (Zajontsjkovskaja og Mkrtsjan 2007a). Av de som utvandret reiste fire av fem til en tidligere sovjetrepublikk (Heleniak 2002), mens hele 99,5 % av innvandrerne kom fra en tidligere sovjetrepublikk (Andrienko og Guriev 2005:16). Etniske russere har utgjort den klart største andelen av innvandrerne, med ca. 3,4 millioner (Gradirovsky 2006a:28). De ikke-russiske gruppene som hadde størst vekst på grunn av innvandring var armenere, som med en befolkning på 1,1 million i Russland er mer enn doblet, og aserbajdsjanerne, som har økt fra 336 til 662 000 (*Goskomstat* 2004). Dette er vel å merke basert på de offisielle tallene. I følge en rapport fra Eurasia Heritage Foundation (Gradirovsky 2006a; 2006b) er bare 40 % av aserbajdsjanerne, 60 % av armenerne og 75 % av georgierne registrerte, og talt med i denne oversikten. Beregningene i rapporten viser at det er så mange som 250-400 000 kinesiske arbeidsinnvandrere i Russland, mens de offisielle tallene fra 2002 skulle tilsi at de bare var 35 000.

Migrasjonsforskeren Zjanna Zajontsjkovskaja (2007b:140-41) mener den offisielle statistikken ikke gir noe godt svar på hvor mange innvandrerne er. Hun mener den snarere er et uttrykk for hvor stort hinder de offentlige institusjonene utgjør, når det antas at det finnes så mye som fire-fem millioner uregistrerte innvandrere. I en rapport fra Russlands Vitenskapsakademi (Rybakovsky og Ryzantsev 2005:3-5) omtales arbeidsinnvandringen til Russland som et isfjell. Bare innvandrerne som kommer for å bli permanent er synlige i den offentlige statistikken, mens de midlertidige arbeidsinnvandrerne utgjør størstedelen av isfjellet, som er

under overflaten og ikke synlig i statistikken. Forfatterne av rapporten anslår at for hver lovlig registrerte arbeidsinnvandrere finnes det så mange som ni uregistrerte.

Selv om innvandringen til Russland har gått ned siden midten av 1990-tallet, sitter mange med inntrykk av at det er en økende innvandring av mennesker med ikke-russisk etnisk bakgrunn. Det store fokuset dette har fått ser ut til å skyldes en kombinasjon av flere faktorer. For det første har det utvilsomt kommet et stort antall ikke-russiske innvandrere etter 1991, selv om de er færre enn de etniske russerne som har innvandret i samme periode. For det andre ser det ut til at innvandringen av etniske russere har avtatt, mens særlig den midlertidige arbeidsinnvandringen fortsetter. Disse innvandrerne kommer særlig fra Ukraina, Sør-Kaukasus, Sentral-Asia og Kina, og medfører en forskyvning fra etnisk russisk til ikke-russisk innvandring. For det tredje er mange av disse innvandrerne konsentrert innen visse sfærer i arbeidslivet, fortrinnsvis i "nisjer uten prestisje" (Rybakovsky og Ryazantsev 2005:15). I tillegg finnes det områder der innvandrerne er tett bosatt, spesielt i Moskva (Yudina 2005:598). Denne konsentrasjonen, både i arbeidslivet og boligmarkedet kan bidra til et inntrykk av at ikke-russiske innvandrere "overtar" deler av samfunnet. For det fjerde bidrar problemet med uregistrert innvandring til en generell mistenkeliggjøring av innvandrere. Selv om mangel på registrering i utgangspunktet bare er en administrativ overtredelse, fremstilles uregistrerte innvandrere som kriminelle og en trussel mot sikkerheten. Putins uttalelse om "etnisk forurensede steder", som jeg viste til i innledningen er et godt eksempel på dette.

Intern migrasjon

Migrasjonsforskeren Timothy Heleniak (2002) beskriver fraflyttingen fra Sibir og det fjerne Østen som den viktigste tendensen ved den interne migrasjonen etter 1991. I sovjetperioden var det en betydelig ekspansjon østover, men denne trenden nå reversert. Dette har sammenheng med at sovjetmyndighetene gjorde store investeringer i industri som ikke viste seg å være levedyktig uten store statlige tilskudd etter overgangen til markedsøkonomi (Gradirovsky 2006a:4).

I likhet med den internasjonale migrasjonen, skal også den interne migrasjonen ha blitt redusert i forhold til hva den var i årene like før og etter Sovjetunionens oppløsning. Imidlertid er det enkelte forskere som mener at den interne migrasjonen faktisk har økt, men ser mindre ut fordi få registrerer seg (White 2007:892). "The movement of people within Russia has had a strong impact on the country's population numbers and composition. In 1989-2004, the registered domestic movements involved 46.5 million people," skriver

migrasjonsforskeren Sergej Gradirovskij (2006a:5). Betydningen den interne migrasjonen demonstreres bl.a. av at under halvparten av befolkningen i Moskva og Leningrad fylke er født der, i følge White (2007:892). Av det store antallet mennesker som ikke er født i området er noen innvandrere fra utlandet, mens de fleste har flyttet inn fra andre deler av Russland

I tillegg til at mye intern migrasjon har vært hatt økonomiske motiver, har konflikten i Tsjetsjenia ført til at hundretusener av mennesker flyktet. Også her er tallene usikre, men i følge Heleniak (2002) flyktet 600 000 mennesker fra Tsjetsjenia under den første krigen i 1994-1996. Omkring en tredjedel vendte tilbake igjen etter krigen. Etter utbruddet av den andre tsjetsjeniakrigen i 1999 kom det en ny bølge av flyktninger, og dette har resultert i at omkring en halv million er plassert i andre deler av Russland, hovedsakelig i naboregionene til Tsjetsjenia (Heleniak 2002).

Registreringsregimet: *Propiska*-ordningens arvtaker

Et viktig virkemiddel for å kontrollere intern migrasjon i sovjetperioden, *propiska*-ordningen, ble erklært grunnlovsstridig på 1990-tallet. Moskva, Nord-Kaukasus og enkelte andre områder har valgt å ignorere dette, og praktiserer ordningen fortsatt (Arel 2002:805). Som nevnt i forrige kapittel, var det likevel mange som flyttet til Moskva i sovjetperioden uten gyldig *propiska*. Anslagene for antall illegale migranter, spesielt i Moskva, tyder på at ordningen også i dag snarere hindrer migrantene fra å registrere seg i større grad enn den hindrer uønsket migrasjon.

Et krav om å registrere sitt oppholdssted hos den føderale migrasjonstjenesten gjelder for alle i Russland, både for utlendinger som ankommer landet og for statsborgere som flytter internt. Utlendinger må registrere seg innen tre døgn fra ankomst, mens statsborgere kan oppholde seg et sted i 90 dager uten registrering, dersom de har en togbillett eller et annet dokument som viser at de ikke har oversteget denne tidsfristen. I motsetning til Sovjetunionens *propiska*, der bosettingstillatelsen var et politisk spørsmål, skal dagens registreringsregime i prinsippet være en formalitet, der myndighetene ikke kan nekte å registrere en person som har papirene sine i orden.

Lovens punkt om at manglende registrering ikke skal medføre innskrenkning av statsborgernes rettigheter ser ifølge migrasjonsforskerne Zajontsjkovskaja og Mkrtsjan (2007a:18) ut til å være glemt av myndighetene. De beskriver ordningen som komplisert, ineffektiv, og utydelig beskrevet av lovverket. En intern migrant må først skaffe seg en bostedsadresse, før det er mulig å registrere seg. Videre er det nødvendig å ha registreringen i

orden før man offisielt kan bli ansatt noe sted. Å skaffe seg bolig blir dermed nøkkelen til å etablere seg i mottakersamfunnet, ettersom både arbeidsmarkedet, medisinske tjenester, banklån og andre tjenester forutsetter registrering, som igjen krever en bostedsadresse.

Systemet gjør vilkårene vanskelige for migrantene og deres arbeidsgivere, som ofte må ty til bestikkelser overfor politiet, som på sin side enkelt kan utnytte uklarhetene i regelverket (Zajontsjkovskaja og Mkrtsjan 2007a:41-43, 59). Menneskerettighetsorganisasjonen Memorial, som har fulgt nøye med på situasjonen for flyktninger fra Tsjetsjenia i Russland, viser til de samme tendensene angående registreringsregimet som barriere for innflyttere som forsøker å etablere seg. I en rapport hevdes det at tsjetsjenere utsettes for grov diskriminering fra myndighetene og samfunnet generelt (Gannushkina 2006:24-37). Er det mulig, innenfor Russlands lovverk, å føre en diskriminerende politikk overfor én utvalgt etnisk gruppe? Memorial beskriver situasjonen slik:

For sure, there are no laws in the Russian Federation containing discriminatory norms that would put minorities into some special situation. However, in Russia laws have never been observed strictly. There also exist rules and departmental regulations which restrict the law, like rules for residence registration specific to different regions and applying to different groups of population, in particular, to people from the North Caucasus. Apart from the rules, there are also real life practices, which limit the application of the rules and are often based on oral directions given from above – to deny registration, deny jobs, deny admission to educational institutions, etc (Gannushkina 2006:24).

Registreringsregimet er et helt sentralt virkemiddel innenfor det juridisk-politiske domenet. Det reduserer den juridiske forskjellen mellom innvandrere fra utlandet og statsborgere som flytter internt, ettersom alle må registrere seg. I følge Memorial skal lovverket på føderalt plan gjelde likt for alle, mens det forekommer reguleringer og lover i enkelte områder som er diskriminerende overfor mennesker fra Nord-Kaukasus, og ikke minst praksis som avviker fra regelverket. I prinsippet er regimet med andre ord individorientert, men viser seg i praksis allikevel å bli brukt til negativ forskjellsbehandling av enkelte etniske grupper. Neste kapittel skal drøfte hvorvidt det finnes en tilsvarende lokalt styrt diskriminerende politikk eller praksis i Karelen.

Konklusjon

På det konseptuelle planet har prosessen for å komme til enighet om nasjonalitetspolitikken vært vanskelig. Man har ikke lyktes med å vedta noen erstatning for konseptdokumentet fra 1996, selv om en del mener dette er modent for utskifting. Noen av de fremtredende trekkene fra Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk er tonet ned i Russland etter 1991: De etnisk definerte republikkene har ikke den formelle retten til å bryte ut som unionsrepublikkene hadde i

sovjetperioden. Etniske grupper har heller ikke noe juridisk grunnlag for å kreve egne territorielle enheter innenfor Den russiske føderasjon utover den eksisterende strukturen. Samtidig er også den sterke individuelle koblingen til etnisitet i juridisk forstand fjernet, ved at de nye innenrikspassene ikke oppgir innehaverens etnisitet (bortsett fra noen lokale unntak). Det er således en svak juridisk-politisk basis for politisk mobilisering av Russlands etniske minoriteter.

En oppfatning av at etnisitet er noe objektivt og uforanderlig ser ut til å være utbredt, selv om den ikke er formalisert på den måten den var i de sovjetiske innenrikspassene. Gumiljovs bøker bidro til en popularisering av slike ideer på 1990-tallet. Utbredelsen av fremmedfrykt og nasjonalistisk ekstremisme bidrar til å gi slike kategoriske oppfatninger et negativt fortegn. Den fellesidentiteten Tsjikov og andre har gått inn for ser ikke ut til å ha stor støtte i Russland i dag.

Når det gjelder migrasjonstendensene var innvandringen størst i første halvdel av 1990-tallet, og da preget av at etniske russere flyttet til Russland fra andre tidligere sovjetrepublikker. Senere har den ikke-russiske innvandringen blitt mer synlig. Det har også vært et stort antall interne migranter som har flyktet fra konflikten Tsjetsjenia. Dette bidrar til å skape et inntrykk av en stor ikke-russisk innvandring til sentrale deler av Russland, til tross for at tsjetsjenerne er statsborgere i Russland. Her spiller også registreringsregimet en viktig rolle. Ordningen fører til å redusere forskjellen i juridisk-politisk status mellom interne migranter og innvandrere fra utlandet. Selv om ordningen ikke nødvendigvis hindrer den faktiske interne eller utenlandske innvandringen, utgjør den en betydelig barriere mot lovlig opphold. Mange mennesker havner dermed i kategorien ”illegale innvandrere”, fordi de ikke har oppfylt dette administrative kravet.

Disse momentene legger viktige føringer for utformingen av integreringspolitikken for Russland sett under ett, så vel som i de enkelte føderasjonssubjektene. Politikken på dette feltet vil måtte forholde seg til at en mindre inkluderende tankegang omkring etnisitet ser ut til å slå rot, samtidig som spørsmål om migrasjon og etnisitet blir sett på som en potensiell trussel mot sikkerheten.

5: Karelen etter Kondopoga

I september 2006, etter Kondopoga-hendelsene, gikk diskusjonen om kaukasisk innvandring og Karelens nasjonalitetspolitikk for fullt. Karelens guvernør, Sergej Katanandov, gjorde det klart at ansvaret for urolighetene lå helt og fullt på tsjetsjenerne (NEWSru.com 05.09.2006). Han erkjente imidlertid også det var nødvendig å gå igjennom og vurdere endringer i nasjonalitetspolitikken. I november 2006 ble det gjort vedtak om å restrukturere komiteen som hadde ansvar for nasjonalitetspolitikk, og heve dens status til departement.³⁸ Dette har økt fokuset og aktivitetsnivået på dette feltet. Men hvilke tilnærminger ligger bak politikkkutformingen i Karelen etter Kondopoga-hendelsene, og hvordan blir politikken gjennomført i praksis?

I dette kapittelet vil jeg ta for meg hovedtrekkene ved arbeidet som gjelder integrerings- og nasjonalitetspolitikk i Karelen fra og med høsten 2006, og analysere myndighetenes tiltak og vilkår overfor innvandrere i henhold til Entzingers modell. Analysen tar for seg to nivåer: For det første den uttalte politikken, slik den fremgår av offentlige dokumenter og programmer. For det andre hvordan politikken fungerer i praksis, som jeg vil undersøke ved hjelp av avisartikler og informasjon fra mine respondenter i Karelen. Innledningsvis vil jeg kort presentere noe bakgrunn og kontekst for temaet, i form av Karelens historie i sovjetperioden og dagens situasjon når det gjelder etniske relasjoner og innvandring til Karelen.

³⁸ Karelens statlige komité for nasjonalitetspolitikk (Государственный комитет Республики Карелия по делам национальной политики) ble gjort om til Departementet for nasjonalitetspolitikk og kontakt med religiøse foreninger (Министерство Республики Карелия по вопросам национальной политики и связям с религиозными объединениями)

Karelenes demografi, politiske status og nasjonalitetspolitikk i sovjetperioden

Under borgerkrigen etter den bolsjevikiske revolusjonen kjempet røde karelere for opprettelsen av en egen karelsk arbeiderkommune³⁹. Dette lyktes de med under ledelse av finnen Edvard Gylling, og arbeiderkommunen ble offisielt etablert den 8. juni 1920 (Afanaseva 1992:55-56). På det tidspunktet hadde rundt 60 % av områdets befolkning karelsk som morsmål. Finland forsøkte å utnytte bolsjevikenes løfte om nasjonenes rett til selvbestemmelse, ved å kreve at Karelen ble forent med Finland. Dette skulle realisere denne retten for karelerne del. De sovjetiske myndighetene kunne imidlertid peke på at karelerne nå hadde sin egen arbeiderkommune innenfor Sovjetrussland. Deres rett til selvbestemmelse var dermed realisert allerede. Gylling selv uttrykte sin overbevisning om at kommunismen snart ville seire også i Finland, og at nabolandet deretter ville slutte seg til Sovjetunionen (Taagepera 1999:113).

I 1923 ble området omdøpt til Den karelske autonome sovjetrepublikk (ASSR)⁴⁰, og republikkens østgrense ble flyttet til litt øst for Onega-sjøen. Med utvidelsen av territoriet økte også andelen russere, som nå plutselig utgjorde majoriteten med 56 % av befolkningen (Laine 1994:20). Karelere og finner beholdt likevel makten helt til 30-tallet, da Stalin gjorde slutt på dette regimet, inkludert dets frontfigur, Edvard Gylling⁴¹. Som et resultat av vinterkrigen med Finland 1939-40 ble store deler av det finske Karelen innlemmet i Sovjetunionen. Disse områdene ble fordelt mellom Leningrad fylke og den karelske sovjetrepublikken. Etter vinterkrigen ble republikken status hevet til unionsrepublikk, under navnet ”Den karelsk-finske sovjetrepublikk”⁴², for å framstå som en legitim konkurrent til Finland om å være hjemområde for finsk-ugriske folkegrupper, og med tanke på en eventuell framtidig annektering av Finland. Det meste av befolkningen i områdene som ble erobret valgte imidlertid å rømme tilbake til Finland (Taagepera 1999:109).

Til tross for at den finsk-karelske titulærbefolkningen tallmessig var i minoritet, var finsk offisielt administrasjonsspråk. I 1956 ble republikken igjen omdefinert til autonom

³⁹ Карельская Трудовая Коммуна

⁴⁰ Карельская АССР (Автономная Советская Социалистическая Республика)

⁴¹ Edvard Otto Vilhelm Gylling (f. 1881) forsøkte å demme opp for innføringen av russiske arbeidere i forbindelse med industrialiseringen ved å hente inn finner fra Nord-Amerika. For dette fikk Stalin ham arrestert, anklaget for nasjonalisme. Kildene er uklare om hvordan Gylling døde, men han antas å ha dødd i fangenskap eller blitt henrettet mellom 1938 og 1944 (Pogorelskin). Se også Kostianen 1996 og Taagepera 1999:74

⁴² Карело-Финская ССР (Советская Социалистическая Республика)

republikk innenfor RSFSR, og ”finsk” ble fjernet fra navnet. Karelen var således et av flere områder i Sovjetunionen som opplevde både å ha status som autonom republikk og unionsrepublikk. Ved siden av Abkhasia var Karelen den eneste som ble nedgradert etter å ha hatt status som unionsrepublikk i en periode.

Den demografiske utviklingen etter andre verdenskrig gikk ikke i karelernes favør. For å fylle tomrommet i områdene som ble erobret fra Finland etter de finske karelernes flukt ble det hentet inn rundt 180 000 russere, hviterussere og ukrainere. Tallene fra folketellingene før og etter andre verdenskrig viser tydelig hvordan spesielt den russiske og hviterussiske andelen av befolkningen økte voldsomt, samtidig som antallet etniske karelere sank fra over 108 000 i 1939 til drøyt 85 000 i 1959. Industriutbygging krevde arbeidskraft, og fortsatt innføring av russere førte til at denne tendensen i det tallmessige styrkeforholdet mellom russerne og republikkens titulærbefolkning fortsatte gjennom hele sovjetperioden.

I 1989 utgjorde russerne over 73 % av befolkningen, mens andelen karelere var sunket til 10 % (se tabell 4.1). Migrasjon var altså den viktigste faktoren i transformeringen av republikken fra å være politisk og demografisk dominert av finsk-ugriske folkegrupper, til å bli klart dominert av den russiske befolkningen. Lav fødselsrate og assimilering til russisk bidro til at karelerne gikk tilbake både relativt og i absolutte tall.

Områdets tradisjonelle bosettingsmønster ble også dramatisk endret i løpet av sovjetperioden. På grunn av industrialiseringen ble befolkningen mer og mer konsentrert i byene, samtidig som kollektiviseringen av landbruket trakk befolkningen ut av landsbyene og inn i nye statsbruk. I en rekke landsbyer ble de offentlige tjenestene lagt ned, slik at den gjenværende befolkningen ikke så noen annen mulighet enn å flytte. Mange landsbyer ble rett og slett lagt ned og strøket fra kartet. Bare ¼ av landsbyene som eksisterte på 1920-tallet eksisterte fortsatt ved Sovjetunionens oppløsning (Rannikko og Varis 1994:48; Lehtinen 1994:147).

Karelenes språksituasjon gikk også igjennom flere faser. Under Gyllings ledelse ble finsk vedtatt som offisielt språk sammen med russisk, og for den karelsktalende befolkningen ble det gjort obligatorisk å bruke finsk som skriftspråk i en periode fra 1929 til 1935. At man valgte å bruke finsk framfor karelsk skyldtes antakelig både at det ikke fantes noe felles karelsk skriftspråk og at regimet regnet med og ønsket at Finland snart ville bli innlemmet i Sovjetunionen og forent med Karelen (Austin 1992:18-19). Gylling-regimets positive behandling av det finske språket unnslopp imidlertid ikke Stalins utrenskninger. Regimet ble stemplet som borgerlige nasjonalister og fjernet i 1937. (Afanaseva 1992:172-173). Som erstatning for det finske språket ble det innført en blanding av karelske dialekter, skrevet med

kyrilliske bokstaver (Taagepera 1999:108). Finsk ble igjen innført som offisielt språk da Karelen ble opphøyet til unionsrepublikk etter vinterkrigen, og språket beholdt denne statusen helt til området ble degradert til autonom republikk i 1956. Fra da av ble det slutt på finskspråklige skoler, og det ble færre skoler som underviste i finsk som et eget fag (Austin 1992:33).

I følge en offentlig rapport foregikk undervisningen på russisk ved samtlige skoler allerede fra skoleåret 1954-55 (Afanaseva 1992:360). Kombinert med innvandringen av russere, hviterussere og ukrainere førte dette til at de finsk-ugriske folkene ble færre og fikk i tillegg dårlig opplæring i sitt eget språk. I følge Laine (1994:24) var det få karelske skolebarn som var i stand til å lese sitt eget morsmål i 1970. Situasjonen førte til at mange ble assimilert til russisk, i følge Simonsen (1999:1072-1073) var Karelen et av områdene som hadde aller høyest grad av identitetsskifte i perioden 1959-1970. Ved folketellingen i 1989 var det bare 51,1 % av de 79 000 etniske karelerne som oppga at de behersket det karelske språket (Karelia 06.04.2006).

Under perestrojkaen på 1980-tallet skjedde en kraftig oppblomstring av aktiviteten blant ulike etniske grupper i Sovjetunionen. Den etniske selvbevisstheten økte, og det ble også mer akseptert å uttrykke den. Dette skjedde også med de finsk-ugriske gruppene, som begynte å jobbe mer aktivt for sine språklige, kulturelle og politiske rettigheter mot slutten av 1980-tallet. Det ble etablert nye organisasjoner for å ivareta disse gruppenes interesser. Blant annet ”Det karelske folkets forbund”⁴³ etablert i 1989 og et institutt for karelsk og vepsisk ble dannet ved universitetet i Petrozavodsk i 1990 (Finsk.no).

Karelen etter 1991

Det sentrale spørsmålet i debatten om nasjonalitetspolitikk i Karelen etter 1991 har vært det karelske språkets stilling. I hvert fall fram til høsten 2006, da Kondopoga-hendelsene satte andre sider ved nasjonalitetspolitikken høyt på dagsordenen. I følge Russlands grunnlov (§ 68) har de etnisk definerte republikkene lov til å gi offisiell status til hjemhørende etniske gruppers språk, så lenge de brukes side om side med russisk i offisielle institusjoner. I motsetning til de andre finsk-ugriske republikkene i Russland,⁴⁴ ble ikke titulærbefolkningens språk gjort til offisielt administrasjonsspråk i Karelen (Taagepera 1999:20). I tillegg til deres

⁴³ Organisasjonen heter ”Karjalan Rahvahan Liitto” på karelsk og ”Союз карельского народа” på russisk. Et intervju med tidligere leder for organisasjonen, Pekka Zaikov er tilgjengelig på norsk på Finsk.no

⁴⁴ Komi, Udmurtia, Mari-El, Mordovia

tallmessig svake stilling i Karelen, så har også mangelen på et skriftspråk som brukerne av de ulike dialektene kunne enes om vært et hinder for å oppnå høyere status. Først i mars 2007 ble det gjort endelig vedtak om egne alfabetter, både for karelsk og vepsisk (RK 17.04.2007). Disse er basert på det latinske alfabetet, mens man i sovjetperioden for det meste brukte det kyrilliske. Mens det karelske språket i sovjetperioden gjerne tok opp russiske ord der det manglet egne begreper, er det i dag mer snakk om en ”finnisering” som følge av det latinske alfabetet og en generell innflytelse fra finsk (Anttikoski 1996).

På 1990-tallet ble det arbeidet med et forslag om å gjøre karelsk til offisielt administrasjonsspråk, ved siden av russisk. Den nåværende guvernøren i Karelen, Sergej Katanandov, støttet selv forslaget da det ble lagt fram for parlamentet i 1998 (RK 11.02.2003), men det ble likevel avvist av et knapt flertall (*Karelia* 06.04.2006). Lederen for Det karelske rådet⁴⁵, Viktor Bogdanov, mente at verken myndighetene eller karelerne selv hadde vist tilstrekkelig vilje eller innsats for å få dette til å lykkes (Bogdanov 28.11.2007).

I årsrapportene for 2003 og 2004 for Karelens statlige komité for nasjonalitetspolitikk⁴⁶ kommer det klart fram at myndighetenes fokus og prioriteringer i all hovedsak dreide seg om bevaring og utvikling av de finsk-ugriske folkegruppene språk og kulturer (Goskomnats 2004, 2005b). Nærværet av diasporagrupper, etniske grupper som ikke regnes for å være innfødte i Karelen, har likevel gjort seg mer bemerket, også i myndighetenes årsrapporter. I 2004 observerte komiteen at diasporaenes organisasjoner var de som hadde den største økningen i sitt aktivitetsnivå. I 2003 forsøkte komiteen å megle i en konflikt mellom to muslimske samfunn i Petrozavodsk, og var i tillegg involvert i forebyggende arbeid overfor tsjetsjenske og armenske grupper i byen Sjoltozero. Selv om myndighetenes fokus først og fremst har vært rettet mot de finsk-ugriske gruppene, har altså etniske grupper som regnes for å være innflyttere i Karelen etter hvert gjort seg gjeldende i forhold til nasjonalitetspolitikken.

Demografi og etnisitet i Karelen i dag

I likhet med Russland for øvrig har Karelen opplevd en betydelig befolkningsnedgang de siste par tiårene. I 1989 var befolkningen på 790 000, men ved folketellingen i 2002 var den

⁴⁵ Совет уполномоченных съезда карелов Республики Карелия

⁴⁶ Komiteen (Государственный комитет Республики Карелия по национальной политике) ble i 2006 restrukturert og oppgradert til departement (Министерство Республики Карелия по вопросам национальной политики и связям с религиозными объединениями)

reduisert til 716 000 (*Goskomstat* 2002). I følge en offisiell rapport fra 2006 har fødselsraten bare vært halvparten så stor som dødeligheten den siste tiårsperioden, og folketallet var anslått til å ha sunket videre til 703 000 allerede i 2005 (*ZS RK* 2006:2,48). Rapporten slår også fast at andelen eldre øker, og at det derfor er nødvendig å øke produktiviteten i samfunnet for å møte de økte pensjonsutgiftene. Dette tar man sikte på å oppnå ved å øke fødselsraten og senke dødeligheten (*ZS RK* 2006:92). Når det gjelder etnisk sammensetning er russerne den enkeltgruppa som har hatt den minste nedgangen, og har økt sin andel fra 73,6 % til 76,6 % fra 1989 til 2002 (*Goskomnats* 2002; *Minnats* 2007e:9). Tabell 4.1 viser den demografiske utviklingen for de største gruppene i Karelen mellom 1989 og 2002. Her kommer det også fram hvordan både karelere, vepsere og andre grupper har gått tilbake i forhold til russerne.

Tabell 4-1: Demografisk utvikling i Karelen

	1926	1989	2002
Karelere	100 781 (37,4%)	78 928 (10,0%)	65 651 (9,2%)
Finner	2 544 (0,9%)	18 420 (2,3%)	14 156 (2,0%)
Vepsere	8 587 (3,2%)	5 954 (0,8%)	4 870 (0,7%)
Russere	153 967 (57,2%)	581 571 (73,6%)	548 941 (76,6%)
Hviterussere	555 (0,2%)	55 530 (7,0%)	37 681 (5,3%)
Ukrainere	708 (0,3%)	28 242 (3,6%)	19 248 (2,7%)
Andre	2 194 (0,8%)	21 505 (2,7%)	25 734 (3,6%)
Totalt	269 336	790 150	716 281

Kilde: Folketellinger, gjengitt i "Zjivjom i rabotajem v Karelii" (*Minnats* 2007e)

De kaukasiske gruppene i Karelen besto i 2002 av aserbajdsjanere (1753 personer), armenere (1599 personer), georgiere (540), tsjetsjenere (393) og ingusjetere (96).

Tsjetsjenere

Flere av mine respondenter mente at det i virkeligheten er flere tsjetsjenere i Karelen enn de 393 som var registrert i 2002. Det finnes lite pålitelig skriftlig materiale om hvor mange tsjetsjenerne det er i Karelen eller hva de jobber med. Kunnskapen om dette må foreløpig basere seg på varierende anslag oppgitt i avisene og av mine respondenter. Som forklaring på hvorfor det registrerte tallet er såpass lite ble det sagt at flere nektet å åpne dørene under folketellinga. I tillegg bor en del i republikken uten å være registrert, som følge av vanskeligheter med registreringskontoret, manglende dokumenter, eller fordi de selv anser oppholdet som midlertidig, og lar være å registrere seg (*Bardvil* 23.11.2007; *Matijev*

23.11.2007). Lederen for den vajnakhiske⁴⁷ organisasjonen i Karelen, som omfatter tsjetsjenere og ingusjetere, mente det er realistisk å snakke om 1000-1500 tsjetsjenere og ingusjetere til sammen i hele republikken (Matijev 23.11.2007). En annen representant for organisasjonen kunne fortelle at de fleste tsjetsjenerne i Karelen hadde reist fra Tsjetsjenia i forbindelse med krigshandlingene på 1990-tallet, spesielt da den andre krigen startet i 1999 (Mukhtar 25.11.2007).

Det er tilsvarende vanskelig å gi noen sikker informasjon om arbeidssituasjonen for tsjetsjenerne i Karelen. En av respondentene mente de fleste var engasjert i yrker med lav status og manuelt arbeid, som skogbruk, fabrikkarbeid og lignende.⁴⁸ Med henblikk på den stereotype oppfatningen av at tsjetsjenere og andre kaukasiere jobber på markedene, var opplysningene delte. En og samme respondent ga uttrykk for at tsjetsjenere i prinsippet ikke driver med handel,⁴⁹ men innrømmet at kvinnene av og til solgte klær på markedene. Samtidig sa han at det ble mange tsjetsjenere på markedene i Karelen etter utbruddet av krigen i 1999 (Mukhtar 25.11.2007).

Muslimere

I 2008 ble leksikonet "Karelen" gitt ut og inneholder bl.a. en artikkel om muslimenes historie i Karelen (IslamRK.ru 05.02.2008). Artikkelen viser at republikken i 1923 hadde 523 registrerte muslimer, først og fremst tatarer. Den første muslimske menigheten ble etablert i 2000, og i dag finnes det egne bønnenrom i byene Kondopoga, Kostomuksja og Olonets. Petrozavodsk har republikkens første moske, og det er planer om å bygge moske også i Kostomuksja.

Nye tall høsten 2007 viste at Karelen hadde så mange som 40 000 muslimer. Dette tallet kom fram i en undersøkelse partiet *Jedinaja Rossija* for å analysere velgermassen i forkant av parlamentsvalget (Bardvil 23.11.2007). Dette er et overraskende høyt tall, som foreløpig ikke er bekreftet av andre kilder. En summering av etniske grupper som vanligvis bekjenner seg til Islam skulle tilsi at muslimene i Karelen var under 7 000, i henhold til folketellingen i 2002. Da er naturligvis ikke russiske eller karelske konvertitter regnet med. Etableringen av bønnenrom, planene for nye moskeer og det generelle aktivitetsnivået i den

⁴⁷ Ordet *vajnakh* betyr "våre folk" (свой народ / свои люди), og er en betegnelse som inkluderer tsjetsjenere, ingusjetere, samt de små gruppene batsbiene og kistinere.

⁴⁸ Respondenten brukte uttrykket *tsjornyje rabotsjije*, som direkte oversatt betyr "svarte arbeidere". Dette har ikke med hudfarge å gjøre, men er et uttrykk for arbeidere i yrker med lav status og manuelt arbeid.

⁴⁹ "Чеченцы не торгошы!"

muslimske menigheten er tydelige uttrykk for at muslimene er blitt et langt mer synlig innslag i Karelen.

Påvirker migrasjon Karelens demografi?

Tallene fra folketellingen i 2002 viser at antallet kaukasiere i Karelen er forholdsvis lite.⁵⁰ Til tross for at det har kommet noen flere etter dette, og det forekommer uregistrerte innflyttere, er det ingenting som tyder på at det har skjedd noen stor økning etter 2002. Myndighetene i Karelen ser selv ikke ut til å være helt enige om hvilken betydning migrasjon har for republikken. I en rapport om nasjonalitetsdepartementets arbeid i 2007 skriver de at ”migrasjon har spilt og fortsetter å spille en viktig rolle for sammensetningen av befolkningen i Karelen”⁵¹ (*Minnats* 2007c:3). I et program for økonomisk og sosial utvikling, som bl.a. tar for seg den demografiske situasjonen er formuleringen den stikk motsatte: ”Migrasjonsprosesser har praktisk talt ingen effekt på sammensetningen av republikkens befolkning”⁵² (*ZS RK* 2006:48).

Når kaukasierne likevel har fått en oppmerksomhet som langt overgår deres tallmessige størrelse, så har det åpenbart sammenheng med hendelsene i Kondopoga høsten 2006, samt det negative fokuset som har vært på tsjetsjenere og kaukasiske innvandrere i Russland for øvrig, og spesielt i Moskva. Dette kan ses i sammenheng med islams økte synlighet, som også er noe nytt i Karelen. Samlet sett vil dette kunne gi et inntrykk av en endring i etniske og religiøse forhold som virker større enn tallene skulle tilsi. I en offisiell rapport fra myndighetene i Karelen høsten 2006 hevdes det at innvandringen fra Kaukasus fører til sosiale spenninger:

Innvandringen til Karelen fra Sør-Kaukasus og den nordkaukasiske regionen av Russland øker. Veksten i de etniske diasporaene dette fører med seg bidrar til økte sosiale spenninger i republikken. Dette har å gjøre med det grepet (*zakhvat*) denne kategorien av mennesker har tatt om handelen, kriminaliseringen av denne økonomiske sfæren, samt kriminalitet utført av kaukasiske individer, blant annet i forbindelse med ulovlig våpenhandel (RK 10.10.2006).

Rapporten generaliserer også når det gjelder registrering av innvandrere, og slår fast at manglende registrering er typisk for innvandrere fra de sørkaukasiske og sentralasiatiske

⁵⁰ Ved folketellingen var det også 4 886 personer som ikke oppga etnisitet.

⁵¹ ”Миграция играла и продолжает играть важную роль в формировании современного населения Карелия.”

⁵² ”Миграционные процессы практически не оказывают существенного влияния на формирование населения республики.”

landene. Myndighetene kritiserer riktignok også migrasjonstjenesten for å ha opptrådt usystematisk i forhold til å kontrollere om interne og utenlandske innvandrere hadde gyldig registrering.

Erklærte mål for en ny nasjonalitetspolitikk

Selv om Katanandov raskt erklærte at tsjetsjenerne var de ansvarlige for hendelsene i Kondopoga, så ble det også satt et sterkt fokus på hvordan nasjonalitetspolitikken kunne bedres for å hindre sammenstøt på etnisk grunnlag i framtida. Lederen for Karelen komité for nasjonalitetspolitikk måtte gå av, og 20. november 2006 ble komiteen omstrukturert og oppgradert til departement, med Andrej Manin som ny minister. Lederen for den aserbajdsjanske organisasjonen i Karelen, som også er medlem av den offentlige kommisjonen mot ekstremisme, mente utviklingen i det store og hele var på rett vei:

Man [myndighetene] har forstått at nasjonale spørsmål ikke må etterlates uten oppsyn. Man er ikke lenger passive, men aktive, går offensivt til verks. [...] Alt er rettet inn mot å fortelle at vi alle er like, alle har lyst til å leve normalt her. I Sovjetunionen hadde man lovverk mot nasjonalistiske uttalelser. Det var ingen som gikk ut på gata og protesterte mot tsjetsjenerne, f.eks. Begrepet personer av "kaukasisk nasjonalitet" fantes ikke (Gulmalijev 27.11.2007).

Det nye departementet har siden opprettelsen jobbet parallelt med å utarbeide et nytt konseptdokument for nasjonalitetspolitikken i Karelen⁵³ og iverksetting av konkrete tiltak for å sikre god kontakt med etniske og religiøse grupper og for å hindre nye sammenstøt. Det nye konseptdokumentet ble vedtatt 31. desember 2007 og bygger på det føderale konseptet for nasjonalitetspolitikk fra 1996 (*Glava RK 2007b*).

Konseptet beskriver fire hovedmål for nasjonalitetspolitikken i Karelen fram til år 2020: 1) etablere vilkår for å tilfredsstille innbyggernes etnopolitiske, etnososiale, etnokulturelle, religiøse og utdanningsrelaterede behov, 2) styrke fredelige etniske og religiøse relasjoner, 3) forebygge ekstremisme og fremmedfrykt, og 4) fremme patriotisme og en felles *rossijskij* identitet. Tiltakene er fordelt på forskjellige kategorier: politikk, sosioøkonomi, religion og utdanning, informasjon og vitenskap, og interregionalt og internasjonalt samarbeid.

⁵³ "Основные направления реализации государственной политики в сфере национального развития, межнациональных отношений и взаимодействия с религиозными объединениями на территории Республики Карелия до 2020 года", vedtatt 31.12.2007 (*Glava RK 2007b*). Et utkast til dokumentet var tilgjengelig fra departementets nettside før det endelige vedtaket ble gjort.

Hovedtrekkene i konseptet går ut på å bevare den etniske, språklige og kulturelle situasjonen i Karelen, og spesielt støtte den språklige og kulturelle utviklingen av de etniske gruppene som tradisjonelt hører til i Karelen. Dokumentet sier ikke hvilke grupper man tenker på, eller hva slags tidsrom man ser for seg for å definere tradisjonell tilhørighet, men generelt er det vanlig å snakke om at russere, karelere og vepsere er de gruppene som kan kalles innfødte i Karelen. Konseptdokumentet sier også at man skal bidra til å integrere innvandrere som har lovlig opphold, og bidra til at deres potensial benyttes i utviklingen av republikkens sosioøkonomiske utvikling.

Et utkast til konseptdokumentet var tilgjengelig på departementets internettside tidligere i 2007, og sammenligner vi utkastet med det endelige dokumentet, viser det seg at flere av de mer radikale punktene er fjernet. Dette gjelder bl.a. punkter som går ut på å styrke Karelens status og suverenitet innenfor den russiske føderasjonen, fremme en felles identitet i republikken Karelen, og f.eks. et punkt som går inn for å gi etniske grupper mulighet til å delta i lovgivende og utøvende myndigheters beslutningsprosesser i saker som angår de etniske gruppenes interesser. Når det gjelder økonomisk støtte til nasjonale organisasjoner er også formuleringene i det vedtatte dokumentet langt mindre forpliktende for myndighetene enn i utkastet. Det er verdt å merke seg at de nasjonale organisasjonene likevel tillegges en vesentlig rolle i nasjonalitetspolitikken, og at konseptdokumentet sier at organisasjonsformen nasjonal-kulturelle autonomier skal videreutvikles.

Alt i alt handler svært lite av dokumentet om forhold som er spesifikke for Karelen. Ingen etniske grupper er nevnt spesielt, verken russere, karelere og finner, som myndighetene gjerne hevder å ha et spesielt ansvar for å ta vare på. Tsjetsjenere og andre innflyttere er heller ikke nevnt spesielt, selv om deres rolle i Karelen har bidratt til å utløse det nye fokuset som er satt på nasjonalitetspolitikken fra og med høsten 2006. Hovedbudskapet handler imidlertid om å bevare situasjonen i Karelen slik den er, så langt det er mulig. Da Helsinkigruppen i Moskva foretok en evaluering av etniske relasjoner, fremmedfrykt og nasjonalitetspolitikk i Karelen i 2001, var hovedmålet for republikkens nasjonalitetspolitikk den samme som den er i dag: ”Å bevare og styrke det gode klimaet for etniske relasjoner som har utviklet seg gjennom historien.” (MHG 2001).

Sammenligner vi programmet for nasjonalitetspolitikk i Karelen i perioden 2006 til 2010, vedtatt i 2005 (*Goskomnats* 2005a), med det tilsvarende programmet for 2007 til 2011 (”Karelen: et område for forståelse”), som ble vedtatt i januar 2007, etter Kondopoga-hendelsene, så er det påfallende hvor like hovedmålene er. Forskjellen ligger i at førstnevnte program overveiende fokuserer på den språklige og kulturelle utviklingen for karelere,

vepsere og finner, mens det nyere programmet er mer generelt i forhold til hvilke etniske grupper arbeidet handler om, og i tillegg til de kulturelle aspektene også er innom rettigheter og integrering av innvandrere. Således fremstår konseptet verken som spesielt offensivt eller innovativt.

I januar 2007 ble et program med tittelen ”Karelen: et område for forståelse”⁵⁴ vedtatt. Dette er et handlingsprogram for å gjøre de overordnede målene og prinsippene i republikkens nasjonalitetspolitikk om til praktisk handling. Programmet er altså logisk underordnet konseptdokumentet, selv om det ble vedtatt tidligere. Hovedmålet samsvarer stort sett med hovedmålene for konseptdokumentet: Å sikre vilkår for stabile etniske relasjoner i Karelen, basert på toleranse og forebygging av etniske eller religiøse konflikter og ekstremistisk aktivitet. Planen er inndelt i tre mål, som i korthet ut på å sikre vilkårene for å videreføre den etniske sammensetningen republikken har utviklet, å bevare karelere og vepsere som unike etniske grupper, og støtte betydningsfull virksomhet i religiøse og nasjonale organisasjoner. Under hvert av målene er det flere oppgaver, til sammen 20, og under disse igjen er det oppgitt hvilke tiltak som skal gjennomføres, til sammen 43.

Programmet har altså en mengde tiltak, men den er ikke særlig konkret på hvordan tiltakene skal gjennomføres. Det er heller ikke spesifisert om det enkelte tiltak skal gjennomføres på regulær basis, eller om det er nok å være innom hvert punkt som en engangsforeteelse. Når hovedmålet likevel er ganske omfattende og beskrivelsen av tiltakene er lite konkret, så er det i stor grad opp til utøvende myndighet å velge hvordan oppgavene skal gjennomføres. Alt i alt er det vanskelig å se at de nevnte dokumentene tegner opp noen ny nasjonalitetspolitikk.

Prioriteringer og praksis

Noen tiltak ser ut til å være prioritert spesielt i perioden fra og med høsten 2006. For det første ser det ut til at myndighetene har følt et behov for å lappe sårene etter hendelsene i Kondopoga. Guvernøren har innrømmet at både de lokale myndighetene i byen og de republikanske myndighetene hadde sviktet, idet hendelsene høsten 2006 kunne skje (*Izvestija* 24.11.2006). I tillegg til å bytte ut ledelsen i Kondopoga (*Vsluh.ru* 30.10.2006), har de

⁵⁴ ”Карелия – территория согласия”. Den lange versjonen av programmets tittel er ”Гармонизация национальных и конфессиональных отношений, формирование гражданского согласия в Республике Карелия на 2007-2011 годы” (*Minnats* 2007a)

republikkmyndighetene gått inn med penger for å bygge et nytt marked i byen, samt å gjøre om den utbrente bygningen som restaurant ”Tsjajka” holdt til i til et moderne ungdomssenter.

Det kan virke paradoksalt at republikkmyndighetene har sett seg nødt til å gå inn med egne midler i Kondopoga, ettersom byen ellers blir holdt i god stand av den lokale papirfabrikken, som ellers har bekostet bl.a. en svømmehall, en ny ishall og et nyoppusset kulturhus, og således har fasiliteter som langt overgår hva man finner i vesentlig større byer, som Petrozavodsk. Disse fasilitetene har imidlertid delvis vært forbeholdt fabrikkens ansatte og deres familier, hvilket utelukker en god del av byens befolkning, og hele den kaukasiske befolkningen (Grigoriev 2007:19).

For det andre har departementet lagt stor vekt på samarbeidet med de etniske organisasjonene.⁵⁵ Det finnes rundt 40 slike organisasjoner i Karelen. Under en uke etter hendelsene i Kondopoga var en rekke av disse samlet til et møte for å diskutere situasjonen (*LentaCom.ru* 12.09.2006). Departementet har siden jobbet mye med å holde kontakt med disse organisasjonene, og har dessuten tatt initiativet til å etablere en egen paraplyorganisasjon. I oktober 2007 ble organisasjonen *Sodruzjestvo narodov Karelii* etablert, som en sammenslutning av 11 etniske organisasjoner og 23 enkeltpersoner. Organisasjonen inkluderer mange ulike etniske og religiøse organisasjoner, bl.a. den vajnakhiske (tsjetsjenere og ingusjetere), den georgiske, en jødisk og en muslimsk organisasjon (Bogdanov 28.11.2007). I følge analytikeren Anatolij Tsygankov (05.12.2007) ønsker myndighetene kontakt med så mange slike organisasjoner som mulig, for å skaffe seg en kanal ut til de ulike etniske gruppene, og for å få disse gruppenes meninger fram i dagen, gjennom kanaler som departementet kan forholde seg til.

For det tredje satser myndighetene på å fremme gode holdninger, ved hjelp av forskjellige kampanjer for toleranse. Temaet er ikke nytt etter Kondopoga-saken – UNESCOs internasjonale dag for toleranse den 16. november har blitt markert hvert år siden 2004, bl.a. med konferansen ”Toleranse: kunsten å leve sammen”⁵⁶ i 2006 og 2007. Allerede i 2005 ga deltakerne på et møte med samme tittel uttrykk for sin bekymring for den ekstremistiske og nasjonalistiske aktiviteten i Russland i et brev til president Putin (RK 02.12.2005). Fokuset på toleranse har altså eksistert i Karelen tidligere også, men ser ut til å ha økt etter hendelsene i

⁵⁵ *Etniske organisasjoner* vil her fungere som samlebegrep for de to organisasjonsformene som kalles *nasjonal-kulturelle autonomier* (национально-культурные автономии) og *nasjonale organisasjoner* (национальные общественные организации)

⁵⁶ «Толерантность: искусство жить вместе»

Kondopoga i 2006. I programmet ”Karelen: et område for forståelse”⁵⁷ (Minnats 2007a:11) er målene for toleranse i republikken tallfestet: Toleransenivået skal heves til 85 % for befolkningen som helhet og 80 % for ungdom. Det er ikke sagt hvilke kriterier som skal legges til grunn for å måle toleransenivået, og heller ikke oppgitt noen tall målet kan sammenlignes med. Dette framstår dermed som en ganske absurd målformulering.

For det fjerde skal det jobbes med å forebygge ekstremisme. Fra mai 2007 er det nedsatt et eget råd for forebygging av ekstremistisk virksomhet i Karelen, som bl.a. har som oppgave å foreslå styrking av myndighetenes arbeid på feltet og bidra til å øke befolkningens toleranse overfor innflyttede russere fra utlandet. Det er også utarbeidet en et eget strategidokument som inneholder en analyse av hvorvidt sosiale spenninger i Karelen gir grunnlag for ekstremistisk virksomhet. En undersøkelse gjennomført av FOM⁵⁸ i desember 2006 viser at hele 47 % av Karelens befolkning er motivert til å delta i protestaksjoner. Dette er en god del høyere enn gjennomsnittet for Russland på 31 % (*Pravitelstvo RK 2007a*). Samtidig er det verdt å merke seg at det ikke er etablert noen ekstremistiske organisasjoner i Karelen, slik som f.eks. DPNI. Arbeidet mot ekstremisme har således en ren forebyggende karakter.

I april 2008 ble det i tillegg satt i gang et arbeid for å lage et program mot terrorisme i Karelen. I følge Karelens statsminister er behovet for et slikt program begrunnet med ”Karelens nærhet til St. Petersburg og EU, godstrafikken gjennom republikken og migrasjonsstrømmene.” (RK 02.04.2008). Dette fokuset på ekstremisme og terrorisme tyder på at migrasjon og etniske relasjoner også i Karelen har blitt gjenstand for en sikkerhetisering etter Kondopoga-saken, tilsvarende den som har skjedd på føderalt nivå etter at Putin kom til makten, som jeg var inne på i forrige kapittel.

For det femte har myndighetene også satt inn tiltak overfor innvandrere, ved å etablere sentre for sosiokulturell integrering av migranter.⁵⁹ I løpet av 2007 ble det åpnet slike sentre i byene Petrozavodsk, Kondopoga, Olonets og Sortavala. Sentrene retter seg ikke bare mot migranter fra utlandet. Da jeg besøkte senteret i Kondopoga i november 2007, fikk jeg vite at målgruppa omfatter både utenlandske innvandrere, statsborgere fra andre deler av Russland, og dessuten folk fra lokalmiljøet som planlegger å reise ut. Sentrene er i første rekke informasjonskontorer, der man kan få tips om hvor man skal henvende seg for juridisk hjelp,

⁵⁷ «Карелия – территория согласия»

⁵⁸ Stiftelsen for opinionsundersøkelser – Фонд общественного мнения, www.fom.ru

⁵⁹ Центры социально-культурной адаптации мигрантов.

veiledning for å få ordnet registrering og statsborgerskap, skole- eller barnehageplass, psykologisk hjelp osv.

Sentrene ser for øvrig ut til å ha ganske begrensede ressurser. De er underlagt biblioteksystemet, og senteret i Kondopoga, som består av et lite kontor i bibliotekbygningen, har åpent bare en dag i uka. Dette senteret hadde bare løfte om finansiering for et år. Derfor er det uklart eller tvilsomt om senteret vil bli videreført etter 2008. Journalisten Aleksej Ukkone, som har dekket Kondopoga-hendelsene og oppgjøret som fulgte, uttrykte sterk tvil til om innflyttere fra andre deler av Russland ville ha noen interesse av å bruke senteret: ”Hva skal få statsborgere i Russland til å oppsøke et senter for å integrere seg i sitt eget land? Det er ikke realistisk. [...] Jeg er veldig i tvil om de sentrene. Det tar seg godt ut, man har noe å rapportere til Moskva om.” (Ukkone 04.12.2007).

Det mest konkrete arbeidet har vært samarbeidet med de etniske organisasjonene og forebyggingen av ekstremisme. Organisasjonene er konkrete aktører, som det stort sett er greit for myndighetene å forholde seg til. Ekstremisme er også enklere å definere og avgrense enn toleranse. Dette temaet har dermed også fått den mest konkrete strategiske planen, og har et bedre analytisk grunnlag enn f.eks. arbeidet for toleranse og integrering av innvandrere.

Som nevnt over, angår lite av innholdet i konseptdokumentet forhold som er spesifikke for Karelen, og det er heller ikke så veldig konkret, til tross for et stort antall punkter og tiltak. I den videre drøftingen vil jeg derfor legge vekt på hva som gjøres i praksis.

Den manglende debatten om nasjonalitetspolitikk

Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg også gjort noen observasjoner om hvordan de politiske prosessene omkring nasjonalitetspolitikken fungerer i Karelen. Det viser seg at denne knapt er gjenstand for debatt i det folkevalgte parlamentet i Karelen. Den er heller ikke et tema de politiske partiene eller parlamentskandidatene bruker tid på i valgkampen. Nasjonalitetspolitikken avgjøres av de utøvende organer, først og fremst av nasjonalitetsdepartementet. ”Nasjonalitetspolitikken blir ikke diskutert i parlamentet. Hos oss avgjøres alt av regjeringa og guvernøren. [...] Partiene er ikke opptatt av dette.” mente Ukkone (04.12.2007)

Dette betyr at befolkningen i Karelen knapt har noen mulighet til å påvirke denne politikken ved hjelp av stemmeseddelen. I den grad folket har mulighet til å øve innflytelse, er dette gjennom deltakelse i de etniske organisasjonene, som har et ganske tett samarbeid med departementet. Analytikeren Anatolj Tsygankov påpekte at dette er demokratisk problem:

”Det er bare organisasjoner som engasjerer seg, men de har jo ikke representasjon i parlamentet.” (Tsygankov 05.12.2007).

På den annen side er det påfallende at guvernøren utad har vist stort engasjement for nasjonalitetspolitikken. Han har kommet med tydelige uttalelser i forbindelse med Kondopoga-saken, og ga ordre om at nasjonalitetspolitikken skulle omarbeides. Selv om han ikke er valgt, men utpekt av presidenten, gir guvernøren inntrykk av å være svært opptatt av å forholde seg til publikum gjennom media og bl.a. i arrangementer der publikum kan stille guvernøren direkte spørsmål og få svar.⁶⁰

At noen av innbyggerne i Karelen tok opp sin kritikk mot de lokale myndighetene direkte med president Putin er nok en medvirkende årsak til guvernørens personlige engasjement i nasjonalitetspolitikken. Da Putin i samtale med befolkningen 25. oktober 2006 kommenterte påstanden om at de lokale myndighetene i Kondopoga hadde sviktet, kritiserte han selv Katanandov for å ha vært utilgjengelig (på ferie) da presidenten forsøkte å få tak i han (*Prjamaja linija* 2006). Selv om innbyggerne ikke har makt til å avsette guvernøren har de bidratt til et press som også har fått gjenlyd fra mannen som *har* slik makt.

Tiltak for integrering

For å analysere de spesifikke tiltak og mer generelle vilkår som berører integrering av innvandrere er det ikke tilstrekkelig å se på hva som er sagt eksplisitt om nasjonalitetspolitikk. Vilkårene for integrering omfatter også forhold i bolig- og arbeidsmarkedet, det politiske systemet og andre sektorer. I et sakspapir om tiltak overfor innvandrere i Karelen går republikkens regjering igjennom de tiltak som er satt i verk eller planlegges (*Pravitelstvo RK* 2007b). En rekke offentlige organer er involvert i dette arbeidet: Nasjonalitetsdepartementet, utdanningsdepartementet, kulturdepartementet, helse- og sosialdepartementet, komiteen for ungdom og sport, arbeidsdepartementet, folkeregisteret og innenriksdepartementet⁶¹. Dette viser godt hvordan disse spørsmålene angår mange sektorer i samfunnet, og at myndighetene i Karelen også har en bevissthet om dette, selv om det ikke er utarbeidet noe samlet program

⁶⁰ Guvernør Katanandov har stilt opp til såkalte ”åpne/direkte linjer” (*прямая линия*), der publikum kan stille spørsmål over telefon eller internett, og få svar fra guvernøren selv, tydelig inspirert av president Putins årlige opptredener på TV av tilsvarende karakter. Guvernøren gjennomfører slike telefonkonferanser hver måned (RK 21.04.2008).

⁶¹ Министерство РК по национальной политики и связям с религиозными объединениями, Министерство образования РК, Министерство культуры и по связям с общественностью РК, Министерство здравоохранения и социального развития РК, Государственный комитет РК по спорту и молодежи, Управление государственной службы занятости населения РК (på Министерство труда и занятости РК), Управление ЗАГС РК, Министерство внутренних дел по РК

eller strategi for innvandring og integrering. Av de nevnte departementer og komiteer er det nasjonalitetsdepartementet som er mest aktiv på dette feltet.

Departementet viser til at programmet ”Karelen: et område for forståelse” er det viktigste verktøyet når det gjelder integrering av innvandrere, slik at integrering av innvandrere hører til under nasjonalitetspolitikken generelt. I samarbeid med departementet foregår det prosjekter i regi av ideelle organisasjoner, som blant annet tilbyr innvandrere rådgivning, og driver kampanjer mot menneskehandel. Det er også gjennomført en rekke tiltak for å heve kompetansen blant offentlige ansatte på ulike nivåer og ledere for nasjonale organisasjoner i spørsmål om innvandring og integrering. Arbeidet for kompetanseheving, sammen med diverse seminarer og kampanjer for toleranse, der også kulturdepartementet er involvert, viser at myndighetene i Karelen også har fokus på at integrering ikke bare stiller krav til innvandrerne selv, men også til mottakersamfunnet.

I tillegg arbeidet departementet i 2007 for etableringen av sentre for integrering, og utarbeidet informasjonsmateriell til innvandrere.⁶² Her er det lagt særlig vekt på å informere om hvordan registreringsregimet fungerer, for å unngå at innvandrerne oppholder seg illegalt i Karelen som følge av manglende kunnskap om dette. Komiteen for ungdom og sport tilbyr blant annet yrkesveiledning for ungdom og skoleelever, inkludert unge som har flyttet til Karelen, og trenger veiledning om jobb eller utdanning på sitt nye hjemsted. Hvorvidt disse tjenestene faktisk brukes av unge som har flyttet til Karelen forteller ikke dokumentet noe om, men komiteen oppgir at alle tjenestene er tilgjengelige for disse, og at de også utarbeider informasjonsmateriell rettet spesielt mot migranter. Arbeidsdepartementet behandler arbeidstillatelser for utenlandske statsborgere, og oppgir at 1608 slike tillatelser ble innvilget fra januar til mai 2007 (*Pravitelstvo RK 2007b*). Departementet samarbeider også med bedrifter som har behov for mer arbeidskraft, og tilbyr hjelp til arbeidssøkere med å finne ny jobb. Tjenestene er tilgjengelige også for utenlandsk arbeidskraft, men departementet hadde ikke fått noen henvendelser fra utenlandske arbeidssøkere det første halvåret av 2007. De øvrige offentlige organene som er nevnt i dokumentet har mindre betydelige oppgaver i forhold til migrasjon og innvandring.

⁶² Brosjyren ”Памятка иностранному гражданину и лицу без гражданства” (*Minnats 2007d*) er utgitt av Karelens nasjonalitetsdepartement, og inneholder informasjon om kravene til registrering og hvor dette kan gjøres. ”Живем и работаем в Карелии” (*Minnats 2007e*) er beskrevet som en informasjonsbrosjyre for integrering av innvandrere. Brosjyren forteller om historien bak Karelens etniske sammensetning, inneholder informasjon om ulike etniske grupper i Karelen (inkludert jøder, tatarer, arabere og andre), forteller litt om republikkens regioner og byer, og oppgir kontaktinformasjon til offentlige organer og nasjonale organisasjoner.

Analysen under vil ta for seg de eksplisitt uttrykte tiltakene for integrering av innvandrere i Karelen, og i tillegg se på forhold som ikke er eksplisitte integreringstiltak, men som likevel legger vilkår for hvordan innvandrerne vil klare seg og hvordan de blir tatt i mot på det nye bostedet.

Det kulturelle domenet

Mye av den eksplisitt uttrykte offentlige politikken overfor etniske grupper og innvandrere er tiltak som hører til innenfor det kulturelle domenet. I en rapport fra nasjonalitetsdepartementet (*Minnats 2007c*) om hva som har vært praksis sier de selv at 57 % av de 171 arrangementene som har fått støtte i 2007 har vært av såkalt etnokulturell karakter, mens etnopolitiske og etnososiale arrangementer utgjør henholdsvis 17 % og 26 %. Det skal være lagt vesentlig større vekt på tiltak innen de to sistnevnte kategoriene i 2007 sammenlignet med 2006, og ifølge departementet vil det være relativt jevn fordeling av tiltak mellom de tre kategoriene i 2008.

Etnokulturelle arrangementer. Fra sovjetperioden er det lange tradisjoner for arrangementer som innebærer å hylle etniske gruppers tradisjonelle kulturuttrykk og levemåter. Dette kan være utstillinger av brukskunst, konserter med folkemusikk, oppvisninger av folkedans og tradisjonelle kostymer eller lignende. I følge journalisten Aleksej Ukkone har en slik tilnærming til etniske relasjoner for spøk blitt kalt ”kulinarisk internasjonalisme” (*RIA Novosti 27.11.2006*), basert på at det i sovjetperioden ble gitt ut en mengde bøker om tradisjonelle matretter (”det nasjonale kjøkken”) hos forskjellige etniske grupper, for å fremme og feire det etniske mangfoldet. Samtidig forbød sensuren å snakke om etniske konflikter. Ukkone peker på at en slik tankegang preget offentlige programmer for nasjonalitetspolitikk i Karelen helt fram til Kondopoga-hendelsene. Lederen for Karelens komité for nasjonalitetspolitikk, som måtte gå av høsten 2006, uttalte i sin avgangstale at ”vi har alle levd i selvbedrag, og trodd at Karelen var forbilledlig når det gjaldt toleranse. Kondopoga ga oss en lærepenge som krever en gjennomgang av hele nasjonalitetspolitikken” (*RIA Novosti 27.11.2006*). Journalisten mente at gjennomgangen ville innebære vektlegging av andre typer tiltak, som for eksempel å gi innflyttere/innvandrere opplæring i de lover og regler som gjelder i Karelen, og at vi derfor ville kunne ta farvel med den ”kulinariske internasjonalismen”.

Selv om den typen ”kulinariske” tiltak som Ukkone viser til ikke er eksplisitt nevnt i programmet, handler mange av tiltakene om å støtte utviklingen av språk og kultur innenfor den enkelte etniske gruppe. Det er interessant å merke seg at programmets oppgave nr. 3.4

sier at myndighetene skal støtte utgivelse av litteratur på språkene som brukes av de ulike folkene i den russiske føderasjonen. (*Minnats* 2007a) I underpunktet er det spesifisert til å gjelde ”folkeslagene og de nasjonale minoritetene i Karelen”,⁶³ uten at det er gitt noen nærmere forklaring på om det er snakk om karelere, vepsere eller andre grupper som tradisjonelt har hørt til i området, eller om det faktisk gjelder alle etniske grupper som befinner seg i Karelen, inkludert ukrainere, tsjetsjenere, aserbajdsjanere osv. Så langt jeg erfarer, har ikke andre etniske grupper enn de tradisjonelle i Karelen har fått støtte til utgivelser på sine språk.

Toleranse. Kampanjer for tolerante holdninger har vært en viktig del av nasjonalitetspolitikken, både før og etter Kondopoga-hendelsene. Her kommer den gruppeorienterte tankegangen tydelig fram, idet toleranse knyttes sammen med bevaring og utvikling av distinkte etniske grupper. I det gamle programmet for 2006 til 2010 er f.eks. oppvisninger av folkedans og folkemusikk nevnt som et tiltak som fremmer toleranse (*Goskomnats* 2005a). Det nye programmet er mindre konkret på hvordan man skal fremme tolerante holdninger, selv om det gir et tallmessig svært konkret mål, nemlig at toleransenivået i befolkningen skal heves til 85 %. Det er imidlertid ikke oppgitt noe sammenligningsgrunnlag, og heller ikke sagt noe om metoden for å måle toleransenivået. Et analyseinstitutt i Karelen som har gjennomført en undersøkelse om etnisk identitet og toleranse blant ungdom i Petrozavodsk. Det statistiske grunnlaget for undersøkelsen er for tynt til at det er hensiktsmessig å bruke det her. De gir imidlertid følgende anbefaling om framgangsmåte for å heve toleransenivået:

Opplæringen i toleranse bør basere seg både på en erkjennelse av hele det nasjonale mangfoldet i landet, de *etniske gruppernes særtrekk, historie og kultur*, og på forståelse av sin egen etniske bakgrunn, uten å miste egne nasjonale særtrekk. (Levin et al. 2007:6 [min utheving])

Sitatet gir likevel et godt eksempel på hvordan man tenker seg å jobbe for toleranse i et multikulturalistisk samfunn. Det er nært knyttet til den typen ”kulinær internasjonalisme” som Ukkone mente vi snart ville kunne ta farvel med, idet fokus på forskjellige etniske gruppers levemåte og folkekultur er sett på som den viktigste framgangsmåten for å fremme toleranse. Dette stemmer godt overens med inntrykket jeg selv fikk etter å ha vært tilstede under en ungdomskonferanse om toleranse i Petrozavodsk vinteren 2007. Kombinert med at man svært sjelden henviser til eller diskuterer etniske konflikter eller andre ømtålige

⁶³ ”(...) сохранению и развитию родных языков и культуры народов и национальных меньшинств Республики Карелии.”

problemer, stemmer den nåværende situasjonen i det store og hele godt overens med beskrivelsen Ukkone hadde av systemet han påsto Karelen var i ferd med å bevege seg bort fra.

Etniske organisasjoner. En tredje type tiltak dreier seg om de etniske organisasjonenes rolle i nasjonalitetspolitikken. I programmet for nasjonalitetspolitikken fram til 2011 (*Minnats* 2007a) handler hele seksjonen under det tredje delmålet om organisasjonenes rolle. Myndighetene vil støtte virksomhet i organisasjonene som, løst beskrevet i programmet, anses å ha ”samfunnsmessig betydning”⁶⁴. Myndighetenes satsing kan sammenfattes i fire punkter: 1) støtte organisasjonenes arrangementer og utgivelser, 2) styrke kompetansen innad i organisasjonene, 3) styrke organisasjonenes plass i mediebildet, og 4) styrke offentlige organers evne til å samarbeide med organisasjonene. Karelens konseptdokument for nasjonalitetspolitikken sier også at de såkalte nasjonal-kulturelle autonomiene som institusjon skal videreutvikles. Myndighetene har hatt et utstrakt samarbeid med de etniske og religiøse organisasjonene etter høsten 2006.

I praksis har guvernøren også gått inn for at de etniske organisasjonenes rolle skulle handle om mer enn kultur. Etter Kondopoga-hendelsene ble organisasjonene også bedt om å ta ansvaret for ”sine folk”, og lære disse å respektere Karelens lover og tradisjoner (Veber 24.11.2007). En slik oppfordring kom også fra Russlands ombudsmann for menneskerettigheter, Vladimir Lukin, som ba de etniske organisasjonene for diasporagrupper i Karelen garantere at hendelsene i Kondopoga ikke ville gjenta seg (*RIA Novosti* 12.09.2006). Dette skapte irritasjon hos enkelte, som mente det var urimelig å holde de etniske organisasjonene ansvarlig for oppførselen til folk med samme etniske bakgrunn.

Ja, det var harde ord, men han hadde rett. Katanandov sa at diasporaene som bor her, de må ta ansvar for sine folk, også for de kriminelle handlingene de utfører. [...] Fra et juridisk synspunkt så kan man selvfølgelig ikke hevde at de er ansvarlige. Samtidig er det jo noe riktig i det. Katanandov mente jo ikke at diasporaen skulle straffes. Han mente bare at diasporaen måtte bruke sin innflytelse overfor sine folk. De [den muslimske menigheten] irriterte seg over Katanandovs uttalelser, men samtidig gjorde de faktisk det han sa. Muftien har f.eks. henvendt seg til sin menighet og snakket med dem om oppførsel. (Ukkone 04.12.2007)

Myndighetene legger med andre ord opp til at de etniske organisasjonene skal ha en svært viktig rolle, og nærmest fungere som det offentliges talerør til befolkningen. Ulempen er

⁶⁴ Mål 3. Støtte virksomhet med samfunnsmessig betydning i religiøse og nasjonale organisasjoner, inkludert de nasjonal-kulturelle autonomiene i republikken Karelen. (Цель 3. Поддержка общественно значимой деятельности религиозных и национальных общественных объединений, в том числе национально-культурных автономий Республики Карелия.) (”Karelen – et område for forståelse” 2007:3) (*Minnats* 2007a)

selvsagt at myndighetene ikke kan forutsette at disse organisasjonene er representative for eller inkluderer alle medlemmer av sin etniske gruppe i området.

Religionsutøvelse. Også Den offentlige kommisjonen for samarbeid med religiøse organisasjoner⁶⁵ fikk hevet sin status og ble formelt sidestilt med arbeidet med etniske relasjoner da nasjonalitetsdepartementet ble etablert høsten 2006. Selv om samarbeidet med religiøse organisasjoner har fått høy formell prioritet, ved at en egen avdeling av nasjonalitetsdepartementet jobber med dette, sier de offentlige programmene på feltet lite om religionsutøvelse sammenlignet med andre tiltak som hører hjemme i det kulturelle domenet. Det finnes imidlertid en del saker som sier noe om praksis på dette området.

Blant annet har framveksten av et muslimsk miljø i Karelen utløst diskusjoner. Ortodoks kristendom er den dominerende religionen,⁶⁶ både for den russiske majoriteten og for de finsk-ugriske folkegruppene i republikken, så befolkningen i området har ikke lang erfaring med å forholde seg til andre religioner. Det var imidlertid representanter for lokalbefolkningen, konvertitter til islam, som etablerte den muslimske menigheten, som etter hvert også fikk medlemmer fra en gruppe palestinske studenter i Petrozavodsk. Problemene oppsto imidlertid da menigheten ønsket å bygge en moské, og fikk tildelt en tomt av forholdsvis sentralt i Petrozavodsk. Lokalbefolkningen protesterte, og det ble fremsatt påstander om at en moské ville ha negativ innflytelse på skolebarn, studenter og pasienter ved de offentlige institusjonene i nærområdet. Også innenriksministeren i Karelen protesterte, og advarte mot farene ved spredning av islamsk ideologi i Karelen og i Russland generelt (MHG 2002:13-14, 17-20).

Utrop som ”Kom dere tilbake til Tsjetsjenia!” under et allmøte om byggingen av moské (Nezavisimaja Gazeta 28.02.2001) demonstrerer hvordan enkelte så på islam som noe farlig og fremmed for Karelen, til tross for at menigheten ble etablert av lokale konvertitter. Selv om den folkelige motstanden var stor, ser det ut til at både lokale og republikanske myndigheter viste samarbeidsvilje, om enn ikke enstemmig. Muftien, Visam Bardvil, har selv beskrevet hvordan miljøet i den politiske ledelsen har endret seg i løpet av de siste årene:

Folk sa 'Dette er jo et ortodokst område – hva skal en moské være godt for her? Det bør ikke bygges noen moské her.' Vi ble nektet å bygge moské, med slike begrunnelser. På den tida la ikke politikernes fingre imellom. To representanter i parlamentet, en representant i byrådet [...] og innenriksministeren

⁶⁵ Комиссия по вопросам религиозных объединений при Председателе Правительства Республики Карелия

⁶⁶ I følge tall fra den ortodokse kirken i Karelen er 65 % av befolkningen troende ortodokse, eller regner ortodoksi for å være en del av sin kulturarv. Karelen skal samtidig være det området i Russland med flest registrerte protestantiske menigheter (RK 29.02.2008)

har kommet med slike uttalelser, også i dag. De sjenerte seg ikke for å si at islam er uønsket her. Så direkte, så frekt snakker ikke folk lenger. Jeg tviler egentlig på om holdningene deres har endret seg (ler!), men de har forstått at det ikke er akseptabelt å uttale seg på den måten. I dag er det mange som er positive og velmenende, men langt fra alle (Bardvil 23.11.2007).

Den muslimske menigheten har fått et godt samarbeid med departementet etter at det ble omstrukturert i 2006. Menigheten fikk også departementets hjelp til å løse et problem i forbindelse med planene om å bygge moské i byen Kostomuksja. Ettersom menigheten ikke hadde sendt inn et brev i tide, for å bekrefte deres intensjon om å bruke tomta, så bestemte de lokale myndighetene i byen at tomta skulle brukes til kommersielle formål, med økonomiske betingelser menigheten ikke ville være i stand til å oppfylle. Menigheten fikk imidlertid departementet til å kontakte myndighetene i Kostomuksja, med en forespørsel om å vurdere saken på nytt. Disse tok henvendelsen til følge, og den muslimske menigheten har nå fått tilbake rettighetene til å bruke tomta til å bygge moské. I sin pressemelding retter menigheten også en takk til partiet *Jedinaja Rossija* for hjelpen de har gitt i denne saken (Islamrk.ru 29.12.2007).

Partiet skal også ha vært en støttespiller i menighetenes innsats for å få halal-produkter inn i dagligvarehandelen i Karelen. På et møte den 9. november 2007 med partisekretæren i Karelen, Vanda Feliksovna Patenko, som også er landbruks- og fiskeriminister⁶⁷, samt visestatsminister i republikken, tok den muslimske menigheten opp dette spørsmålet, og henviste til at menigheten mobiliserte sine medlemmer for å delta i dumavalget 2. desember samme år. Ministeren ga uttrykk for at problemet var ukjent for henne, men at hun straks ville se nærmere på saken (Islamrk.ru 28.11.2007). Allerede i begynnelsen av 2008 var halal-produkter fra kjøttfabriken i Petrozavodsk på plass i butikkene (Islamrk.ru 03.01.2008; 14.03.2008).

Et tema som har vært spesielt omdiskutert i vestlige land er muslimske kvinners bruk av hijab, eller skaut som dekker håret, halsen og skuldrene. I Norge har diskusjonen dreiet seg om hvorvidt bruk av hijab utelukkende er en privatsak eller om det bør forbys på skoler og arbeidsplasser, ut fra en oppfatning av at hodeplagget representerer undertrykking av kvinner. I Frankrike er det innført forbud mot å bruke hijab i skolen, med utgangspunkt i at skolen skal være religiøst nøytral og fri for religiøse symboler. På føderalt nivå i Russland har debatten om hijab særlig gått på hvorvidt det skal være tillatt å være tildekket på passfotografier. I mars 2003 behandlet høyesterett en sak fra Russlands muslimer, som protesterte mot innenriksdepartementets instruks om at hodeplagg ikke skal forekomme på passfotografier.

⁶⁷ Министр сельского, рыбного хозяйства и экологии Республики Карелия

Høyesterett konkluderte da i favør av innenriksdepartementet, men denne avgjørelsen ble omgjort en ankesak senere samme år, etter at en rekke rettighetsorganisasjoner hadde engasjert seg (SOVA 23.05.2003). I følge Fatima Veber fra den muslimske menigheten i Karelen har bruk av hijab ikke ført til noen vesentlige problemer eller diskusjoner for hennes familie i Karelen. Hennes eldste datter begynte selv å gå med hijab på skolen for tre år siden, da hun var 12, og har ikke opplevd mobbing eller motstand, verken fra medelever eller lærere (Veber 24.11.2007).

Oss og dem. Av mine respondenter var det flere som mente det var en viktig forskjell mellom den tradisjonelle befolkningen i Karelen og kaukasierne som hadde utgangspunkt i mentalitet og temperament. Også tsjetsjenere jeg snakket med i Karelen bekreftet dette. En av mine tsjetsjenske respondenter mente for eksempel at grove banneord var noe dagligdags, som ikke betydde så mye for russere og karelere. For tsjetsjenernes æreskodeks var imidlertid slikt uakseptabelt, og krevde en respons (Mukhtar 25.11.2007). Lederen for Det karelske rådet mente også at det var snakk om forskjellig mentalitet når det gjaldt konfliktsituasjoner:

Noen av de som kommer hit begynner å oppføre seg som om de var herrefolket i området, som noen alle andre bør passe seg for. Slik kan det ikke være – har du kommet hit, må du tilpasse deg reglene som gjelder her. De må tilpasse den mentaliteten som gjelder her. [...] Her er det ikke vanlig å bruke albuene, men finne løsninger sammen. Her løser man ikke problemer med kniv, men kanskje med knyttneven i visse situasjoner. De som kommer hit må anerkjenne og respektere disse tradisjonene (Bogdanov 28.11.2007).

At det forekommer stereotypiske oppfatninger om oppførsel og mentalitet hos ulike etniske grupper er verken uvanlig eller overraskende. Når myndighetene tar i bruk en slik argumentasjon, er det imidlertid mer oppsiktsvekkende. Det sender signaler om at denne diskursen er riktig og akseptert. Til tross for at også den tradisjonelle befolkningen i Karelen er multietnisk, med russere, vepsere og karelere, så tegnet guvernøren selv opp et tydelig skille mellom hvem som hørte til og ikke hørte til i området, mellom *oss* og *dem*, da han uttalte seg om årsakene til konflikten i Kondopoga noen dager etter den hadde skjedd:

Hendelsene ved ”Tsjajka” var dråpen som fikk begeret til å renne over. Den viktigste årsaken var at en gruppe representanter for et annet folkeslag oppførte seg respektløst og provoserende, og ignorerte vårt folks mentalitet. Det tar lang tid å hisse opp nordboere. [...] Vårt mål er å få jaged ut frekke ungdommer som ikke respekterer oss. Samtidig har ordensmyndighetene lukket øynene for en rekke overtredelser, mens våre borgere har måttet stå fullt ut til ansvar for tilsvarende handlinger. Vi har ingenting imot kaukasiere, tvert imot, våre dører er alltid åpne for ærlige, arbeidsomme folk, men vi krever at de respekterer våre lover. (Katanandov, sitert i *Kommersant* 05.09.2006)

Denne uttalelsen viser tydelig hvordan statsborgerskap i Russland ikke er tilstrekkelig for å være inkludert i det lokale fellesskapet, selv om det ikke er etnisk homogent. ”Akkurat nå lages det mange programmer, prosjekter, planer i de republikanske organene, men slike planer

kan fort undergraves av slike uttalelser,” var kommentaren til Fatima Veber fra den muslimske menigheten (Veber 24.11.2007). I andre uttalelser har guvernøren formulert seg langt mer moderat og vektlagt myndighetenes svikt som en viktig faktor ved det som skjedde i Kondopoga, han har understreket at også tsjetsjenerne er statsborgere i Russland og at kriminalitet ikke har noen etnisitet (*Karelia* 05.09.2006; *Izvestia* 24.11.2006).

Katanandovs uttalelse er et illustrerende eksempel på det som samlet sett må kalles en gruppeorientert tilnærming i det kulturelle domenet. Selv om utvikling av en felles *rossijskij* identitet er et erklært mål, er tiltakene stort sett innrettet mot å bevare den enkelte gruppes kultur. Karelen viderefører med andre ord den spenningen man hadde i Sovjetunionen, mellom målet om å etablere en felles identitet på den ene siden, og den støtten myndighetene gir til etnisk partikularisme på den andre siden. Her kan det innvendes at eksistensen av ulike grupper ikke nødvendigvis hindrer at man også kan oppnå en felles identitet. I tillegg til at Katanandovs uttalelser avslører et solid forankret skille mellom ”oss” og ”dem”, så er det avgjørende i dette tilfellet at myndighetene tilsynelatende ser på de nasjonale organisasjonene som et nyttig virkemiddel for å nå ut til befolkningen. Den underliggende tankegangen ser ut til å være at de etniske gruppene uansett eksisterer, og da er det beste myndighetene kan gjøre å få gruppene fram i lyset og organisert, slik at de kan inkluderes i de foraene som har jevnlig kontakt departementet.

Organiserte etniske grupper er med andre ord sett på som nyttige instrumenter for å oppnå sosial kontroll med befolkningen. Det er også viktig å peke på at den offentlige politikken i Karelen ikke forbyr kulturelle uttrykk som ville ramme spesifikke grupper, som f.eks. forbudet mot bruk av hijab i franske skoler. I følge mine kilder er det heller ingen etniske eller religiøse grupper som er stengt ute fra å delta i samarbeidsforaene til nasjonalitetsdepartementet.

En individorientert tilnærming i dette domenet innebærer at kultur og identitet blir sett på som en privatsak, der det å bevare sin egen kulturbakgrunn er enkeltindividets ansvar. I Karelen er imidlertid politikken i det kulturelle domenet tydelig orientert mot de ulike gruppene, både som ressurser, f.eks. når det gjelder arbeidet for toleranse, men også som et potensielt problem, sett i et oss/dem-perspektiv. Det virker derfor rimelig å kalle Karelens politikk i det kulturelle domenet for *multikulturalisme*. Guvernørens uttalelser reflekterer likevel en viss tilbakeholdenhet overfor multikulturalismen. Fra hans side er det åpenbart at visse grupper, som tsjetsjenerne, står lavere i kurs enn andre, samtidig som liberale prinsipper står i veien for å føre en selektivt ekskluderende politikk. Således kan Karelens tilnærming i

det kulturelle domenet kalles multikulturalistisk når det gjelder programfestet politikk, samtidig som guvernørens medieuttalelser peker mer i retning av en selektiv multikulturalisme.

Når det gjelder språk kjenner jeg ikke til at myndighetene har støttet tiltak som gjelder andre grupper enn de som anses for å være innfødte i Karelen. For de øvrige gruppene vil språkbruk således være en privatsak, hvilket tilsier at en individorientert tilnærming gjelder for disse.

Det sosioøkonomiske domenet

Blant mine respondenter var et stadig tilbakevendende tema de vanskelighetene innvandrerne støter på innenfor det sosioøkonomiske domenet. Her er det særlig snakk om vanskeligheter på bolig- og arbeidsmarkedet – begge deler svært viktige temaer for enhver innvandrer. I det sosioøkonomiske domenet er det imidlertid langt mindre å ta utgangspunkt i av offentlige dokumenter. Riktignok finnes det planer for den sosiale og økonomiske utviklingen i Karelen, men disse sier lite om sosioøkonomisk utvikling i forhold til innvandrere og andre minoriteter. Sammenlignet med drøftingen av det kulturelle domenet, er analysen i større grad avhengig av observasjoner av praksis. Det er også nødvendig å ta hensyn til at viktige vilkår for innvandrere er lagt på føderalt nivå, spesielt registreringsregimet og politikken overfor landsmenn i SUS-landene, som begge angår både det sosioøkonomiske og juridisk-politiske domenet.

Boligmarkedet. For innvandrere er det å skaffe seg en boligadresse spesielt viktig, ikke bare med tanke på å få tak over hodet, men ikke minst også fordi det er nødvendig for å bli lovlig registrert hos myndighetene. Registreringen er igjen en forutsetning for å kunne ta jobb på lovlig vis. Å skaffe seg bolig blir med andre ord første ledd i kjeden av forutsetninger for å starte et normalt og lovlig liv for en intern eller utenlandsk migrant i Russland.⁶⁸ Det er imidlertid ikke alltid så enkelt å løse boligspørsmålet. En mulighet er å få husverten i en leilighet sitt samtykke i å bruke vedkommendes adresse, uavhengig av om man selv faktisk bor der, eller et annet sted. For en innvandrer uten venner eller slektninger i området blir løsningen gjerne å betale en husvert for en slik ordning. Den muslimske menighetenes religiøse leder i Karelen har selv vært nødt til å gjøre en slik avtale helt fram til i dag. Til tross

⁶⁸ For innvandrere fra utlandet forutsetter jeg at retten til å krysse grensa til Russland allerede er avklart, slik at diskusjonen her dreier seg om vilkårene for å etablere seg i det aktuelle lokalmiljøet.

for at han er gift og bor i en leilighet sammen med familien, betaler han fortsatt for å være registrert i en annen leilighet (Veber 24.11.2007).

Foruten den økonomiske belastningen dette fører med seg, kan det ofte være vanskelig å finne husverter som går med på en slik proforma-registrering i det hele tatt. Enhver person med registrert adresse i en leilighet blir formelt også husvert i leiligheten, og kan dermed ikke kastes ut uten videre. Noen frykter derfor at de aldri blir kvitt vedkommende, hvis de åpner for å la folk registrere seg på leilighetens adresse. Andre husverter setter etnisitet som kriterium for hvem de vil leie ut til. Boligannonser kan f.eks. ha formuleringer som "... leies ut til russere (*russkie*). Til tross for at boligspørsmålet er det første problemet en innvandrer må løse, og avgjørende for registrering og arbeidssituasjon, så ser det ikke ut til at det offentlige gjør noen innsats for å forenkle forholdene på dette feltet. Da jeg besøkte det nyåpnede senteret for integrering i Kondopoga kunne de bekrefte at bolig er et vanskelig spørsmål, men sa at det ikke ligger under senterets oppgaver å hjelpe folk med dette.

Arbeidsmarkedet. En av senterets oppgaver skal imidlertid være å hjelpe folk med å finne jobb. Siden det bare har vært i drift i noen måneder, er det for tidlig å si om sentrene spiller noen reell rolle for innvandrere som leter etter jobb. Siden senteret i Kondopoga bare hadde åpnet en gang i uka, og ikke så ut til å være spesielt godt kjent for folk, så er det liten grunn til å tro at det har hatt stor betydning for innvandrere i Karelen hittil. I sakspapiret om myndighetenes arbeid overfor innvandrere og integrering, som jeg har referert til tidligere, nevnes det også at den statlige komiteen for ungdom og sport tilbyr yrkesveiledning for ungdom, deriblant unge innvandrere (*Pravitelstvo RK 2007b:8*). Komiteen opplyser at alle tiltakene de tilbyr innen veiledning og forberedelser til arbeidslivet er tilgjengelige for innvandrerungdom, men de oppgir ikke hvorvidt denne målgruppa bruker tjenestene i stor grad. Videre driver arbeidsdepartementet arbeidsformidling, både overfor jobbsøkere og selskaper som trenger arbeidskraft. Overfor arbeidsgivere administrerer departementet kvoten på antallet tillatelser til å hente inn arbeidskraft fra utlandet, og kunne melde om at det fra januar til mai 2007 var gitt 1608 slike tillatelser. Departementet formidler også arbeidsplasser for arbeidsledige utenlandske innvandrere, men hadde i det første halvåret av 2007 ikke fått noen henvendelser fra jobbsøkende innvandrere. Samlet sett er det lite som tyder på at det offentlige tilbyr arbeidsmarkedstjenester som er av særlig betydning for innvandrerne i Karelen.

Det demografiske problemet Russland er inne angår også Karelen. I likhet med Russland generelt har myndighetene i Karelen erkjent at det er behov for mer arbeidskraft (RK 02.04.2007). Republikken har derfor blitt med som deltaker i programmet for å tiltrekke

landsmenn fra tidligere sovjetrepublikker til å flytte tilbake til Russland. Denne typen innvandring er gjerne sett på som mindre kontroversiell, ettersom det hovedsakelig retter seg mot etniske russere. I perioden 2008 til 2015 har Karelen et mål om å hente inn 1 700 familier gjennom dette programmet, og skal friste dem med både arbeidsplasser og penger – 60 000 rubler til hver familie, pluss 20 000 til hvert familiemedlem.

1 700 familier over en periode på sju år er naturligvis ikke nok for å kompensere for den forventede nedgangen, dersom nedgangen fortsetter i samme tempo som i perioden 2003-2005 (RK 2006:48).⁶⁹ Et annet spørsmål er om vilkårene som tilbys virkelig er nok for å friste folk til å forlate bostedet og flytte til Russland. Selv om størstedelen av innvandrerne til Russland etter Sovjetunionens oppløsning faktisk har vært etniske russere, mener Zajontsjkovskaja (2007b:144) at flertallet av de som ønsket å flytte allerede har gjort det. I følge en artikkel i avisa *Izvestija* (14.02.2008) innvandret 400 personer til Russland gjennom dette programmet i løpet av 2007. Målet for dette året var satt til 50 000. Det virker derfor tvilsomt om programmet i noen særlig grad vil bidra til å kompensere for befolkningsnedgangen. Heller ikke Karelen vil kunne regne med å dekke sitt behov for arbeidskraft uten å ta imot innvandrere av ikke-russisk bakgrunn.

Sosioøkonomi og etniske relasjoner. I sin oppsummering av året 2006 erklærte guvernøren i Karelen at regjeringen hadde tatt hendelsene i Kondopoga alvorlig, og utarbeidet en plan for å bedre den samfunnsmessige og sosioøkonomiske situasjonen i byen (RK 19.03.2007). Her har utvilsomt også mye blitt gjort i løpet av 2007. I følge myndighetene har arbeidsledigheten i byen sunket til under det halve fra høsten 2006 til høsten 2007, fra 1 500 til 700 (*Rosbalt* 27.08.2007b). Videre ble det i august 2007 åpnet et nytt ungdomssenter i bygningen som tidligere hadde inneholdt restaurant ”Tsjajka”, der de fatale hendelsene fant sted høsten 2006 (RK 27.08.2007). Bygningen er fullstendig restaurert med midler fra det republikanske budsjettet. En knapp uke senere ble også byens nye marked for landbruksprodukter åpnet (RK 03.09.2007). Heller ikke dette er betalt av den lokale byadministrasjonen, men av republikanske midler.

En del av frustrasjonen innbyggerne i Kondopoga uttrykte etter hendelsene i 2006 dreide seg nettopp om forholdene rundt markedet, som de hevdet ble kontrollert av kriminelle grupper. Anklagene stemmer godt overens med Bonacich og Djatlovs beskrivelse av handelsminoriteters situasjon, som dette utsagnet, hentet fra folkemøtet den 2. september 2006: ”De tar imot pengene våre på markedet, men hindrer våre handelsmenn å jobbe der. De

⁶⁹ I årene 2003-2005 sank folketallet i Karelen med rundt 5 000 personer hvert år. (ZS RK 2006:48)

ser ikke på oss som mennesker, og forsøker å etablere sine egne regler” (Intervju referert i Paltsev 2007:10). Et sitat fra avisa *Trud*, som hadde samlet inntrykk fra befolkningen i Kondopoga illustrerer det samme svært godt:

Hele byen snakket om at tsjetsjenerne ikke betalte skatt, at de fikk de beste plassene på markedet, men betalte minimalt i leie, at de ikke tok jobb på noen fabrikk. Det var også snakk om voldsbruk og pøbelstreker. At man burde holde seg unna dem på diskoteket. At de kjører rundt i byen som de vil, og kommer unna med alt. Om den beryktede Mercedesen som i flere måneder kjørte rundt uten registreringsskilter og ignorerte alle trafikkregler (*Trud* 21.09.2006).

Imidlertid har det fortsatt ikke kommet fram hva som var realiteten i forhold til påstander som denne. Katanandov var særdeles krass og direkte i sine uttalelser i september 2006, og hevdet at ”en gruppe kaukasiere har terrorisert byen” (*Izvestia* 06.09.2006). Andre kilder bekrefter at det var kriminelle grupper som blant annet presset torghandlerne for penger, men at det ikke var snakk om noen *kaukasiere*. Derimot skal kaukasierne i Kondopoga ha samlet underskrifter og skrevet brev til parlamentet i Karelen og advart om at situasjonen i byen kan ta en farlig utvikling hvis ikke det settes inn tiltak mot det de så på som en voksende aggressiv nasjonalisme, etter at en gruppe soldater gikk til angrep på kaukasiske torghandlere 2. august 2003, på ”fallskjermersoldatenes dag”⁷⁰ (Magamadov 26.11.2007; *Karelskaja Gubernija* 13.09.2006).

Myndighetene og politiet lokalt i Kondopoga ble kraftig kritisert etter hendelsene i Kondopoga, og anklaget for både ineffektivitet og for å ha lukket øynene for kriminalitet. Fra lokalbefolkningen i Kondopoga og øyenvitner til hendelsene i 2006 kom det ulike påstander. Noen hevdet politiet var korrupt og derfor lot tsjetsjenerne slippe unna med ulike typer lovbrudd. Denne versjonen ble også støttet av Katanandov, som i sitatet jeg har referert tidligere hevdet at ordensmyndighetene hadde lukket øynene for lovbrudd utført av kaukasiere (*Kommersant* 05.09.2006). Noen hevdet også at politiet var passive observatører mens deltakere i opptøyene etter folkemøtet plyndret butikker og gjorde klar bensinbomber som de kastet inn i restaurant ”Tsjajka” (Grigoriev 2007:49). Fra republikkmyndighetenes side svarte man på lokalbefolkningens misnøye ved å bytte ut ledelsen for politiet i Kondopoga (*Rosbalt* 27.08.2007a). Dersom det virkelig forekom organisert kriminalitet i Kondopoga, slik ryktene sier, så er det merkelig at myndighetene har ikke arrestert eller tiltalt noen for dette.

Alt i alt har myndighetene gjort mye for å bedre trivselen i Kondopoga. Med unntak av senteret for integrering av innvandrere, som har lite ressurser og åpent bare en gang i uka, er

⁷⁰ Fallskjermersoldatenes dag (День десантника) ble også ”markert” i Petrozavodsk med angrep på ikke-slaviske torghandlere i år 2000 (Svynarenko 2005:79).

ingen av tiltakene rettet spesifikt mot den gruppa myndighetene og befolkningen hele tida har sagt er problemet, nemlig innvandrere fra Kaukasus. Tiltakene har andre ord minimalt å gjøre med innvandring og etniske relasjoner, men handler først og fremst om å oppnå større tilfredshet i hverdagen for den etablerte befolkningen i byen.

Utdanningssystemet. I den offisielt uttrykte nasjonalitetspolitikken er det hovedsakelig to temaer som har vært tatt opp om utdanningssystemets rolle: Om undervisningen i karelsk og vepsisk, og om opplæring i tolerante holdninger, som jeg var inne på i avsnittet om det kulturelle domenet. I praksis har det imidlertid forekommet påstander om etnisk diskriminering i skoleverket.

I januar 2007 reagerte det tsjetsjenske miljøet kraftig på at to tsjetsjenske medisinstudenter ble kastet ut av universitetet. Fra universitetets side var begrunnelsen at de to, sammen med tre etnisk russiske studenter ganske enkelt hadde strøket på eksamen, og derfor ikke fikk fortsette. Nasjonalitetsdepartementet, som selv gikk inn i saken for å få en avklaring, konkluderte også med at det var rent faglige årsaker som lå til grunn for utvisningen, og ikke nasjonalistiske motiver fra universitetets side. Lederen for den vajnakhiske organisasjonen er imidlertid overbevist om at studentene ble ofre for en generell forfølgelse av tsjetsjenere som skal ha økt i intensitet etter Kondopoga-hendelsene: ”De klarer alltid å finne en grunn. De ga dem bevisst dårlige karakterer” (Matijev 23.11.2007). Den ene studenten, Akhmed Akmadov, var selv av samme oppfatning:

Jeg har alltid gjort det greit på eksamen, men denne gangen var det tydelig fra begynnelsen av at de ikke ville la oss bestå. Jeg svarte ordrett etter boka, men de ville rett og slett ikke høre! [...] Vi har flere ganger blitt hentet ut av FSB og andre spesialtjenester, og de har sagt direkte til oss at hvis vi samarbeider, forteller hvem som driver med hva, så skal vi ikke få problemer med studiene. Men hvis vi nekter – så vil vi komme i trøbbel. (*Stolitsa na Onego*, 12.02.2007).

Lederen for den vajnakhiske organisasjonen i Karelen engasjerte seg sterkt i saken, og det kom til og med et parlamentsmedlem fra Tsjetsjenia til Karelen for å undersøke saken. De ble til slutt enige med nasjonalitetsdepartementet om å ikke la konflikten vokse ytterligere, mot at studentene ble lovet å få studieplasser og hybler tilbake fra og med semesterstart høsten samme år. Dekanen ved det medisinske fakultetet, Jurij Lupandin, avviste anklagene om nasjonalisme, og viste til at de også hadde kastet ut tre etniske russere av samme årsak. Han hevdet imidlertid at mange studenter fra Russlands sydlige regioner, deriblant kaukasiske studenter, hadde ett og samme problem: ”De avslutter skolen med toppkarakterer hjemme hos seg selv, men når de kommer hit, viser det seg at de ikke kan noen ting! Enkelte forsøker å løse problemet ved hjelp av penger.” (*Stolitsa na Onego*, 12.02.2007). Lupandin sa videre at

studentene faktisk burde ha vært nektet å fortsette allerede et semester tidligere, også da på grunn av utilstrekkelige resultater.

At de fikk lov til å fortsette skulle dels skyldes presset fra det tsjetsjenske miljøet, dels at studentene var deltakere i et føderalt program for utdanning av framtidige ressurspersoner for Tsjetsjenia (*Trud* 28.02.2007, *Novyj Region* 12.02.2007, TsPSI 27.02.2007). Den muslimske menigheten støtter tsjetsjenernes versjon, og hevder at dekanen i mange sammenhenger framstår som ytterliggående nasjonalist og heller ikke legger skjul på det (Veber 24.11.2007). Andre har reist tvil om troverdigheten til lederen for den vajnakhiske organisasjonen i Karelen, og mener han ukritisk og kompromissløst forsvarer tsjetsjenerne i enhver sak, uansett sakens realiteter (Ukkone 04.12.2007).

Lederen for et politisk analysesenter i Karelen, Anatolij Tsygankov, skriver i en artikkel (TsPSI 27.02.2007) at denne saken demonstrerer hvordan det tsjetsjenske miljøet presser myndighetene til å gi dem positiv særbehandling, idet de ble lovet å få studieplassene tilbake ved påfølgende semester, og endatil skal ha blitt lovet jobb i påvente av å fortsette studiene, til tross for at universitetet holder fast ved at de har opptrådt korrekt overfor de aktuelle studentene. Ligger det likevel en innrømmelse i dette fra myndighetenes side, når de har vist seg villige til å inngå kompromisser, og delvis kompensere for behandlingen studentene har fått? Så lenge begge sider i saken står på sitt er det ord mot ord, og vanskelig å avgjøre om den ene siden har mer rett enn den andre.

Generelt sier de offentlige dokumentene og uttalelsene lite om sosioøkonomiske spørsmål i forhold til innvandring og etniske relasjoner. Dette i seg selv tilsier at den individuelle tilnærmingen er rådende i dette domenet. Lederen for den vepsiske nasjonale organisasjonen, Zinaida Strogaltsjikova, kritiserte allerede i mai 2006 komiteen for nasjonalitetsspørsmål for å nærmest fungere som en kopi av kulturdepartementet, som ignorerte spørsmål om den sosioøkonomiske utviklingen i områder der vepsere, karelere og finner har kompakte bosettinger (RK 02.05.2006). Dette argumentet kan nok utvides til også å gjelde for andre grupper, som tsjetsjenere og andre innvandrere. Til tross for at myndighetene har gjort en innsats for å bedre den sosioøkonomiske situasjonen i Kondopoga, så har tiltakene lite med innvandring eller etniske relasjoner å gjøre.

En gruppeorientert tilnærming i det sosioøkonomiske domenet innebærer å gå lenger enn å kreve like rettigheter for alle – man går inn for at resultatlikhet for alle grupper i samfunnet, fortrinnsvis at hver gruppe skal ha være representert i henhold til sin tallmessige størrelse innenfor boligmarkedet, arbeidsmarkedet, utdanningssystemet osv. i henhold til sin

tallmessige størrelse (Entzinger 2000: 111). Et virkemiddel kan være å sette kvoter for hver enkelt gruppes representasjon på de relevante områdene. I Karelen ser vi at verken de minoritetsgruppene som regnes som innfødte, som karelere og vepsere, eller innvandrergupper nyter godt av kvoter eller andre forsøk på å oppnå resultatlikhet. I følge Entzinger er den individuelle tilnærmingen, på sin side, knyttet til en oppfatning av at innvandrerne som oftest vil jobbe seg inn i mottakersamfunnet, ved å begynne i de mindre attraktive sfærer av arbeidsmarkedet, og så jobbe seg oppover. I fraværet av tiltak orientert mot resultatlikhet må vi konkludere med at den offentlige politikken i Karelen innenfor dette domenet er karakterisert av en individuell tilnærming. Et vedtak i april 2008 kan likevel vise seg å tale for det motsatte: Nå skal vepsere få tildelt egne kvoter for fiske, ettersom dette er en tradisjonell næringsvei for vepsere som etnisk gruppe (*Stolitsa na Onego* 25.04.2008).

Det juridisk-politiske domenet

I likhet med det sosioøkonomiske domenet inneholder dette domenet mange tiltakene og vilkår som ikke er beskrevet i dokumentene om nasjonalitetspolitikk. Her er også en del premisser lagt på føderalt nivå. Det gjelder f.eks. innvandreneres juridiske status, registreringsregimet og den såkalte torghandlerloven. I forrige kapittel siterte jeg Gannushkina (2006:24), som viste til at det ofte er store sprik mellom lover og offentlig politikk på den ene sida, og praksis på den andre sida. Selv om en del vilkår er lagt på føderalt nivå er det like fullt viktig å se på hvordan de praktiseres på republikknivå.

Juridisk status. Det finnes ulike typer status en innvandrer kan ha ved ankomst til Karelen. Én kategori gjelder de som deltar i det føderale programmet for å hente inn landsmenn fra tidligere sovjetrepublikker.⁷¹ Disse skal tilbys arbeidsplass, bolig og startkapital, og skal i tillegg kunne oppnå statsborgerskap i Russland raskere enn det som er vanlig. En annen kategori gjelder øvrige innvandrere fra utlandet. Her er det igjen et skille mellom de som kommer fra et av SUS-landene og de som kommer fra andre land. For innvandrere fra SUS-landene er det i en midlertidig periode mulig å oppnå statsborgerskap allerede etter seks måneders opphold.⁷² For innvandrere fra andre land kreves det fem års botid. For en utlending vil det også være til stor hjelp dersom vedkommende har blitt invitert

⁷¹ Programmet sier ikke eksplisitt at det retter seg eksklusivt mot etniske russere, men i følge Zveljov (2008) er dette likevel den underforståtte meningen.

⁷² Denne ordningen gjaldt i utgangspunktet ut 2007, men er foreløpig forlenget til å gjelde til 1. januar 2009 (Islamrk.ru 13.02.2008)

for å jobbe i en bedrift. Da vil bedriften kunne hjelpe med å skaffe en boligadresse og gjøre registreringsprosessen enklere. Til slutt har vi innflyttere fra andre deler av Russland, som allerede har statsborgerskap, men er nødt til å registrere sitt opphold på ankomststedet, hvis de planlegger å etablere seg for mer enn tre måneder.

Registreringsregimet. Som jeg var inne på under det sosioøkonomiske domenet, er løsningen på to grunnleggende spørsmål for innvandrere – bolig og jobb – knyttet til kravet om å registrere seg på oppholdsstedet. Dette kravet gjelder både for statsborgere av den russiske føderasjonen og utlendinger. Når en utlending har kommet seg lovlig over grensa til Russland, gjelder stort sett de samme prosedyrene for registrering på oppholdsstedet, som for tilreisende statsborgere. Forskjellen er at utlendinger må registrere seg innen tre dager etter ankomst, mens statsborgere kan oppholde seg et sted i tre måneder uten å være registrert, hvis de bare har en togbillett som viser at de ikke har vært der lenger enn det. For de som ønsker å slå seg ned med fast bolig og arbeid er imidlertid registreringsprosedyren obligatorisk, og skiller således ikke mye mellom utlendinger og statsborgere. Den muslimske menigheten i Karelen påpekte også hvordan registreringsregimet kan føre til at tilreisene statsborgere behandles som utlendinger:

I kampanjene mot innvandrere, så snakker man også om tsjetsjenere og dagestanere, til tross for at de faktisk ikke er innvandrere. De er statsborgere, men man kaller dem gjerne interne migranter. Statsborgere kan også rammes av holdningene mot innvandrere fordi det kreves registrering (Bardvil 23.11.2007).

Da jeg spurte mine respondenter i Karelen om det forekom urettmessige hindringer mot registrering av tilreisende med spesiell etnisk bakgrunn, f.eks. tsjetsjenere, var det typiske svaret at det selvsagt ikke finnes noe juridisk grunnlag for å nekte noen registrering, så lenge de har papirene sine i orden. Derfor var det ikke noe å utsette på den offentlige politikken i så måte. Flere pekte imidlertid på at det har forekommet diskriminering på lavere nivåer i det offentlige systemet. ”Problemet ligger kanskje ikke hos myndighetene, men i at politiet opptrer diskriminerende,” mente tsjetsjeneren og den religiøse lederen for muslimene i Kondopoga, Khamzat Magamadov (26.11.2007). Han kunne fortelle at da han og rundt 30 andre tsjetsjenere kom til Karelen etter utbruddet av den første Tsjetsjenia-krigen i 1994 ble de behandlet som kriminelle: politiet tok bilder og fingeravtrykk av samtlige til sine registre.

Historien forteller også om andre erfaringer. En tsjetsjener bosatt i byen Olonets fortalte at myndighetene der hadde vært imøtekommende da de hadde sett seg nødt til å registrere 50 tsjetsjenere i én leilighet, som selvsagt er langt mer enn det som er tillatt. ”På

dette området har myndighetene opptrådt særdeles anstendig – jeg kan ikke si at de har forfulgt eller undertrykt oss på noen måte.” (Mukhtar, 25.11.2007).

Det er i hvert fall sikkert at registreringsregimet innebærer en vesentlig terskel for alle som ønsker å bosette seg i Karelen, ettersom registreringen forutsetter en boligadresse, og er nødvendig for å ta lovlig arbeid. Det fører også til at unødvendig mange havner i kategorien *illegale innvandrere*, fordi de av ulike årsaker mangler gyldig registrering. Trolig ville det å forenkle registreringsregimet være en av de mest effektive måtene å gjøre hverdagen enklere på for migranter i Russland i forhold til i dag. På republikknivå har man ikke kompetanse til å gjøre endringer på dette feltet. Det myndighetene i Karelen har gjort for å bedre situasjonen er å gi ut en brosjyre⁷³ til innvandrere fra utlandet, der de kan lese hvilke regler som gjelder for registrering, i tillegg til at både interne og utenlandske migranter skal kunne få veiledning om registreringen ved republikkens fire sentre for integrering.

Torghandlerloven. Samtidig som det er erkjent at både Karelen og Russland som helhet trenger arbeidsinnvandring, så har landet innført begrensninger i hvilke sfærer utenlandske statsborgere kan jobbe i. I april 2007 trådte en ny føderal lov i kraft, som gjorde det forbudt for utenlandske statsborgere å drive med torghandel. Siden loven er rettet mot de som ikke har statsborgerskap i Russland, skulle den i prinsippet ikke gjøre forskjell på etnisitet, bare på statsborgerskap. Kunne det tenkes at loven likevel ble brukt som et påskudd til å presse tsjetsjenere vekk fra markedene, eller aserbajdsjanere med statsborgerskap i Russland? Ettersom visse ikke-russiske etniske grupper er sterkt representert innen torghandel, kunne dette virke som en nærliggende mistanke.

Blant mine respondenter var meningene delte om konsekvensene av loven. En tsjetsjener bosatt i Kondopoga sa at loven ikke hadde hatt noen som helst konsekvenser – verken utlendinger eller statsborgere forsvant fra torget (Magamadov 26.11.2007). Andre (Jefimov 20.11.2007) hevdet at en del utlendinger løste problemet ved å ansette russiske kvinner til å jobbe for seg. En usbekisk familie bosatt i moskeen i Petrozavodsk hadde imidlertid valgt å trekke seg tilbake fra markedet, i frykt for konsekvensene ved å bli tatt i å drive handel uten å ha statsborgerskap. Familien ventet nå på å få statsborgerskap i Russland, slik at mannen kunne fortsette å jobbe. De kunne også fortelle at en del andre usbekere hadde reist tilbake til hjemlandet da denne loven trådte i kraft (Rakhmatula 24.11.2007). Lederen for den vajnakhiske organisasjonen i Karelen, som inkluderer tsjetsjenere og ingusjetere, hevdet at loven også var til hinder for tsjetsjenerne, til tross for at de ikke er utlendinger. Han var av

⁷³ ”Памятка иностранному гражданину и лицу без гражданства” (Minnats 2007d)

den oppfatning at tsjetsjenerne var generelt forfulgt i Russland, uten at han kunne vise til noen konkrete episoder knyttet til innføringen av denne loven (Matijev 23.11.2007). Selv om flere av mine respondenter omtalte loven som populistisk, har jeg ikke funnet belegg for å hevde at den brukes som påskudd for å forfølge grupper på etnisk grunnlag.

Politisk representasjon er et annet tema som hører inn under det juridisk-politiske domenet. I hvilken grad har innvandrere og minoriteter anledning til å delta politisk, og i hvilken grad engasjerer de seg? For å undersøke dette ser man gjerne på valgdeltakelse, og innvandrere og minoriteters andel av kandidater til og representanter i parlamentet, den politiske ledelsen og den offentlige administrasjonen. Her er det verdt å merke seg at Karelen egen titulærbefolkning som etnisk gruppe har få sjanser til å få egne representanter inn i parlamentet på grunn av valgordningen. Ved parlamentsvalg i Karelen velges halvparten av de til sammen 50 representantene på partilister og den andre halvparten velges i enmannskretser. Ved valg i enmannskretser er det bare den kandidaten med flest stemmer som blir valgt, mens mindretallet ikke får representasjon i det hele tatt. Utenom byen Olonets, som er den eneste valgkretsen der karelerne utgjør et flertall av befolkningen, vil det ikke være mulig for noen av de etniske minoritetene å vinne fram i valget selv om hele gruppa stemte samlet. Systemet innebærer derfor en systematisk favorisering av majoriteten.

Pr. i dag finnes det en muslimsk representant i parlamentet,⁷⁴ men han er ikke valgt inn for å representere muslimene i Karelen. I valgkampen ble det sirkulert løpesedler som argumenterte mot å velge ham inn, på grunn av hans religiøse og etniske bakgrunn (Bardvil 23.11.2007), men han ble likevel valgt inn for andre gang høsten 2006. Ved neste valg skal imidlertid samtlige representanter velges fra partilister, og da kan minoritetene oppnå mer ved å engasjere seg i partiene.

Før det føderale dumavalget høsten 2007 mobiliserte presidentens støtteparti, *Jedinaja Rossija*, aktivt også overfor den muslimske menigheten i Karelen. De kom med løfter om å hjelpe dem med å løse både halal-problemet og saken om oppføring av moské i Kostomuksja. Det relativt store antallet muslimer, i følge tall fra partiets egen undersøkelse, kombinert med at menigheten har vært aktivt med i samfunnsdebatten og uttalt at de har ambisjoner om å innta en mer aktiv rolle i offentlig politikk og administrasjon (*Stolitsa na Onego* 15.11.2007) har antakelig bidratt til at partiet syntes det var viktig å bruke tid og krefter på de muslimske velgerne i Karelen.

⁷⁴ Devletkhan Medetkhanovitsj Alikhanov, født i Dagestan.

Den klart viktigste kanalen for politisk deltakelse for innvandrere og minoriteter er utvilsomt de etniske organisasjonene. Som jeg har vært inne på, har det vært et aktivt samarbeid mellom organisasjonene og offentlige myndigheter, spesielt fra og med høsten 2006. Her får organisasjonene anledning til å fremme sine synspunkter direkte til nasjonalitetsdepartementet. Lederen for den vajnakhiske organisasjonen var imidlertid ikke fornøyd med dette samarbeidet, han mente at departementet ikke har noen reell makt, og at det derfor er meningsløst å bruke tiden sin der, når det uansett er guvernøren som bestemmer. ”Jeg har forsøkt å få snakke med guvernøren, men slipper ikke til. Jeg betaler skatt, jeg stemte på ham, er leder for en organisasjon, men får ikke treffe guvernøren. I ett år har jeg forsøkt å få et møte med ham.” (Matijev 23.11.2007).

Rettssystemet. En annen side ved den juridisk-politiske posisjonen til innvandrere og minoriteter har med deres stilling innen rettsystemet å gjøre. Hendelsene i Kondopoga høsten 2006 har ført til et rettsoppgjør som pr. mai 2008 fortsatt ikke er avsluttet. Rettssaken mot de seks tsjetsjenerne som er tiltalt for deltakelse i masseslagsmålet utenfor restaurant ”Tsjajka”, og for drap på to russere, har blitt utsatt flere ganger som følge av problemer med å få oversatt rettsdokumentene til tsjetsjensk. Forsøkene på å få til en tilstrekkelig presis oversettelse har mislykkes to ganger. Det er uklart hvorvidt de tiltalte virkelig er ute av stand til å forstå dokumentene som er lagt fram på russisk, men forsvarerne har fått gjennomslag i republikkens høyesterettsdomstol for sine påstander om at oversettelsene måtte gjøres på nytt. Først i januar 2008 forelå en tredje oversettelse som skulle gjøre det mulig for retten å gjenoppta sitt arbeid. At det språklige kravet har blitt innfridd viser at ikke-russiske grupper med statsborgerskap i Russland har språklige rettigheter, også utenfor området der deres gruppe opprinnelig hører til.

Magamadov uttrykte likevel bekymring for at dommen mot de tiltalte tsjetsjenerne vil bli diktert fra guvernørens side, for å tilfredsstille folkets krav om straff (Magamadov 26.11.2007). For de etterlatte russiske familiene har myndighetene dekket utgifter til blant annet advokat og transport til rettslokalene. Katanandov har argumentert for myndighetenes støtte til den ene parten i saken ved å vise til at det tsjetsjenske miljøet har samlet inn penger for å hente inn dyre advokater fra Moskva, til støtte for den andre parten (Rosbalt 02.08.2007). Om domsavsigelsen mot russerne som var tiltalt for å ha gjort hærverk mot offentlig privat eiendom etter folkemøtet i Kondopoga uttrykte guvernøren håp om at dette ville være en god lærepenge, men understreket samtidig at saken ”ikke handler om kriminelle, men om ungdom som lot seg rive med av stemningen” (*Stolitsa na Onego* 06.11.2007b).

Oppgjøret etter hendelsene i Kondopoga 2006 omfatter flere punkter som gir grunn til å diskutere hvorvidt myndighetene har opptrådt nøytralt, eller om de har vært partiske overfor den ene parten i saken. ”Myndighetene er beredt til å beskytte folk, uavhengig av deres nasjonalitet,” uttalte guvernør Katanandov like etter masseopptøyene var skjedd (*Vesti* 04.09.2006). Uttalelsen står i sterk kontrast til det som faktisk hadde skjedd. Befolkningen i Kondopoga uttrykte nemlig stor frustrasjon over myndighetene og politiet, som de mente forholdt seg passive, både under masseslagsmålet, folkemøtet og de påfølgende opptøyene.⁷⁵ ”Reis herfra, vi kan ikke/kommer ikke til å beskytte dere,”⁷⁶ skal enkelte kaukasiere ha fått beskjed om fra politiet og påtalemyndigheten (Veber 04.09.2006). Folkemøtet framsatte krav om å kaste alle kaukasiere ut av byen, altså om kollektiv avstraffelse på etnisk grunnlag. Selv om kaukasierne i byen ikke ble fjernet med makt, valgte de fleste tsjetsjenerne selv å rømme fra Kondopoga for en periode, ettersom myndighetene ikke kunne garantere for deres sikkerhet.

Det er bemerkelsesverdig at myndighetene har opptrådt som en åpen støttespiller for den ene parten i rettssaken mot tsjetsjenerne som er tiltalt for drapene på to russere i Kondopoga, blant annet ved å hente inn og betale for dyre advokater på tiltalesiden, i tillegg til å dekke andre utgifter for denne sida i saken. ”De tiltalte har hentet inn dyre advokater fra Moskva. Det ville være galt om ikke vi hjalp ofrene i saken.” var guvernørens kommentar (*Rosbalt* 02.08.2007). Her har myndighetene altså gått inn både med materiell støtte i én konkret sak, i tillegg til at guvernøren offentlig har understreket viktigheten av å få en streng dom i saken. Samtidig har Katanandov forsøkt å tone ned alvoret ved handlingene de russiske deltakerne i masseslagsmålet ble dømt for (*Stolitsa na Onego* 06.11.2007). Alt i alt har myndighetene åpent opptrådt partisk i en sak som skal avgjøres i retten.

I oppgjøret skulle det også diskuteres kompensasjon til ofrene etter det som skjedde i Kondopoga. I desember 2006 ble det erklært at familiene til de to drepte russerne og ytterligere seks skadde ville få utbetalt henholdsvis hundre tusen og tjuefem tusen rubler hver i offentlig erstatning. Hva så med menneskene som fikk salgsboder, biler og annen eiendom ødelagt i opptøyene som skjedde etter folkemøtet i Kondopoga?

⁷⁵ Det ble imidlertid reist tiltale mot politiet i Kondopoga, for å ikke ha grepet inn i masseslagsmålet utenfor ”Tsjajka”. 20. desember 2007 ble en politimann dømt til fire års betinget fengsel for dette forholdet (*Vesti* 20.12.2007).

⁷⁶ I følge artikkelen mente noen at politiet hadde sagt de *ikke kunne* (”не сможем”) beskytte kaukasierne, mens andre hevdet de hadde sagt de *ikke ville* (”не будем”) beskytte dem.

Uskyldige mennesker ble rammet, folk som ikke hadde noe med slagsmålet ved ”Tsjajka” å gjøre. Vi har blitt lovet at de som deltok i pogromene skal stilles for retten, og de skal betale erstatning, men det skjer jo ikke! [...] De ødela torgboden min, men den nye administrasjonen for torget sier at jeg ikke kan kreve noe fra dem. De tente på kiosken til søstera mi, og nå sier de at den må rives, fordi det er oppdaget [administrative] feil. Men noen kompensasjon er det overhode ikke snakk om! (Khamzat Magamadov, tsjetsjener bosatt i Kondopoga, sitert i *Stolitsa na Onego* 12.12.2006).

Republikkmyndighetene viste til at de hadde betalt for innkvarteringen av de tsjetsjenske familiene som hadde forlatt Kondopoga etter hendelsene ved et turistsenter utenfor Petrozavodsk, men at noen ytterligere kompensasjon ikke kunne komme på tale (*Stolitsa na Onego* 12.12.2006). Også lederen for den vajnakhiske organisasjonen i Karelen, Makhmet Matijev, beklaget seg over at ingen tsjetsjenerne hadde fått kompensasjon for ødeleggelsene som ble gjort under opptøyene, og at heller ingen var dømt for å ha deltatt (Matijev 23.11.2007). Det siste er imidlertid ikke helt riktig – 2. november 2007 ble tolv personer dømt for å ha deltatt i opprøret, og fikk lovens mildeste straff etter tiltalen, tre års betinget fengsel (*Stolitsa na Onego* 06.11.2007a). I denne saken ble også spørsmålet om erstatning tatt opp. I utgangspunktet ble det gjort krav om erstatning på 4,6 millioner rubler fra disse tolv. Administrasjonen i Kondopoga valgte imidlertid å droppe kravet på 1,5 millioner i erstatning for skader på offentlig eiendom. Retten slo også fast at behandling av det resterende kravet på 3 millioner i erstatning for ødeleggelser på eiendom tilhørende kaukasiere ville kreve ytterligere dokumentasjon, og at det måtte bli opp til de privatpersonene som var rammet å jobbe videre med disse kravene på egen hånd (*Stolitsa na Onego* 06.11.2006c). Selv om myndighetene har erkjent et ansvar for at opptøyene eller ødeleggelsene ikke ble hindret, har de altså ikke erkjent noe erstatningsansvar.

I sitatet fra Katanandov jeg gjenga tidligere, der han trakk opp skillet mellom ”oss” og ”dem”, fremla han også påstander som i direkte forstand tyder på at han ikke regnet tsjetsjenerne for å høre inn under det samme lovverket som gjelder i Karelen. Katanandov ønsket å ”jage ut frekke ungdommer”, til tross for at menneskene det var snakk om faktisk er statsborgere i Russland. Videre antydet guvernøren at Karelen har andre lover enn Tsjetsjenia, idet han krevde respekt for ”våre lover”. Kan det være at Katanandov siktet til uformelle, kulturelle normer? Lederen for den vajnakhiske organisasjonen i Karelen kommenterte dette slik: ”Hvis min kone ikke drikker eller røyker, mens lokalbefolkningen gjør det, betyr det at hun ikke respekterer de lokale lovene? Er man nødt til å følge slike lover? [...] Det er ikke sånn at vi går på gata og ber til Allah heller. [...] Vi er jo også statsborgere.” (Matijev 23.11.2007)

Katanandov var riktignok ikke den eneste som kom med uttalelser som var egnet til å reise tvil om hvilken jurisdiksjon som gjelder for tsjetsjenerne i Karelen. Daværende regjeringssjef, senere president i Tsjetsjenia, Ramzan Kadyrov uttalte etter hendelsene i september 2006 at ”ingen skal få gjøre urett mot våre borgere,” og lovt å selv finne rettslige løsninger på konflikten, dersom myndighetene i Karelen ikke klarte å ordne opp selv⁷⁷ (NEWSru.com 04.09.2006). Likevel er det nok her snakk om en form for diplomatisk press fra Kadyrovs side i denne saken, snarere enn at regjeringen i Tsjetsjenia har noen reell juridisk makt over situasjonen for etniske tsjetsjenere som er bosatt i andre deler av Russland.

I det juridisk-politiske domenet innebærer en gruppeorientert tilnærming at man kan ha spesielle rettigheter og forskjellige politiske institusjoner for de ulike gruppene. Som Entzinger (2000:107-108) sier, vil dette ytterst sjeldent forekomme for innvandrere, men enkelte land har egne systemer for minoriteter som historisk sett har hatt tilhold i området, hvilket Sametinget i Norge er et eksempel på. I Sovjetunionen så vi innslag av en klart gruppeorientert tilnærming, da titulærnasjonene ble favorisert ved fordeling av plasser innen høyere utdanning, i den politiske ledelsen og på arbeidsmarkedet. I Karelen ser vi ingen slike ordninger i dag, det er den individuelle tilnærmingen som dominerer.

I den grad det er mulig å snakke om gruppebestemte forskjeller i juridisk og politisk status, så ligger dette først og fremst i registreringsregimet, som verken skiller mellom etnisk bakgrunn eller statsborgerskap, men gir en terskel å komme over for alle tilreisende. Samtidig er skillet mellom statsborgere og utlendinger i ferd med å bli viktigere på enkelte områder, ettersom det er innført restriksjoner på hvilke sfærer som er åpne for utenlandsk arbeidskraft. Videre har spørsmålet om oversettelse under rettsoppjøret etter Kondopoga-hendelsene demonstrert at også innvandrerne (tsjetsjenerne) kan nå fram med krav som gjelder deres rettigheter som individer og statsborgere.

Konklusjon

I dette kapittelet har jeg gått igjennom den offentlige politikken i Karelen overfor minoriteter og innvandrere etter Kondopoga-hendelsene i 2006, og analysert denne i henhold til Entzingers modell. I det kulturelle domenet er det en tydelig gruppeorientert tilnærming.

⁷⁷ ”Мы своих граждан в обиду не дадим.” / ” В этой связи ответственно заявляю, что если карельские власти не могут найти формы и методы урегулирования ситуации, то мы сумеем найти правовые методы, способные привести ситуацию в правовое русло.” (NEWSru.com 04.09.2006)

Denne legger til dels rette for å opprettholde etniske gruppers egenart, ved at myndighetene støtter arbeidet for karelernes og vepsernes språk og kultur, og går inn for at framvisninger av øvrige gruppers kulturelle særtrekk skal være det viktigste virkemiddelet for å oppnå tolerante holdninger i befolkningen. Dels bidrar denne tilnærmingen også til å styrke oppmerksomheten om forskjellene mellom de etniske gruppene, og en negativ vektlegging av det skillet mellom ”oss” og ”dem” som bl.a. guvernør Katanandov har trukket opp.

I det sosioøkonomiske er det imidlertid den individuelle tilnærmingen som dominerer. Generelt har en slik tilnærming ofte som konsekvens at majoritetenes relative fortrinn over minoritetene forsterkes og reproduseres. For innvandrere er det vanskeligere å etablere seg i arbeids- og boligmarkedet, ganske enkelt fordi de er nykommere og som regel mangler en plattform i mottakersamfunnet. Det er lite fokus på å hjelpe disse med å etablere seg, og mange, spesielt kaukasiske innvandrere, har særlige vanskeligheter på dette feltet fordi de er stigmatisert som etnisk gruppe.

En gruppeorientering i det kulturelle domenet, med et til dels negativ fokus på tsjetsjenere og andre kaukasiere, og individorientert tilnærming i det sosioøkonomiske domenet fremstår som en dårlig kombinasjon hvis målet er å oppnå sosial integrering og felles identitet. Vektleggingen av de etniske gruppenes forskjeller kan være med på å skape en oppfatning av at sosioøkonomiske forskjeller er riktige og rettferdige, fordi de har oppgav i den enkelte gruppes etniske bakgrunn. Djatlov (2000) har pekt på at det nettopp er en slik mekanisme, der en gruppes sosioøkonomiske stilling kobles til deres etniske bakgrunn, som fungerer når det gjelder kaukasiere i Irkutsk. Som jeg har vært inne på, begrunnet mange sine negative holdninger til tsjetsjenere i Kondopoga med påstander om at de utnyttet kundene og presset andre selgere ut av torghandelen. Den nye markedsbygningen som ble åpnet i Kondopoga i august 2007 er et godt eksempel på hvordan den offentlige politikken ikke egentlig er innrettet mot å bedre forholdene mellom etniske grupper, men snarere å gjøre majoriteten mer tilfreds, ettersom guvernøren la vekt på det skulle være et markedet for lokale selgere og produkter.

Om dette formelt er egnet til å holde tsjetsjenere utenfor er en annen sak. I det juridisk-politiske domenet er det også en individorientert tilnærming som dominerer på det formelle planet. Lovverket gir i utgangspunktet verken positiv eller negativ forskjellsbehandling av spesifikke grupper. Registreringsregimet oppleves imidlertid som et hinder for mange interne og utenlandske innvandrere, og bidrar til at mange får det sterkt stigmatiserende stempelen ”illegale innvandrere”, fordi de ikke har oppfylt de administrative kravene. Selv om dette er en føderal ordning, ville det likevel være mulig for myndighetene i Karelen å gi flere hjelp

med å få registreringen sin i orden. En av mine respondenter opplyste om at de lokale myndighetene i Olonets hadde opptrådt fleksibelt når det gjaldt registrering. På republikknivå ser det ikke ut til at registreringsregimet er vurdert som en del av integreringspolitikken.

I likhet med de fleste av mine respondenter har jeg ikke funnet eksempler på at den uttalte offentlige politikken diskriminerer noen på etnisk grunnlag. Mine respondenter mente selv at de tilfellene av diskriminering som forekommer ikke har med den offentlige politikken å gjøre. Tilfellene av diskriminering forekommer på lavere nivåer i systemet, som hos politiet og registreringstjenesten. Informantene mente problemet hadde med hverdagsnasjonalisme (*bytovoj natsionalizm*) å gjøre, snarere enn bevisst diskriminering fra det offentlige.

Det er likevel påfallende at mine informanter i liten grad anså hverdagsnasjonalismen på lavere nivåer i det offentlige systemet for å kunne kobles til den offentlige politikken. Ei heller ble det antatt at myndighetene kunne gjøre stort med det, noe journalisten Aleksej Ukkone forklarer det:

Det viktigste problemet får man ikke løst ved hjelp av programmer. Det er hverdagsnasjonalisme. Den består i at vanlige folk [...] kommer på markedet og får se ikke-russere som driver handel. Hvis de snakker høyt, roper til hverandre osv, så oppleves det som noe negativt for vår mentalitet. [...] En slik person kan ha et godt forhold til naboen fra Georgia eller Tsjetsjenia, men opplever det negativt på markedet. [...] Hvordan skal man bekjempe den [hverdagsnasjonalismen]? Det er umulig. Folk som kommer hit må tilpasse seg vår levemåte. Hvis man her har for vane å prate lavt og behersket, så må de tilpasse seg det. (Ukkone 04.12.2007)

I stedet for å definere problemet med hverdagsnasjonalisme og forsøke å motarbeide den, så har myndighetene i Karelen siden høsten 2006 vedtatt programmer og strategier for å motarbeide ekstremisme og terrorisme på den ene siden, og et ideal om toleranse på den andre siden. Begge ytterpunktene ser ut til å stå langt fra virkeligheten med hverdagsnasjonalismen og den offentlige diskrimineringen som forekommer på lavere nivåer.

6: Konklusjoner

Da en del av befolkningen i Kondopoga samlet seg til folkemøte 2. september 2006, etter masseslagsmålet utenfor restaurant ”Tsjajka”, hadde de to saker på agendaen: For det første å uttrykke sin misnøye over at myndighetene ikke hadde hindret sammenstøtet mellom russere og tsjetsjenere noen dager tidligere. For det andre å kreve at kaukasierne i Kondopoga ble kastet ut av området. Saken fikk stor oppmerksomhet i Russland, og førte til at myndighetene i Karelen erkjente behovet for en evaluering av politikken som angår etniske relasjoner og innvandring. Eller som guvernør Katanandov formulerte det en liten stund etter hendelsene: ”Denne byen har fått oss til å lære to ord: integrering [*adaptatsija*] og toleranse.” (RK 14.09.2006).

Det ble med andre ord gitt tydelige signaler om en ny satsning på dette feltet i Karelen. Jeg har derfor tatt for meg politikktutforming og praksis i perioden fra og med høsten 2006, med utgangspunkt i følgende problemstilling: *Hvilken strategi har myndighetene i Karelen for integrering av innvandrere etter Kondopoga-hendelsene i 2006?* Jeg har analysert dette spørsmålet ved å ta for meg tre utdypende underpunkter:

- Hva består Karelens integreringsstrategi av?
- Har denne politikken gått i en mer kompromissløs og ekskluderende retning etter 2006, eller i en mer forsonende og inkluderende retning?
- Diskriminerer den offentlige politikken i Karelen utsatte grupper, som tsjetsjenere, kaukasiere eller muslimer?

Før jeg kommer nærmere inn på disse punktene, vil jeg først si noe om den generelle debatten om migrasjon og etniske relasjoner i Russland, og hvordan den kan relateres til forholdene i Karelen.

Debatten i Russland og forholdene i Karelen

Jeg har vært inne på flere ulike forklaringsmodeller og innfallsvinkler til studiet av etniske relasjoner i dagens Russland, representert ved Tolz (1998), Bonacich (1973), Djatlov (2000), Petersson (2001), Pain (2007), Zajontsjkovskaja og Mkrtsjan (2007a). Tolz drøfter hvordan utsiktene er for å etablere en territoriell nasjonsoppfatning og en felles *rossijskij* identitet, slik bl.a. Russlands tidligere minister for nasjonalitetsspørsmål, Valerij Tisjkov, gikk inn for. Også i Karelen har myndighetene skrevet inn visjonen om en felles overgripende identitet i sine plandokumenter. Dette er likevel noe som ligger svært langt fram i tid, og med den gruppeorienterte tilnærmingen myndighetene har til etnisitet i dag er det heller tvilsomt om man kan si at de styrer mot målet om en felles identitet i det hele tatt.

Teorien om handelsminoriteter (*middleman minorities*), som Bonacich gjorde rede for, og som Djatlov anvendte overfor kaukasiske og kinesiske minoriteter i Irkutsk, ser ut til å passe godt for situasjonen omkring Kondopoga-hendelsene. Tsjetsjenerne i Karelen ble møtt med mange av de samme beskyldningene som Bonacich og Djatlov beskriver, nemlig at de ikke er assimilerbare, at de ikke er lojale til lokalsamfunnet, at de tar kontrollen over markedet, presser andre ut og utnytter lokalbefolkningen ved å kreve høye priser.

Pain beskriver hvordan fremmedfrykt og ekstremisme har gode vilkår i Russland i dag. I følge Pain (2007:898) fantes så mye som 33 000 grupper av ekstremistiske nasjonalister i 2004. Karelen har tradisjonelt vært skånet fra nasjonalistisk ekstremisme, og skal i dag ikke ha noen organiserte ekstremistiske grupper. Når det gjelder Pains beskrivelse av at det offentlige underrapporterer etniske sammenstøt og rasistisk vold, er det grunn til å spørre om dette også foregår i Karelen. Et eksempel er angrepene mot kaukasiske torghandlere på fallskjermsoldatenes dag i 2000 og 2003, som jeg har nevnt tidligere. Jeg kan ikke se at disse har vært omtalt i noen av de offentlige dokumentene eller informasjonskanalene i Karelen.

Oppfatningen av skillet mellom “oss” og “dem” er et viktig tema i Peterssons studie, der han peker på hvordan Tsjetsjenia og tsjetsjenere i stor grad har overtatt fiendebildet Vesten utgjorde under den kalde krigen (Petersson 2001:169). Russland har med andre ord fått et internt ”dem”. Dette skillet kom tydelig fram i oppgjøret etter Kondopoga-hendelsene, og ble klarest uttrykt av guvernør Katanandov, som snakket om at ”representanter for et annet folkeslag [...] ignorerte vårt folkes mentalitet.” (*Kommersant* 05.09.2006).

Jeg har også vært inne på registreringsregimet, som i følge de russiske forskerne Zajontsjkovskaja og Mkrtsjan (2007a:41-43) skaper store vanskeligheter, både for interne migranter, og for arbeidsgivere som ønsker å ansette dem. Mine respondenter i Karelen

bekreftet at registreringen innebar vanskeligheter, for det første fordi den forutsatte en godkjent boligadresse, som i seg selv kunne være problematisk å skaffe seg, for det andre fordi det forekommer at politiet og migrasjonstjenesten stikker kjepper i hjulene for registreringsprosessen.

Alt i alt er det mange innfallsvinkler som kan bidra til å kaste lys over etniske relasjoner i Russland og politikktutformingene på dette feltet. I de følgende avsnittene vil jeg drøfte funnene jeg har gjort i henhold til problemstillingens tre underpunkter, som jeg nevnte over.

Individorienterte og gruppeorienterte tilnærminger

Forskningslitteraturen som er nevnt over dekker alle de tre domeneene i Entzingers modell, som har utgjort det teoretiske grunnlaget for analysen av Karelenes integreringsstrategi. Zajontsjkovskaja og Mkrtsjan fokuserer på registreringsregimet som et juridisk-politisk aspekt ved intern migrasjon. Bonacich og Djatlov tar for seg kaukasiere og kineseres rolle innen den sosioøkonomiske virkeligheten i mottakersamfunnet. Petersson, Tolz ser på etniske relasjoner med utgangspunkt i identitet, ”oss” og ”dem”-bilder, mens Pain tar for seg ekstremistiske utgaver av de tilsvarende temaene. Entzingers modell skiller i tillegg mellom gruppeorienterte og individorienterte tilnærminger, hvilket i korthet går ut på å vurdere om etnisitet er en relevant faktor for integreringspolitikken innenfor hvert enkelt domene.

Det kulturelle domenet får størstedelen av oppmerksomheten til myndighetene i Karelen. Her er det også en tydelig gruppeorientert tilnærming. Innenfor det sosioøkonomiske og det juridisk-politiske domenet er det imidlertid få tiltak som er spesifikke for Karelen, og få tiltak som retter seg mot innvandrere og minoriteter spesielt. Dette betyr at den individuelle tilnærmingen dominerer i disse to domeneene.

For mange interne og utenlandske migranter innebærer det innviklede registrerings-systemet et betydelig hinder for integrering. Registreringsregimet er tett knyttet sammen med bolig- og arbeidsmarkedet, og en del innvandrere sliter derfor både med at de blir stemplet som ”illegale innvandrere” fordi de ikke har oppfylt de administrative kravene. I tillegg skaper dette også vanskeligheter på arbeidsmarkedet. Som et føderasjonssubjekt som har en erklært hensikt om å bedre integreringen, er det overraskende at Karelen ikke har vurdert mulighetene for å føre en mer imøtekommende praksis innenfor rammene av føderal lovgivning når det gjelder registreringsregimet.

I følge Entzinger (2000:114) risikerer man at politikken blir ineffektiv eller virker mot sin hensikt dersom den ikke vektlegger alle tre domeneene, eller hvis den er inkonsekvent i valget mellom individorienterte og gruppeorienterte tilnærminger. Tiltak for å utjevne sosioøkonomiske forskjeller kan f.eks. oppfattes som uakseptabel positiv diskriminering av majoriteten, dersom ikke tiltakene har forankring i en gruppeorientert tilnærming i flere domener.

I Karelen mener jeg det motsatte er tilfelle: Med gruppeorienteringen i det kulturelle domenet og individorienteringen i det sosioøkonomiske domenet risikerer man å dyrke fram de kulturelle forskjellene, og bygge opp under oppfatninger av at sosioøkonomiske forskjeller har basis i enkeltgruppers etniske bakgrunn.

Ingen ny tilnærming til etniske relasjoner

I innledningen spurte jeg om Karelens nasjonalitetspolitikk og integreringsstrategi har beveget seg mot å bli mer kompromissløs og ekskluderende etter Kondopoga-hendelsene, eller om man snarere hadde lagt vekt på Russlands multietniske karakter, og derfor beveget seg mer i retning av forsoning og inkludering. I virkeligheten har politikken hentet elementer fra begge sider.

På den ene sida har det skjedd en *sikkerhetisering* i nasjonalitetspolitikken, der myndighetene har satt fokus på innvandring og etniske relasjoner som et potensielt sikkerhetsproblem, og gått inn for tiltak mot ekstremisme og terrorisme. Siden myndighetene slår fast at det ikke forekommer organiserte ekstremistiske grupper i Karelen i dag, er dette arbeidet av ren forebyggende karakter.

På den andre sida har myndighetene erklært at de vil satse på integrering, toleranse og dialog. Det er også etablert sentre for integrering av innvandrere i fire av Karelens byer. I arbeidet for toleranse har det vært arrangert faglige konferanser, og det er erklært at toleransenivået skal heves. Videre har nasjonalitetsdepartementet hatt tett kontakt med de etniske organisasjonene siden høsten 2006, der også organisasjonene for tsjetsjenere og andre innvandrergupper har vært inkludert.

Dette er positive tiltak, men det kan stilles spørsmålsteget ved hvor stor effekt de vil ha, og hvor varige resultater tiltakene vil gi. Sentrene for integrering av innvandrere har små ressurser, og senteret i Kondopoga har i utgangspunktet bare finansiering for ett år fra det ble åpnet i august 2007. Sentrene ser ikke ut til å være godt kjent, og det er også tvilsomt om interne migranter vil se noen grunn til å oppsøke dem. Arbeidet for toleranse hviler tungt på

gamle ideer fra sovjetperioden, der den gjeldende tanken går ut på at toleranse oppnås best ved å lære om andre etniske gruppers kulturtradisjoner. Når dette ikke er fulgt opp av en analyse av intoleranse og hverdagsnasjonalisme, virker arbeidet for toleranse lite knyttet til reelle problemstillinger i Karelen.

I samarbeidet med de etniske organisasjonene har myndighetene etablert kontaktpunkter og fora for dialog, uten at det er lagt en snever agenda for hva dette samarbeidet skal handle om. Selv om dette ikke innebærer noen offensiv integreringsstrategi, mener jeg satsingen på dialog er et viktig utgangspunkt.

Samlet sett er det likevel ingen nye ideer eller tilnærminger som ligger bak satsingen på nasjonalitetspolitikk og integrering etter Kondopoga-hendelsene. Som jeg var inne på i forrige kapittel, er hovedmålene for nasjonalitetspolitikken som ble vedtatt 31. desember 2007 så å si identiske med formuleringene fra et tilsvarende dokument vedtatt i 2005. Det er med andre ord snakk om en aktivisering av gamle ideer, snarere enn noen form for nyorientering. Samtidig har flere av tiltakene myndighetene har gjort i arbeidet med å bedre situasjonen etter Kondopoga-hendelsene, som etableringen av et ungdomssenter og nytt marked i Kondopoga, ikke noe direkte med integrering eller etniske relasjoner å gjøre, men handler om å oppnå større tilfredshet i den etablerte befolkningen.

Liten innsats mot diskriminering og hverdagsnasjonalisme

Jeg har også sett på hvorvidt den offentlige politikken virker diskriminerende overfor kaukasiere, tsjetsjenere og muslimer. Dette er grupper som gjerne oppfattes som fremmede i Karelen, og som de senere årene har hatt en utsatt posisjon i Russland. Jeg har ikke funnet at den uttalte politikken i Karelen diskriminerer disse gruppene. Tvert imot har flere av mine respondenter pekt på at situasjonen faktisk har blitt bedre i perioden etter Kondopoga-hendelsene. Et eksempel på dette er det gode samarbeidet den muslimske menigheten har fått med nasjonalitetsdepartementet, som bl.a. har bidratt til at de har fått løst halal-problemet.

Det største problemet når det gjelder diskriminering er dermed ikke den offentlige politikken, men den diskrimineringen som forekommer på lavere nivåer i systemet, som hos politiet og registreringskontoret. I tillegg opplever mange hverdagsnasjonalisme i forskjellige sammenhenger, som på markedet, arbeidsplassen eller universitetet. Selv om politikken ikke umiddelbart kan sies å medvirke til hverdagsnasjonalisme eller diskriminering i det offentlige, er det heller ingen uttalt politikk som tar tak i disse problemene. Guvernør Katanandovs uttalelser etter Kondopoga-hendelsene, der han skilte klart mellom "oss" og "dem" var

selvsagt heller ikke egnet til å motvirke hverdagsnasjonalismen, snarere tvert imot. Når myndighetene verken har kartlagt diskrimineringen innen offentlige virksomheter eller omfanget av hverdagsnasjonalismen, virker det ikke som de tar slike problemer på alvor. Det gir grunn til å spørre om ambisjonene når det gjelder arbeidet for toleranse egentlig strekker seg lenger enn å gjøre noe som tar seg godt ut i media.

Oppsummering

Jeg vil oppsummere mine konklusjoner om Karelens integreringspolitikk etter 2006 i følgende punkter:

- Kombinasjonen av gruppeorientering i det kulturelle domenet og individorientering i det sosioøkonomiske og det juridisk-politiske domenet gir en ineffektiv integreringspolitikk. Den innebærer dyrking av kulturelle forskjeller, samtidig som den ikke utjevner sosioøkonomiske forskjeller. Denne kombinasjonen kan styrke oppfatningen av at sosioøkonomiske forskjeller skyldes enkeltgruppens etniske bakgrunn.
- Nasjonalitetspolitikken etter Kondopoga-hendelsene innebærer ingen nye tilnærminger, men er snarere en aktivisering på grunnlag av gamle framgangsmåter.
- Flere tiltak handler i realiteten om å oppnå større tilfredshet i hverdagen for den etablerte befolkningen, og mindre om integrering og etniske relasjoner. Et av hovedmålene for politikken ser ut til å være å bevare og stabilisere den etniske og demografiske situasjonen slik den er.
- Som på føderalt nivå har innvandring og etniske relasjoner blitt gjenstand for en sikkerhetisering også i Karelen.
- Registreringsregimet hindrer integrering, og er nært knyttet til arbeids- og boligmarkedet. Myndighetene har likevel ikke satt inn tiltak for å bedre vilkårene her.
- Myndighetene i Karelen har verken analysert omfanget av diskriminering innen offentlige institusjoner eller hverdagsnasjonalisme, og heller ikke satt inn tiltak for å motarbeide dette.

Litteratur

Forskningslitteratur og rapporter

- Abdulatipov, R., Mikhajlov, V., Tsjitsjanovskij, A. (1997) *Natsionalnaja politika Rossijskoj Federatsii: Ot kontseptsii k realizatsii*, Moskva: Slavjanskij Dialog
- Afanaseva (1992) *Istorija Karelii v dokumentakh i materialakh: sovjetsikij period*, Petrozavodsk: Karelia
- Anderson, B.A., Silver, B.D. (1989) "Demographic Sources of the Changing Ethnic Composition of the Soviet Union", *Population and Development Review*, bd. 15, Nr. 4, ss. 609-656
- Andrienko, Yu., Guriev, S. (2005) "Understanding Migration in Russia", *CEFIR Policy Paper Series*, nr. 23, tilgjengelig fra: <<http://www.cefir.ru/download.php?id=216>> [15.01.2008]
- Anttikoski, E. (1996) "The problem of the Karelia literary language in the 1930's and the 1990's", *A paper presented at the international conference "Sociolinguistic problems in different regions of the world", Moscow, October 22-24, 1996*, tilgjengelig fra: <http://www.geocities.com/Athens/4280/eng_doklad.html> [21.02.2008]
- Arel, D. (2002) "Demography and Politics in the First Post-Soviet Censuses", *Population*, bd. 57, nr. 6, s. 801-827
- Austin, P.M. (1992) "Soviet Karelian - The Language That Failed", *Slavic Review*, br. 51, nr. 1, s. 16-35
- Ball, B., Demko, G.J. (1978) "Internal Migration in the Soviet Union", *Economic Geography*, bd. 54, nr. 2, s. 95-114
- Bonacich, E. (1973) "A Theory of Middleman Minorities", *American Sociological Review*, bd. 38, nr. 5, s. 583-594
- Brochmann, G. (2002a) "Statsborgerskap, medborgerskap og tilhørighet", i G. Brochmann, T. Borchgrevink og J. Rogstad, *Sand i maskineriet*, Oslo: Gyldendal
- Brochmann, G. (2002b) "Velferdsstat, integrasjon og majoritetens legitimitet", i G. Brochmann, T. Borchgrevink og J. Rogstad, *Sand i maskineriet*, Oslo: Gyldendal
- Brubaker, R. (1996) *Nationalism reframed: Nationhood and the national question in the New Europe*, Cambridge: Cambridge University Press
- Buckley, C. (1995) "The Myth of Managed Migration: Migration Control and Market in the Soviet Period", *Slavic Review*, bd. 54, nr. 4, s. 896-916

- Castles, S., Miller, M.J. (2003) *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Basingstoke: Palgrave
- Connor, W. (1984) "The Soviet prototype", i R. Denber (red.) (1992) *The Soviet Nationality Reader: The Disintegration in Context*. Boulder, Colo.: Westview Press
- Curtis, G.E. (1996) *Russia: A Country Study*, Washington: GPO for the Library of Congress
- Dahl, O. (2002) *Grunntrekk i historieforskningens metodelære*, 2. utg., 8. oppl., Oslo: Universitetsforlaget
- Dahlström, C. (2004) "Rhetoric, Practice and the Dynamics of Institutional Change: Immigrant Policy in Sweden 1964 – 2000", *Scandinavian Political Studies*, bd. 27, nr. 3, s. 287-319
- d'Encausse, H.C. (1978) "When the 'Prison of Peoples' Was Opened", i R. Denber (red.) (1992) *The Soviet Nationality Reader: The Disintegration in Context*. Boulder, Colo.: Westview Press
- Djatlov, V.I. (2000) *Sovremennye torgovye mensjinstva: Faktor stabilnosti ili konflikta?*, Moskva: Natalis
- Duncan, P.J.S. (2000) *Russian Messianism : Third Rome, Revolution, Communism and After*, London / New York: Routledge
- Entzinger, H. (2000) "The Dynamics of Integration Policies: A Multidimensional Model", i R. Koopmans, P. Statham (red.) *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics. Comparative European Perspectives*, Oxford: Oxford University Press
- Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki (2004) *Vsjerossijskaja perepis naselenija 2002 goda* [online], tilgjengelig fra: <<http://www.perepis2002.ru>> [13.05.2008]
- Freeman, G.P. (2004) "Immigrant Incorporation in Western Democracies", *International Migration Review*, bd. 38, nr. 3, s. 945-961
- Gannushkina, S. (red.) (2006) *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation*, MEMORIAL, tilgjengelig fra: <[http://refugee.memo.ru/For_ALL/NEW.NSF/\\$ID/8E41855701A2C0C7C32571E7007E5ABB](http://refugee.memo.ru/For_ALL/NEW.NSF/$ID/8E41855701A2C0C7C32571E7007E5ABB)> [14.05.2008]
- Goble, P. (2006) *Moscow's Draft Nationality Policy Upsets All Sides*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.mari.ee/eng/articles/polit/2006/03/01.html>> [02.05.2008]
- Golovushkin, D. (2004) "On the issue of religious tolerance in modern Russia: national identity and religion", *Journal for the study of religions and ideologies*, nr. 7, tilgjengelig fra: <http://www.jsri.ro/old/html%20version/index/no_7/dmitrygolovushkin-articol.htm> [19.03.2008]
- Gosudarstvennyj komitet SSSR po statistike (1991) *Natsionalnyj sostav naselenija SSSR*, Moskva: Finansy i statistika

- Gradirovsky, S. (red.) (2006a) *Politika immigratsii i naturalizatsii v Rossii: sostojanije del i napravlenija razvitija*, Moskva: Eurasia Heritage, tilgjengelig fra: <<http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/naturalization/doklad/about/>> [14.04.2008]
- Gradirovsky, S. (red.) (2006b) "The Policy of Immigration and Naturalization in Russia: Present State and Prospects (abstract)", Moskva: Eurasia Heritage, tilgjengelig fra: <http://www.eurasianhome.org/doc/Abstract_final.pdf> [14.05.2008]
- Grigoriev, M. (2007) *Kondopoga: Tsjto eto bylo*, Moskva: Jevropa
- Heleniak, T. (2002) "Migration Dilemmas Haunt Post-Soviet Russia", *Migration Information Source MPI*, tilgjengelig fra: <<http://www.migrationinformation.org/Profiles/print.cfm?ID=62>> [31.03.2008]
- Hosking, G. (1998) "Can Russia become a nation-state?", *Nations and Nationalism*, bd. 4, nr. 4, s. 449-462
- Huysmans, J. (2000) "The European Union and the Securitization of Migration", *Journal of Common Market Studies*, br. 38, nr. 5, s. 751-777
- Ingram, A. (1999) "'A Nation Split into Fragments' - The Congress of Russian Communities and Russian Nationalist Ideology", *Europe-Asia Studies*, bd. 51, nr. 4, s. 687-704
- Karklins, R. (1986) *Ethnic relations in the USSR: the perspective from below*, Boston: Allen & Unwin
- Kolstø, P. [Kolstoe, P.] (1995) *Russians in the former Soviet Republics*, London: Hurst
- Kolstø, P. (1990) *Kjempen vakler. Sovjetunionen under Gorbatsjov*, Oslo: Universitetsforlaget
- Kolstø, P. (1999) "Territorialising Diasporas: The case of Russians in the Former Soviet republics", *Millennium-Journal of International studies*, bd. 28, nr. 3, s. 607-631
- Kostiainen, A. (1996) "Genocide in Soviet Karelia: Stalin's Terror and the Finns of Soviet Karelia", *Scandinavian Journal of History*, bd. 4, nr. 4, s. 332-341
- Kozlov, V.I. (1988) *The peoples of the Soviet Union*, London: Hutchinson
- Laine, A. (1994) "Karelia Between Two Socio-Cultural Systems", i H. Eskelinen, J., D. OksaAustin (red.) *Russian Karelia in Search of a New Role*, Joensuu: Karelian Institute, University of Joensuu
- Lehtinen, A. (1994) "Neocolonialism in the Viena Karelia", i H. Eskelinen, J., D. OksaAustin (red.) *Russian Karelia in Search of a New Role*, Joensuu: Karelian Institute, University of Joensuu
- Levin, G.A., Paltsev, I.E., Ilin, A.Ju. (2007) *Zakljutsjenije No 05/07*, Petrozavodsk: Nekommertsjeskoe ekspertno-pravovoe partnjorstvo "Sojuz", tilgjengelig fra: <http://321.karelia.ru/ank_fin.doc> [24.04.2008]
- Lewis, R.A., Rowland, R.H., Clem, R.S. (1976) *Nationality and population change in Russia and the USSR : an evaluation of cencus data, 1897-1970*, New York: Praeger

- Martin, T. (1998) "The Origins of Soviet Ethnic cleansing", *Journal of Modern history*, bd. 70, nr. 4, s. 813-861
- Moscow Helsinki Group (2002) *Nationalism, Xenophobia and Intolerance in Contemporary Russia*, Moskva: Moscow Helsinki Group, tilgjengelig fra: <<http://www.fsmonitor.com/stories/xenophobia.pdf>> [04.03.2008]
- Moskovskaja Khelsinskaja Gruppa (2001) *Natsionalizm, ksenofobija i neterpimost v regionakh Rossijskoj Federatsii*, Moskva: Moscow Helsinki Group, tilgjengelig fra: <<http://www.mhg.ru/publications/246DCE3>> [29.04.(2008)]
- Mukomel, V. (2006) "Immigration and Russian Migration Policy: Debating the Future", *Russian Analytical Digest*, nr. 7, s. 2-5
- Neuman, W.L. (2000) *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*, Boston : Allyn and Bacon
- Oksa, J., Varis, E. (1994) "Karelian Republic: Population", i H. Eskelinen, J., D. OksaAustin (red.) *Russian Karelia in Search of a New Role*, Joensuu: Karelian Institute, University of Joensuu
- Pain, E.A. (2007) "Xenophobia and Ethnopolitical Extremism in Post-Soviet Russia: Dynamics and Growth Factors", *Nationalities Papers*, bd. 35, nr. 5, s. 895-911
- Paltsev, I. (2007) "Doklad o sobytijzkh, proizosjedsjikh v g. Kondopoga s 29-og avgusta po 3-e sentjabrja 2006 goda : khronika sobytij, vyjavlenije pritsjin, analiz posledstvij", Petrozavodsk: Nekommertersjeskoe ekspertno-pravovoe partnjorstvo "Sojuz", tilgjengelig fra: <<http://321.karelia.ru/doklad2.doc>> [28.03.2008]
- Petersson, B. (2001) *National self-images and regional identities in Russia*, Aldershot: Ashgate
- Pivovarov, Ju.L. (2001) "Urbanizatsija Rossii v XX veke: predstavlenija i realnost", *Obsjtsjestvennye nauki i sovremennost*, nr. 6, s. 101-113, tilgjengelig fra: <<http://ecsocman.edu.ru/ons/msg/139392.html>> [08.04.2008]
- Pogorelskin, A. "Why Karelian Fever Happened", *University of Minnesota Duluth, Department of History*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.d.umn.edu/~apogorel/karelia/Gylling.html>> [20.02.2008]
- Ranniko, P, Varis, E. (1994) "Rural Development in Russian Karelia", i H. Eskelinen, J., D. OksaAustin (red.) *Russian Karelia in Search of a New Role*, Joensuu: Karelian Institute, University of Joensuu
- Repstad, P. (1998) *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*, 3. utg., Oslo: Universitetsforlaget,
- Rowley, D.G. (1997) "Aleksandr Solzhenitsyn and Russian Nationalism", *Journal of Contemporary History*, br. 32, nr. 3, s. 321-337
- Ryazantsev, S.V. (2006) "Labour migration in Russia and the CIS countries: social and economic significance and approaches to regulation", *Office of Population Research /*

- European Population Conference*, tilgjengelig fra:
<<http://epc2006.princeton.edu/abstractViewer.aspx?submissionId=60191>> [11.01.2008]
- Rybakovsky, L., Ryazantsev, S. (2005) "International Migration in the Russian Federation", *United Nations Expert Group Meeting on International Migration and Development*, tilgjengelig fra:
<<http://www.un.org/esa/population/meetings/ittmigdev2005/ittmig2005.htm>> [07.05.2008]
- Simonsen, S.G. (1999) "Inheriting the Soviet Policy Toolbox - Russia's Dilemma over Ascriptive Nationality", *Europe-Asia Studies*, bd. 51, nr. 6, s. 1069-1087
- Simonsen, S.G. (2005) "Between Minority Rights and Civil Liberties: Russia's Discourse Over 'Nationality' Registration and the Internal Passport", *Nationalities Papers*, bd. 33, nr. 2, s. 211 – 229
- Slezkine, Yu. (1994) "The USSR as a Communal apartment or How a Socialist state promoted ethnic particularism", *Slavic review*, bd. 53, nr. 2, s. 414-452
- Splidsboel-Hansen, F. (1997) "The Official Russian Concept of Contemporary Central Asian Islam: The Security Dimension", *Europe-Asia Studies*, bd. 49, nr. 8, s. 1501-1517
- Svynarenko, A. (2005) "Growing to Be a Citizen: Civil Society and Youth Policy in Russian Karelia", i H. Melin (red.) *Social Structure, Public Space and Civil Society in Karelia*, Helsinki: Aleksanteri Institute
- Tishkov, V. (1997) *Ethnicity, nationalism and conflict in and after the Soviet Union, The Mind Aflame*, London: Sage
- Tishkov, V. (2003) "Posle mnogonatsionalnosti", *Znamja*, nr. 3-2003, tilgjengelig fra:
<<http://magazines.russ.ru/znamia/2003/3/tishh-pr.html>> [17.03.2008]
- Tolz, V. (1998) "Forging the Nation: National Identity and Nation Building in Post-Communist Russia", *Europe-Asia Studies*, bd. 50, nr. 6, s. 993-1022
- Tolz, V. (2001) *Inventing the nation: Russia*, London: Arnold
- Taagepera, R. (1999) *The Finno-Ugric republics and the Russian state*, London: Hurst
- White, A. (2007) "Internal Migration Trends in Soviet and Post-Soviet European Russia", *Europe-Asia Studies*, bd. 59, nr. 6, s. 887-911
- Yudina, T.N. (2005) "Labour Migration into Russia: The Response of State and Society", *Current Sociology*, bd. 53, nr. 4, s. 583-606
- Zajontsjkovskaja, Zj., Mkrtsjan, N. (2007a) *Vnutrennjaja migratsija v Rossii: Pravovaja praktika*, Moskva: Tsentri migratsionnykh issledovanij
- Zayonchkovskaya, Zh. (2007b) "Russia's Search for a New Migration Policy", *European View*, bd. 5, Spring 2007, s. 137-145, tilgjengelig fra:
<<http://migrocenter.ru/science/zayonchkovskaya.pdf>> [12.05.2008]

Zaslavsky, V. (1994) *The Neo-Stalinist State: Class, Ethnicity and Consensus in Soviet Society*, New York: Sharpe

Zevelev, I. (2008) "Russia's Policy Toward Compatriots in the Former Soviet Union", *Russia in Global Affairs*, nr. 1-2008, tilgjengelig fra:
<<http://eng.globalaffairs.ru/numbers/22/1174.html>> [04.04.2008]

Aviser og internettsider

Finsk.no, *De karelske språkene i Karelen*, [online], tilgjengelig fra
<http://www.finsk.no/vgs/karelia2/norsk/karelske_stemmerN.htm> [12.05.2008]

IslamRK.ru 03.01.2008, *Khaljal dostupen na rynke respubliki*, [online], tilgjengelig fra
<http://islamrk.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=230&Itemid=27> [14.03.2008]

IslamRK.ru 05.02.2008, *Entsiklopedia "Karelia"*, [online], tilgjengelig fra
<http://islamrk.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=408&pop=1&page=0&Itemid=27> [23.04.2008]

IslamRK.ru 13.02.2008, *Resjalsja migratsionnyj vopros*, [online], tilgjengelig fra
<http://islamrk.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=414&pop=1&page=0&Itemid=27> [14.05.2008]

IslamRK.ru 14.03.2008, *Raspoznavajemaja kuritsa-khaljal na prlavkakh karelskikh magazinov*, [online], tilgjengelig fra
<http://islamrk.ru/Osnovnoj_razdel/Novosti/Raspoznavajemaja_kuritsa-halyal_na_prilavkah_karel_skih_magazinov/2> [09.05.2008]

IslamRK.ru 28.11.2007, *Vstretsjja s ministrom*, [online], tilgjengelig fra
<http://islamrk.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=15&Itemid=27> [14.03.2008]

IslamRK.ru 29.12.2007, *Metsjeti v Kostomuksje byt!*, [online], tilgjengelig fra
<http://islamrk.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=229&Itemid=27> [14.03.2008]

Izvestia 06.09.2006, *Glava Karelii Sergej Katanandov: "Gruppa vykhodtsev s Kavkaza terrorizirovala gorod"*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.izvestia.ru/russia/article3096277/>> [14.03.2008]

Izvestia 14.02.2008, *Vozvrasjtsjentsy non grata*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.izvestia.ru/comment/article3112995/>> [14.03.2008]

Izvestia 24.11.2006, *Glava Respubliki Karelia Sergej Katanandov: "Khuzje vsego, jesli ubijtsy v Kondopoge ujdut ot nakazanija"*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.izvestia.ru/investigation/article3098724/index.html?print>> [14.03.2008]

Karelia 05.09.2006, *Obrasjtsjenije Glavy Karelii Sergeja Katanandova k zjiteljam respubliki*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.gov.karelia.ru/Karelia/1524/3.html>> [10.05.2008]

- Karelia 06.04.2006, *Karely: modeli jazykovej mobilizatsii*, [online], tilgjengelig fra <<http://gov.karelia.ru/Karelia/1462/26.html>> [14.03.2008]
- Karelia 09.08.2007, *Rjabinovaja Rodina*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.gov.karelia.ru/Karelia/1660/4.html>> [14.03.2008]
- Karelia 19.09.(2002), *Natsionalnyj interes russkogo tsjeloveka*, [online], tilgjengelig fra <<http://gov.karelia.ru/Karelia/946/13.html>> [14.03.2008]
- Karelskaja Gubernia 13.09.2006, *Medvezja usluga dlja medvezjej lapy*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.rep.ru/13Sep2006/rep/01.html>> [14.03.2008]
- Kommersant 05.09.2006, *"Veli sebja derzko, ignoriruja mentalitet nasjego naroda"*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=702460>> [14.03.2008]
- Kommersant 23.11.2006, *"Natsionalnuju politiku pereveli na russkij"*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=724071>> [14.03.2008]
- LentaCom 12.09.2006, *Natsionalnye diaspory Karelii dolzjny vzjat na sebja objazannost po pravovomu prosvesjtsjeniju ljudej*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.lentacom.ru/comments/7093.html>> [14.03.2008]
- Narody Rossii 27.03.2007, *Minnats: Opyt i perspektivy*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.narodru.ru/article8292.html>> [14.03.2008]
- New York Times 13.09.2006, *In Russian City, a Rampage of Ethnic Violence*, [online], tilgjengelig fra <http://www.nytimes.com/2006/09/13/world/europe/13russia.html?_r=1&oref=slogin&pagewanted=all> [12.05.2008]
- NEWSru.com 04.09.2006, *V rezultate pogromov potsjti vse vykhodtsy s Kavkaza ujekhali iz karelskoj Kondopogi*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.newsru.com/russia/04sep2006/kondopoga.html>> [14.03.2008]
- NEWSru.com 05.10.2006, *Putin velel natsjat etnitsjeskiju tsjistku gosudarstvennogo massjtaba s rynkov*, [online], tilgjengelig fra <http://www.newsru.com/russia/05oct2006/rynok_print.html> [06.05.2008]
- NEWSru.com 16.11.2006, *Migratsionnaja sluzjba provela krititsjeskiju tsjertu dlja priezjikh: 20 %*, [online], tilgjengelig fra <http://www.newsru.com/russia/16nov2006/migr_print.html> [14.05.2008]
- Nezavisimaja Gazeta 28.02.(2001), *Ne byvat metsjeti v Petrozavodske*, [online], tilgjengelig fra <[http://religion.ng.ru/printed/islam/\(2001\)-02-28/6_mosque.html](http://religion.ng.ru/printed/islam/(2001)-02-28/6_mosque.html)> [04.03.2008]
- Novyj Region 12.02.2007, *Tsjetsjentsy obvinili prepodavatelej Petrozavodskogo gosuniversiteta v natsionalnoj neterpimosti*, [online], tilgjengelig fra <<http://new-region-2.livejournal.com/8999820.html>> [14.03.2008]
- Resbpulika Karelia 10.10.2006, *Informatsija o realizatsii v Resbpulike Karelia osnovnykh polozhenii Poslanija Prezidenta Rossijskoj Federatsii Federalnomu Sobraniju Rossijskoj*

- Federatsii ot 10 maja za 9 mesjatsev 2006 goda*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.gov.karelia.ru/gov/Leader/Work/9m2006.html>> [14.05.2008]
- Respublika Karelia 02.04.2008, *V Karelii budet razrabotana programma protivodejstvija terrorizmu*, [online], tilgjengelig fra
<http://gov.karelia.ru/gov/News/2008/04/0402_12.html> [14.05.2008]
- Respublika Karelia 02.05.2006, *Blagopolutsjije Karelii zavisit ot natsionalnogo soglasija*, [online], tilgjengelig fra <http://www.gov.karelia.ru/gov/News/2006/05/0502_12.html> [14.03.2008]
- Respublika Karelia 02.12.((2005)), *Karelia otmetila Den tolerantnosti i napravila obrasjtsjenije v adres Prezidenta Rossii s prizyvom k ukrepleniju meznatsionalnogo sotrudnitsjestva i vzaimoponimanija*, [online], tilgjengelig fra
<[http://www.gov.karelia.ru/gov/News/\(\(2005\)\)/12/1202_02.html](http://www.gov.karelia.ru/gov/News/((2005))/12/1202_02.html)> [09.05.2008]
- Respublika Karelia 03.09.2007, *V Kondopoge otkrylsja narodnyj selskokhozjajstvennyj rynek*, [online], tilgjengelig fra <http://gov.karelia.ru/News/2007/09/0903_09.html> [14.05.2008]
- Respublika Karelia 11.02.(2003), *Resjenije ob objazatelnosti kirillitsy vyzvalo neprijatije v Karelii*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.gov.karelia.ru/gov/Power/Committee/National/021216.html>> [06.03.2008]
- Respublika Karelia 14.09.2006, *Utsjastniki zjenskogo foruma v Kondopoge obsudjat puti konsolidatsii obsjtsjestva, vlasti i biznesa*, [online], tilgjengelig fra
<http://www.gov.karelia.ru/News/2006/09/0914_04.html> [14.03.2008]
- Respublika Karelia 17.04.2007, *Pravitelstvo Karelii utverdilo jedinyj alfavit karelskogo jazyka*, [online], tilgjengelig fra
<http://www.gov.karelia.ru/gov/News/2007/04/0417_06.html> [14.03.2008]
- Respublika Karelia 19.03.2007, *Vystuplenije Glavy Respubuliki Karelia S.L. Katanandova na zasedanii Pravitelstva RK 16 marta 2007 goda*, [online], tilgjengelig fra
<<http://gov.karelia.ru/gov/Leader/Document/070316.html>> [17.03.2008]
- Respublika Karelia 21.04.2008, *Glava Karelii provjol jezjemesjatsjnuju "Gorjatsjuju liniju"*, [online], tilgjengelig fra <http://gov.karelia.ru/gov/News/2008/04/0421_06.html> [14.03.2008]
- Respublika Karelia 27.08.2007, *V Kondopoge otkrylsja molodjozjno-kulturnyj tsentr*, [online], tilgjengelig fra <http://www.gov.karelia.ru/gov/News/2007/08/0827_15.html> [14.05.2008]
- Respublika Karelia 29.02.2008, *Komissija po voprosam religioznykh objedinenij pri Glave Respubliki Karelia podvela igoti raboty v sfere gosudarstvenno-konfessionalnykh odnosjenij v 2007 godu*, [online], tilgjengelig fra
<http://www.gov.karelia.ru/gov/News/2008/02/0229_12.html> [14.03.2008]

- Respublika Karelia april 2007, *Vopros-otvet*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.gov.karelia.ru/gov/Leader/Admin/Question/quest2.html>> [14.05.2008]
- RIA Novosti 12.09.2006, *Lukin prizval diasporu v Karelii garantirovat porjadok v Kondopoge*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.rian.ru/politics/20060912/53798924-print.html>> [14.05.2008]
- RIA Novosti 27.11.2006, *Prosjsjanije s "kulinarnym internatsionalizmom"*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.rian.ru/analytics/20061127/56049438.html>> [14.03.2008]
- Rosbalt Sever 02.08.2007, *Katanandov: Nado s tolkom ispolzovat posledstvija Kondopogi*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.rosbalt.nord.ru/2007/08/02/403519.html>> [14.03.2008]
- Rosbalt Sever 27.08.2007a, *Glava Karelii: Militsija v Kondopoge stala drugoj*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.rosbalt.nord.ru/2007/08/27/409013.html>> [14.03.2008]
- Rosbalt Sever 27.08.2007b, *Katanandov: Raskhljabannost i bezotvetstvennost v Kondopoge nam dorogo obosjlis*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.rosbalt.nord.ru/2007/08/27/408998.html>> [14.03.2008]
- SOVA 15.09.2005, *Vladimir Zorin: Kontseptsija natsionalnoj politiki ustarela*, [online], tilgjengelig fra <<http://xeno.sova-center.ru/45A2A39/61130EB>> [14.03.2008]
- SOVA 23.05.2003, *Verkhovnyj sud priznal pravo musulmanok fotografirovatsja v platke*, [online], tilgjengelig fra <<http://religion.sova-center.ru/events/13B7354/14321C6/14DD6A8?print=on>> [14.03.2008]
- SOVA 29.02.2008 "Statistics on Racist and Neo-nazi crimes in February, 2008", tilgjengelig fra: <<http://xeno.sova-center.ru/6BA2468/6BB41EE/AAFAD84>> [15.04.2008]
- Stolitsa na Onego 06.11.2007a, *Prigovor po zakonu, no ne po spravedlivosti?*, [online], tilgjengelig fra <http://stolica.onego.ru/news_folder.php?itemId=103017> [15.04.2008]
- Stolitsa na Onego 06.11.2007b, *Utsjastniki besporjadkov polutsjili "khorosjij urok"*, [online], tilgjengelig fra <http://stolica.onego.ru/news_folder.php?itemId=103016> [17.04.2008]
- Stolitsa na Onego 06.11.2007c, *Za Kondopogu otvetili "vtsjerasjnije podrostki"*, [online], tilgjengelig fra <http://stolica.onego.ru/rubric_folder.php?article=103030> [04.04.2008]
- Stolitsa na Onego 12.02.2007, *Ekzamen po natsionalizmu*, [online], tilgjengelig fra <http://stolica.onego.ru/rubric_folder.php?article=93618> [14.03.2008]
- Stolitsa na Onego 12.12.2006, *Kto zaplatit za pogromy?*, [online], tilgjengelig fra <http://stolica.onego.ru/rubric_folder.php?article=83886> [14.03.2008]
- Stolitsa na Onego 15.11.2007, *Musulmane pojdu vo vlast*, [online], tilgjengelig fra <http://stolica.onego.ru/news_folder.php?itemId=103419> [17.04.2008]
- Stolitsa na Onego 25.04.2008, *Vepsy polutsjat kvoty na lov ryby*, [online], tilgjengelig fra <http://stolica.onego.ru/news_folder.php?itemId=108558> [20.04.2008]

- Trud 21.09.2006, *Kondopoga posle draki*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.trud.ru/issue/article.php?id=200609211740601>> [20.04.2008]
- Trud 28.02.2007, *Akusjer po natsionalnosti*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.trud.ru/issue/article.php?id=200702280330202>> [21.04.2008]
- Tsentr polititsjeskikh i sotsialnykh issledovanij Respubliki Karelia 27.02.2007, *Studenty prostye i osobyje?*, [online], tilgjengelig fra <<http://politika-karelia.ru/shtml/article.shtml?id=1171>> [26.04.2008]
- Veber, Viktorija 04.09.2006, *Bezjentsy iz Kondopogi*, [online], tilgjengelig fra
<<http://right.karelia.ru/rus/index.php?razdel=news&page=2006090450>> [14.05.2008]
- Vesti 04.09.2006, *V Karelii "gotovy zasjtsjtit predstavitelej ljuboj natsionalnosti"*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.vesti.ru/doc.html?id=83509&tid=38810>> [27.04.2008]
- Vesti 20.12.2007, *Miltsioner, ne predotvrativsjij draku v Kondopoge, polutsjil 4 goda uslovno*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.vesti.ru/doc.html?id=153305&tid=38810>> [14.03.2008]
- Vsluh.ru 30.10.2006, *Katanandov nazval imja budusjtsjego glavy Kondopogi*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.vsluh.ru/news/politics/97805.html?print=1>> [27.04.2008]

Offentlige dokumenter

Den russiske føderasjon

- Kontseptsija gosudarstvennoj natsionalnoj politiki Rossijskoj Federatsii* (1996), tilgjengelig fra <<http://www.russia.edu.ru/information/legal/law/up/909/2051/>> [13.02.2008]
- Kontseptsija regulirovanija migratsionnykh protsessov v Rossijskoj Federatsii*, Ministerstvo inostrannykh del Rossijskoj Federatsii (2003), tilgjengelig fra <<http://www.ln.mid.ru/ns-dgpch.nsf/8f29680344080938432569ea00361529/432569ee00522d3c43256ce20027e035?OpenDocument>>
- Poslanija Federalnomu Sobraniju Rossijskoj Federatsii* (2003), tilgjengelig fra
<http://www.kremlin.ru/appears/2003/05/16/1259_type63372type63374type82634_44623.shtml> [14.05.2008]
- Prjamaja linija s Prezidentom Rossii* (2006), tilgjengelig fra
<http://www.kremlin.ru/appears/2006/10/25/1303_type82634type146434_112959.shtml> [10.05.2008]

Republikken Karelen

- Glava Respubliki Karelia (2007a) *Doklad "O polozhenii v respublike, vypolnenii gosudarstvennykh program, osusjtsjestvlenii vnutrennej politiki i vnesjnikh svjazej*

- Respubliki Karelia (itogi 2006 goda)*”, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.gov.karelia.ru/gov/Leader/Document/docum.html>> [14.05.2008]
- Glava Respubliki Karelia (2007b) *Osnovnyje napravlenija realizatsija gosudarstvennoj politiki v sfere natsionalnogo razvitija, meznatsionalnykh odnosjenij i vzaimodejstvija s religioznymi objedinenijami na territorii Respubliki Karelia do 2020 goda*, [online], tilgjengelig fra <<http://www.gov.karelia.ru/gov/Legislation/lawbase.html?lid=1571>> [13.05.2008]
- Goskomnats (2004) *Ottsjot o rabote Gosudarstvennogo komiteta Respubliki Karelia po delam natsionalnoj politiki v 2003 godu*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.gov.karelia.ru/gov/Power/Committee/National/otchet03.zip>> [20.08.2007]
- Goskomnats (2005a) *”Natsionalnoe razvitije i meznatsionalnoe sotrudnitsjestvo narodov i natsionalnykh mensjinstv, prozjivajusjtsjikh v Respublike Karelia” na 2006-2010 gody*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.gov.karelia.ru/gov/Power/Committee/National/prog10.zip>> [09.05.2008]
- Goskomnats (2005b) *Ottsjot o rabote Gosudarstvennogo komiteta Respubliki Karelia po delam natsionalnoj politiki v 2004 godu*, [online], tilgjengelig fra
<<http://www.gov.karelia.ru/gov/Power/Committee/National/itog04.html>> [16.04.2008]
- Minnats (2007a) *Karelia na puti mira i soglasija*, Minnats (2007) [Presentasjon delt ut på konferansen ”Na puti k soversjenstvu: kultura mira i soglasija”, Petrozavodsk 2007]
- Minnats (2007b) *Karelia - territorija soglasija*, Minnats Respubliki Karelia (2007), tilgjengelig fra <http://www.gov.karelia.ru/Legislation/docs/2007/01/22r_p_1.zip> [25.02.2008]
- Minnats (2007c) *O realizatsii regionalnoj tselevoj programmy ”Garmonizatsija natsionalnykh i konfessionalnykh odnosjenij, formirovanije grazhdanskogo soglasija v RK na 2007-2011” (“Karelia - territorija soglasija”)*, [Rapport delt ut på konferansen ”Na puti k soversjenstvu: kultura mira i soglasija”, Petrozavodsk 2007]
- Minnats (2007d) *Pamjatka inostrannomu grazhdaninu i litsu bez grazhdanstva*, Minnats Respubliki Karelia, Petrozavodsk: Ostrova (2007)
- Minnats (2007e) *Zjivjom i robotajem v Karelii*, Petrozavodsk (2007)
- Pravitelstvo Respubliki Karelia (2007a) *Strategija profilaktiki ekstremizma v Respublike Karelia*, Pravitelstvo Respubliki Karelia (2007). Tilgjengelig fra
<<http://www.gov.karelia.ru/gov/Legislation/lawbase.html?lid=972>> [19.03.2008]
- Pravitelstvo Respubliki Karelia (2007b) *Zasedanije Pravitelstvo Respubliki Karelia po voprosu: ”O khode osusjtsjestvlenija na territorii Respubliki Karelia programm*,

projektov i meroprijatij, napravlennykh na reshenije voprosov migratsii, v tom tsjisle sotsialno-kulturnoj adaptatsii migrantov" 23.07.2007, Petrozavodsk: Pravitelstvo Respubliki Karelia (2007) [ikke utgitt]

Zakonodatelnoje Sobranije Respubliki Karelia (2006) *Programma ekonomitsjeskogo i sotsialnogo razvitija Respubliki Karelia na period do 2010 goda*, [online], tilgjengelig fra <<http://gov.karelia.ru/Legislation/lawbase.html?lid=1430>> [14.03.2008]

Intervjuer

Bardvil, Visam Ali, mufti i den religiøse organisasjonen "Dukhovnoje Upravlenije musulman Karelii", 23.11.2007

Bogdanov, Viktor, Leder for "Sovjet upolnomotsjennykh siezda karelov Resbpuliki Karelia" (Det karelske rådet) og "Sodruzjestvo narodov Karelii" (Foreningen av folkegrupper i Karelen", 28.11.2007

Gulmalijev, Gursjad, leder for den aserbajdsjanske organisasjonen i Karelen, 27.11.2007

Jefimov, Maksim, leder for organisasjonen "Youth Human Rights Group Karelia", 20.11.2007

Linnik, Jurij, filosof, professor ved Karelens pedagogiske fakultetet, 20.11.2007

Magamadov, Khamzat, tsjetsjener og leder for den muslimske menigheten i Kondopoga, 26.11.2007

Matijev, Makhmet, leder for den vajnakhske orgainsasjonen "Obsjtsjestvo vajnakhskoj kultury", 23.11.2007

Milusjkin, Ibragim/Roman, leder for den muslimske organisasjonen "Musulmanskaja metsjet", 23.11.2007

Mukhtar, tsjetsjener bosatt i Olonets, 25.11.2007

Rakhmatula, usbeker bosatt i Petrozavodsk, 24.11.2007

Tsygankov, Anatoij, forsker ved Tsentr polititsjeskikh i sotsialnykh issledovanij Respubliki Karelia – Karelens senter for politisk og sosial analyse, 05.12.2007

Ukkone, Aleksej, journalist i *Stolitsa na Onego* og *RIA Novosti*, 04.12.2007

Veber, Fatima/Viktoria, leder for den religiøse organisasjonen "Islamskoje prosvesjtsjenije", 23-24.11.2007